

بناغلي مساوت خان دردان

او بناغلي شېر اغا هېوادممل

ته دې په پښتنه مينه

"ډالۍ"

وي

د هغو پتمنو پښتنو په
نوم چې د خپلې مورنۍ ژبې
"پښتو"
د پرمختګ لپاره له هېڅ
قربانۍ مخ نه اړوي

پښتو گرامر	د کتاب نوم:
کامران منگل افغان	ليکوال:
مساوت خان دردان	اوږونگر:
مساوت خان دردان	پښتۍ (تاییل):
شېر اغا هېوادم	پروف ریډنگ:
۲۰۲۰	نېټه:
X	شمېر:
معماذ خپرونډويه ټولنه	خپرونکی:
بېلابېل کتابتونه	د موندلو درک:

د دې کتاب ټول حقوق د کتاب لیکوال سره خوندي دي

انسان د خپل پیداوښت له وخته یعنی کله چې ادم علیه السلام پیدا شو، نو خبرې یې کولای شوې. لوی خدای جله جلاله د ځمکې پر مخ ټول موجودات د ادم علیه السلام مخته راوستل او ورته ویې ویل چې نومونه ورته وټاکه. د دغه نومونو په غوره کولو سره د ژبې لومړنی بنسټ اېښودل شوی دی. ددې نه جوته پری چې انسان د ژبې سره یو ځای پیدا شوی دی.

د یو اټکل له مخې په ټوله نړۍ کې د ژبو شمېر د اووو زرو په شاوخوا کې دی. په دې ژبو کې یوه ژبه پښتو هم ده چې له اریایي ژبو څخه گڼل کېږي، یوه بډایه او لرغونې ژبه ده چې عمر یې زرگونو کلونو ته رسېږي، او هر مهال یې ورته ویونکو چوپړ وهلی دی او تر مونږ یې ژوندۍ رارسولې ده. هره ژبه دوی بڼې لري چې یوه یې گړدودي او بله لیکنۍ بڼه ده. گړدود د هر سیمې بدل کېدای شي، خو لیکنۍ بڼه یې یولیکدود او ژبدود ته اړمنه ده. ځکه خو ښاغلي کامران منگل افغان صیب په ډېر زیار سره د کره ژبدود کار سر ته د رسولو لپاره ډېر زیار باسلی دی چې موره ته د کره پښتو په هکله ډېر گټور مالومات راکړي. د پښتو ژبې کراره او للمه سیمه به په ښه ډول وڅرېږوي. هیله ده چې دا کتاب به په لروبره پښتونخوا کې د دودیزو زدکړو لپاره وکارېږي، نو له زدکړیالانو سره سره به ښوونکي هم ترینه

گټه ترلاسه کړي. Musawat Khan

سریزه

پښتو ژبه، چې له اریایي ژبو څخه ګڼل کېږي، یوه بډایه او لرغونې ژبه ده چې د منځته راتلو مخینه یې زرګونو کلونو ته رسېږي، او هر مهال یې ورته ویونکو چوپړ وهلی دی او تر مونږ یې ژوندی رارسولی ده. دا زموږ د نیکونو د چوپړونو پایله ده چې نن موږ چې نن موږ د یوې ژوندی ژبې څښتنان یو. د تاریخ په اوږدو کې پښتو له ځلېدا او څوررتیا سره د وخت واکمنو مخ کېږي ده، خو له ښه مرغه د ژمنو پښتنو د هڅو او بلهاریو له لامله پښتو خپل ټینګاو او پایښت وساته او نن د ژونديو ژبو په لیکه کې خپله ځلا نورو ته ښيي، خو دا بهیر بیا هم له ستونزو او ننگونو خالي نه دی، بلکې پر وړاندې یې ډېرې نادودې اوس هم شته چې د هڅو او زیار له کولو پرته یې هوارول ستونزمن دي. د کره پښتو د زدکړې په پار د یېګانو زده کړه او په لیکنه کې یې په بشپړه توګه کارول هغه څه دي چې نن یې ارزښت ټولو ته جوت دی او هغوی چې دې برخې ته یې پام نه دی کړی، نن یې په لیکنو کې له ورايه ناسمې جوتېږي او د لیکنو نیمګړتیاوې یې ټولو ته برېښي. د دې کتاب لوستل به له لوستونکو سره مرسته وکړي، چې د لیکدود او ژبېدود یا ګرامر پر ارزښت او کارونې وپوهېږي او په لیکدودیزو توپيرونو یې ځانونه پوه کړي. یوه کره او معیاري

لیکنی ژبه هغه ده چې د لیکدود او ژبدود (گرامر) له مخې سمه وي. دا هم د یادونې وړ ده چې لیکدود او ژبدود د ژبې بنسټیزې متې یا ستنې دي او د ژبپوهنې په چوکاټ کې ډېر مهم رول لوبوي. د پښتو ژبې د سمون او خونديتوب په موخه دغه کتاب لیکل شوی دی او هیله ده چې د لوستونکو ته په ګټه تمام شي.

لړلیک

مخ شمېر	سرلیکونه	شمېر
15	ژبه او ارزښت يې (پېژندون)	1
15-16	د ژبې اړخونه	2
17	د پښتو توري او غبرونه (د پښتو توري يا الفبېڅې، توري او بېلگې، د 'ا' ډولونه، د پښتو ژبې ځانگړي توري، د پارسی او پښتو گډ توري، د عربی او پښتو گډ توري)	3
19	د غبر ډولونه * خپلواک غبر * بېواک غبر * غبرگ غبر * د IPA له مخې نړيوال غبرونه	4
21	گډپوهنه * گډ * (خپلواک گډ، نیم خپلواک گډ، ناخپلواک گډ) * (تاری، وروستاری، مختاری)	5
35	د ويونو (لغتونو) ډولونه	6

	<p>* ترښت (ترښتی نوم، ترښتی کړ، ترښتی ستاینوم، ترښتی کړول) * بېلښت (اشتقاق)</p>	
41	د وېنا مهمې برخې	7
41	<p>نوم * د نوم ډولونه (ټولنوم، ځانګړنوم، ذات نوم، مانا نوم)</p>	8
43	<p>کړ * د کړ پېژندون * د کړ ډولونه * متعدي کړ (سیده مفعول، ناسیده مفعول) * (لازمې کړ، چارکړ، مرستیال کړ) * ناخبرې وجه (ارماني تېرمهال، شرطي تېرمهال، ټینګاري تېرمهال، تواني تېرمهال، ګوماني تېرمهال، سپارښتي تېرمهال، اړوتي يا شرطي، تواني) * د ناخبرې وجه حالتونه په نابشپړ اوسمهال کې</p>	9

	(سپارښتي، ټينگاري، دعايي او غوښتني، امري او جريان، ارمني) * د ناخبري وجې حالتونه په بشپړ اوسمهال کې (اړوتي يا شرطي، تواني، سپارښتي، ټينگاري، امري، ارمني)	
58	ستايڼوم د ستايڼوم ډولونه [برستايڼوم، لړستايڼوم، بېواک غبرونه، بېلښتي ستايڼومونه (له کړونو رغېدلي، له نومونو رغېدلي)] د ستايڼومونو درجې	10
68	نومخري [پياوړي ځاني نومخري، کمزوري ځاني نومخري، د تول يا څښتنوالي نومخري، مفعولي نومخري (ناسيده مفعولي نومخري) پوښتنومخري، د نغوټې/اشارې نومخري، اړيکنومخري]	11
76	کړول (ستايڼوميز کړولونه، مهالي کړولونه، ځايي کړولونه، د څرنګوالي کړولونه، د	12

	اندازې کړولونه، د نفې کړولونه، د لامل کړولونه، د شونتیا کړولونه	
78	اړیکووییکی (تر اړیکووییکی، رابطه اړیکووییکی، همکار یا بشپړاند اړیکووییکی)	13
82	سربل او وستربل	14
84-88	نرینه او بنځینه نومونه پېژندل د نرینه او بنځینه نومونو یوگری او ډېر گری	15
93	ژبني سمون	16
95	د پښتو یېگانې	17
95	نر مه "ی"	18
99	اوږده "ې"	19
104	خرگنده "ي"	20
107	بنځینه "ی"	21
111	همزواله "ئ"	22
115	لومړۍ کیسه	23
117	دویمه کیسه	24
120	یو واو (و) که دوه واوونه (وو)؟	25
121	بڅ، یز او ییز وروستاړي	26
123	مهالونه	27

126	نابشپړ اوسمهال * د نابشپړ اوسمهال جوړښت	28
129	جاري اوسمهال	
130	ساده بشپړ تېرمهال * د ساده بشپړ تېرمهال جوړښت * د متعدي کړونو اوږون * د لازمي کړونو اوږون * ځينې لازمي کړونه * د چار کړ اوږون * ځينې چار کړونه	29
139	نابشپړ تېرمهال * ځينې لازمي کړونه * ځينې چار کړونه	30
144	نژدې بشپړ تېرمهال * د نژدې بشپړ تېرمهال جوړښت * ځينې چار کړونه	31
150	* ليرې بشپړ تېرمهال * جوړښت * د لازمي کړونو جوړښت * ځينې چار کړونه	
155	روردني (اعتیاري) نابشپړ تېرمهال * جوړښت	32

	* ځینې لازمي کړونه * ځینې چار کړونه	
158	ساده بشپړ راتلونکی مهال	33
161	نژدې بشپړ راتلونکی مهال	
164	نابشپړ راتلونکی مهال	
171	بېچار غږ	34
177	ناسیده وېنا * د راتلونکو مهالونو بڼې نه بدلېږي * فرضي او شرطي مهالونه نه بدلېږي	35
182	د پښتو ژبې دودیز پېرونه * کړند پېر * اوښتی یا مغیره پېر ا. لومړی حالت: ټولپېر ب. دویم حالت: سر بلپېر ج. درېیم حالت: بلنپېر د. څلورم حالت: تېرمهال ر. مفعول پېر	36
192	غونډله او ډولونه یې * د غونډلې پېژندون ا. ستاینوم غونډله ب. کړولغونډله	37

198	<p>مهم لیکدودیز توپرونه [زدکره/زده کره، یوازي/یواخي، کلیڅه/ کالیڅه، پیل/پېل، بنسي/بنایي، اوس/وس، زه/څه، پرڅه/پربڼه، پښه/پڅه، پر او په توپېر، *) د 'پر' د کارونې حالتونه * د 'په' د کارونې حالتونه) په کې/پکې، په خپله/پخپله، له خوا/لخوا، همداسې/هم داسې، که نه/کنه]</p>	38
212	تر وییونه او ارزښت یې په لیکنه کې	39
226	د تمرین ځوابونه	
240	ویپانگه	40
244	اخځلیکونه	41

ژبه اوارزښت يې

پېژندون:

ژبه په رښتيني بڼه يوه ټولنيزه، کلتوري ښکارنده (پدیده) ده او په ټوليزه توګه د ټولني د غړو ترمنځ د هر ډول اړيکو وسيله بلل کېږي، که هغه اړيکې په اشاروي توګه دي او يا د نښو له لارې. ژبه په ورته ډول د يو لرويزو او اوريزو سېمبولونو يوه ټولګه بلل کېږي چې هر يو يې زموږ د ذهني انځور استازيتوب کوي.

د ژبې اړخونه:

هره ژبه يوه ګړنۍ او يوه ليکنۍ بڼه لري. ګړنۍ ژبه ډېر بېلابېل ډولونه لري چې ګړدودونه يا لهجې ورته ويلای شو. ياده ژبه په ورځني او کورني ژوند کې د ټولنيزو خلکو په منځ کې کارول کېږي. ګړنۍ ژبه، څنګه چې يې له نومه جوتېږي، د ګړېدو (غږېدو) يا خبرې کولو پر مهال کارېږي. د هرې ليرې سيمې ګړنۍ ژبه وينګيز (تلفظي) او لږ شان ګرامري توپير لري، لکه مور چې وايو، هر کيلومتر ژبه کې بدلون راځي. په ليکنۍ يا کتابي ژبه کې ګړنۍ يا ګړدوديزه بڼه نه کارول کېږي، له استوزو (مسېجونو او چتونو) پرته، چې هلته يې ځينې وګړي کاروي. ادبي/کره ژبه

بیا اکثر لیکنی یا کتابی ژبه وي. نوموړې ژبه د ژبپوهنې پر بنسټ
منځ ته راځي او د ټولو ویونکو/ لوستونکو لپاره یو ډول وي.
کره ژبه له دوو اړینو برخو څخه جوړه ده، چې یوه یې معیاري
لیکدود او ژبدود. ادبي/کره ژبه د ښوونځیو، د کتابتونو، د رسنیو،
د ادارو، د دوترونو، د اقتصاد، ټکنولوژی، ساینسپوهنې،
درملپوهنې ژبه وي.

د پښتو توري او غبرونه

د پښتو توري يا الفبېڅې:

ا ب پ ت ټ ن ڼ ټ ه ح خ ج چ څ ځ ع غ ف ق ص ض
گ ک م ل و ر ړ ژ ږ د ډ ذ س ش ښ ط ظ ی ی ې ی ئ

توري او بېلگې:

توري	بېلگه	توري	بېلگه	توري	بېلگه
ا	اس	ځ	ځای	ژ	ژبه
ب	بیزو	ع	علم	ډ	ډول
پ	پاڼه	غ	غر	د	دلته
ت	تور	ف	فکر	ډ	ډول
ټ	ټول	ق	قران	ذ	ذکر
ن	نس	ص	صحيح	س	سیند
ڼ	مڼه	ض	ضمير	ش	شپه
ټ	ثواب	گ	گل	ښ	ښایسته
ه	مینه	ک	کور	ط	طریقه
ه	هیله	م	مور	ظ	ظالم
ح	حل	ل	لار	نرمه ی	سړی
خ	خور	و	ورور	څرگنده ی	ژوي
ج	جانان	ر	رېښخ	اورده ی	چې

نړۍ	بنځینه ی	ړوند	ړ	چپرته	چ
راځئ	همزواله ی	زړه	ز	څانگه	څ

ه او و په پښتو کې د درېیو غبرونو لپاره د توري په توگه کارېږي:
د "ه" ډولونه:

زور: مینه، دلته، هیله داسې نور

زورکی: زه، لپوه، تره (کاکا)

بېواکه هې: هیله، هېواد، بهر

د "و" ډولونه:

لنډ واو (u): مور، لور (بنځینه اولاد)، کور

اوږد واو (o): مور، کور، لور (درېلو اله)

بېواک واو (w): ور، ژوند، نوی

د پښتو ژبې ځانگړي توري:

ټ، څ، ځ، ډ، ږ، ښ، ڼ، ې، ی،

د پارسی او پښتو گډ توري:

پ، چ، ژ، گ

د عربی او پښتو گډ توري، چې په پښتو کې د عربی ویونو

لپاره کارول کېږي:

ا، ض، ط، ظ، ع، ف، ق...

د غبر ډولونه

خپلواک غبر:

خپلواک غبرونه هغه اوازونه دي چې د دوی د وینګ ادا پر وخت د هوا جریان په خوله کې له هېڅ ډول خنډ سره نه مخامخېږي.

په پښتو کې اووه (۷) خپلواک غبرونه دي:

1. زور لکه منډه، هیله
2. زورکی لکه زه، اوږه
3. الف لکه بناړ، اس
4. اوږد (و) لکه لوی، خور
5. لنډ (و) لکه لوند، مور
6. اوږده (ې) لکه لاندې، داسې
7. څرګنده (ي) لکه سپري (جمع)، غوږي

لنډ و (u)	اوږد و (o)	زورکی (ə)	زور (a)
---	څرګنده ي (i)	اوږده ې (e)	ا (aa)

بېواک غبر:

بېواک يا کانسوننت غبرونه هغه اوازونه دي چې د دوی د وینګ ادا پر وخت د هوا بهیر له ځنډ سره مخیږي.

بېواک غبرونه په پښتو کې دا لاندېنې دي:

چ/ج/خ/خ/ع/غ/ه/گ/د/د/اک/م/ن/ن/ات/ب/ل/ب/پ/ای/اس/ش/ب/ب/بواک "و" را/را/را/زا/ح/ف/ث/ق/ص/ض/اذ/ط

غبرگ غبر: غبرگ غبرونه هغه اوازونه دي چې له دوو خپلواکو غبرونو جوړ وي.

وینګ	بېلګه	جوړښت
ai	سړی، نری	ی
a:i	ځای، چای	ا + ی
əi	ډوډی، راشی	ی / ی
a:u	کړاو، پړاو	ا + و
oi	زوی، لوی	اورد و + ی
ui	خوی، بوی	لنډ و + ی
ew	دېو، غبرېو	ې + و
iw	تریو	ي + و
aw	کنډو، پلو، یو	زور + و

د پښتو نړیوال غبریز یا فونیمیک غبرونه د IPA له مخې:

ai .. ی	m .. م	d ... د	t ... ت	a ... ا
əi .. ی	j... ی	ɖ... ډ	t̪... ټ	b.. ب
əi .. ی	e... ې	r... ر	x... خ	p .. پ
w ... و	β... ږ	n... ن	ç... څ	β... غ
a... زور	z... ز	ŋ... ڼ	ɣ... ځ	k... ک
θ... زورکی	ʒ... ژ	ʄ.. ج	g... گ	h... ه
o... اوړد واو	ʒ... ږ	tʃ... چ	l... ل	
u... لنډ واو	s... س	ts... څ		
کله چې مورع ف ق ث ص ض ذ ط ظ	ʃ... ش	dʒ... ځ		
په ای پی کې لیکل غواړو، نو د پښتو د تلفظ له مخې به یې لیکو. s, s, d, z,t,Z,Z				

ګرپوهنه

ګر:

ګر د یوې ژبې تر ټولو کوچنی مانیز توکی یا عنصر دی چې له دوو یا ډېرو فونیمونو یا غبرونو جوړ وي.

په ټولیز ډول ګرپونه په درې ډلو وېشل کېږي، چې یو ډول یې خپلواک، بل یې ناخپلواک او بل یې نیم خپلواک ګر دی.

خپلواک ګر:

دا ډول ګرپونه ازاد وي او په غونډله (جمله) کې یواځې او له یوې ځانګړې مانا سره راتلای شي لکه کتاب، هلک، غر او داسې نور.

نیم خپلواک ګر:

هغه ګر ته ویل کېږي چې په جمله کې خپلواک وي، خو ژبډودیزه (ګرامري) دنده یا وظیفه یې د ازادو ګرونو په ملتیا څرګندېږي.

په نیمو ازادو ګرونو کې راځي:

ویيکي (ادات/ پارټیکلونه):

د ملکیت یا تول ویيکي => "د"

د نفي ویيکي => "نه" او "مه"

اړیکویکی: او، چې، که، ځکه، خو، بلکې، نو

سربلونه او وستربلونه:

۱. سربل =< په، پر له، تر

۲. وستربل =< کې، سره، لاندې، باندې، پورې، څخه . . .

ناخپلواک ګر:

هغه ګر دی چې خپلواکو ګرونو پورې تړل کېږي او د هغوی مانا بدلوي یا یو ډول ګرامري بدلون ورکوي. ناخپلواک ګرونه که چېرې یواځې په غونډله کې راشي، نو کومه ځانګړې مانا نه ورکوي.

د روښانولو لپاره یوه بېلګه:

هلکان: دغه نوم له یو خپلواک ګر "هلک" او له یو ناخپلواک ګر "ان" رغېدلی چې د هلک ډېرګرې (جمع) څرګندوي.

تاری:

څنګه چې یې له نوم جوتېږي، یو تړلی یا ناخپلواک ګر دی چې نومونو پسې تړل کېږي او یو نوې مانا لرونکی ویی پنځوي. تاری د نوم څرنګوالی، نورې (جنس) او عدد ټاکي. تاری په ټولیز ډول په درې ډلو وېشل کېږي او هغه مختاري، وروستاري صرفي تاری/ ځایناستي دي.

وروستاړی:

دا هغه تاړی دی چې له یوې کلیمې سره په پای کې نښلول کېږي او ریښیز لغت له نوې مانا سره راوړي. ځینې وروستاړي چې یو کړ پسې وتړل شي، نو یا یې فاعلي او یا یې نومیزه (اسمي) بڼه ټاکي. که ځینې وروستاړي نومونو پسې وتړل شي، نو ستاینومونه ترې جوړوي.

لاندېني فاعلي وروستاړي دي او په کړنه دلالت کوي.

ونی: ننوونی (چنونۍ)، سپینوونی (چاکو ډوله اله، چې له

مېوو او سابو پوستکی لیرې کوي).

ونکی/ وونکی - ونکې/ وونکې: شنونکی، لیدونکی، ښوونکی،

کوونکی (چې په پای کې یې اوږده "ې" وي، بیا یې

بنځینه بڼه څرگندوي)

گر (ه): بریدگر، کروندگر، کوډگر

اند (ه): انځوراند (عکاس)، سپراند

وال (ه): ولسوال، وسله وال، مینه وال

دوی (ه): ساتندوی، څارندوی (پولیس)

لاندېني وروستاړي د کړ نومیزه (اسمي) بڼه ټاکي:

نه/ ونه: کارونه (استعمال)، غوښتنه، ټولونه او داسې نور

نګ: وینګ، ترنګ، ګرنگ، ننگ، غورځنګ

او: تراو، لګاو، رګاو، پړاو

لاندېني وروستاړي له ستاینومونو څخه نومونه جوړوي:

تیا: پراختیا، چوپتیا . . .

توب: بریالیتوب، ماشومتوب . . .

والی: ستروالی، سپینوالی، یووالی . . .

والي: ولسوالي، ښاروالي . . .

ي: خوشالي، خوښي، هوښياري . . .

لاندېني وروستاړي له نومونو څخه ستیانومونه جوړوي:

من/ منه: دغه وروستاړی د "لرلو" مانا ورکوي لکه هیله من،

اغېزمن، ستونزمن... که "ه" ورزیات شي، نو بیا

یې ښځینه بڼه څرګندوي یانې هیله منه، اغېزمنه

ناک / ناکه: دغه وروستاړی د "کولو یا اغېز پرېښودو" مانا

ورکوي لکه اغېزناک (اغېز لرونکی)، غوسه ناک، خطرناک . .

که "ه" ورزیات شي، نو بیا یې ښځینه بڼه څرګندوي.

یز / ییزه / ییزه: دغه وروستاړی اړوندتوب ښيي لکه ټولنیز

(د ټولني اړوند)، سوله ییز، اړخیز، مانیز، . . که "ه" ورزیات

شي، نو بيا يې بنځينه بڼه څرگندويي-
 يي: دغه وروستاړی اړوندتوب ښيي لکه برېښنايي، هوسايي،
 نشيي (نشه يي) . . .

ور / وره: دغه وروستاړی د " لرل " يا " ترې جوړول " مانا
 ورکوي لکه:

* زورور (له زور + ور = زور لرونکی)

* سپکور (له سپک + ور = ډېره انرژي لرونکی)

ين / ينه: دغه وروستاړی هم لکه ور د " لرل " يا ترې "جوړېدل"
 مانا ورکوي لکه:

* زرین (زر+ ين = طلايي)

* لرگين (لرگی+ ين = چې لرگي پکې کارول شوي وي يا له
 لرگيو جوړ وي)

ځانگړي وروستاړي:

دغه وروستاړي کومې ځانگړې ډلې پورې اړه نه لري، خو واړه
 نومونه جوړوي:

ښت: خوځښت، پښت، زړښت، اورښت . . .

ننگ: ننگ، غورځنگ، وينگ . . .

او: نياو (انصاف)، تينگاو (مقاومت)، رغاو (رغېدنه)

وی: په کړنه دلالت کوي لکه درناوی، سپیناوی او داسې نور

مختاری:

دا هغه تاري دی چې له کلیمې سره په پیل کې نښلول کېږي او رینبیز نوم له نوې مانا سره راوړي. ځینې مختاري، د وروستاړو غونډې، چې یو کړ پسې وتړل شي، نو بیا یې فاعلي او یا یې نومیزه (اسمي) بڼه ټاکي. که ځینې مختاري نومونو پسې وتړل شي، نو ستاینومونه ترې جوړوي.

(۱) لاندېني مختاري ترېبتي (ترکيبي) ستاینومونه جوړوي:

بې: مختاری + نوم لکه بېشمېره، بېسده

هم: مختاری + نوم لکه همغږی، هممهال

یو: عدد + نوم لکه یولاسی، یوموتی

گڼ: ستاینوم + نوم لکه گڼشمېر، گڼرنگه

نېک: ستاینوم + نوم لکه نېکمرغه، نېکمل

بد: ستاینوم + نوم لکه بدمرغه، بدرنگه

بډ: ستاینوم + نوم لکه بډگونډ (مخالف حزب)

کم: ستاینوم + نوم لکه کمزوری، کممنگی (کم عمره)

خوا: نوم + ستاینوم: خوابدی، خواشیني

لاندېني مختاري کړونو پسې تړل کېږي او مانا یې بدلوي:

پرې: پرې کول، پرېښودل، پرېوتل . . .

تېر: تېرول، تېراېستل . . .

تمرین:

په لاندېنيو ويونو کې وروستاړي / مختاړي په نښه کړئ او ورسره وليکئ، چې دلته د مخکېني لوست پر بنسټ دا تاړي کوم رول لوبوي. لومړی يو ستاسو لپاره حل شوی:

ناسم: دلته نا مختاړی دی او د سم بڼه / مخالفه مانا ورکوي او يو ستاينوم دی.

بېکاره	نری	شنونکی	کروندگر	ناسمي
تېروتنه	هيلمن	مانيز	پياوړتيا	گړدود
سپري	خوشالی	ولسواله	کوچنیوالی	پلټاند
سپريتوب	خاورين			

صرفي تاپړی:

صرفي تاپړی هغه تاپړی دی چې ویونو پسې نښلول کېږي چې یوه ځانګړې ژبډودیزه (ګرامري) بڼه خپله کړي. هغه کس، شمېر، مهال، او جنس کېدای شي. دوی د وروستاړو او مختاړو غوندې د نوم مانا نه بدلوي.

یوه ډله د کړ اوږون (فعلي ګردان) پایونه دي چې کس څرګندوي: م / ې / ي / و / ی

زه:	(م) لکه زه کوم، زه ژاړم/ خاندم
ته:	(ې) لکه ته کوي، ته ژاړې/ خاندې
هغه:	(ي) لکه هغه کوي، هغه ژاړي/ خاندې
مور:	(و) لکه مور کوو، مور ژاړو/ خاندو
تاسو:	(ئ) لکه تاسو کوئ، تاسو ژاړئ/ خاندئ
هغوي:	(ي) لکه هغوي کوي، هغوي ژاړي/ خاندې

د تېرمهال کړ اوږون پایونه چې شمېر او نورې څرگندوي: ی/ ی/ ه/ ی/ ل

ی:

له کړ (فعل) سره په تېرمهال کې د مفعول یا فاعل برابرې لپاره چې نړینه یوگړې وي لکه:

" ما کار کړی دی " => کار نړینه یوگړی دی، نو "کړی" او "دی" په نرمه ی راځي.

ې:

دا هم د نرمې ی غوندې له کړ (فعل) سره په تېرمهال کې د مفعول یا فاعل برابرې لپاره راځي چې هم بنځینه یوگړی او ډېرگړی (جمع) وي لکه:

" ما لیکنه کړې ده " => لیکنه بنځینه یوگړی دی، نو "کړې" په ې راځي.

" ما لیکنې کړې دي " => لیکنې ډېرگړی دی، نو دا "کړې" هم په اوږده ې راځي او یوازې "دي" په څرگنده ي.

ي:

دا هم له کړ سره په تېرمهال کې د مفعول يا فاعل برابرونې لپاره راځي چې نرينه ډېرگړی وي لکه:
" ما کارونه کړي دي " => کارونه نرينه ډېرگړي دي، نو "کړي"
" او "دي" په "ي" راځي.

يادونه: مرستيال کړ په جمع کې دواړو جسونو لپاره يو شان پاتېږي - يانې 'دي'.

ل:

له کړ (فعل) سره په تېرمهال کې د مفعول يا فاعل برابرونې لپاره راځي چې نرينه ډېرگړی وي لکه:
" ما کارونه وکړل " "کارونه" نرينه ډېرگړي دي، نو "وکړل" په
"ل" راځي.

و:

ياد تاري په پښتو کې يو صرفي تاري دی چې په بېلابېلو حالتونو کې د کړ تر سټې مخته راځي او هغه توصيفوي.
په ټوليز ډول، دغه تاري د کړنې بشپړتيا يا مطلقيت نښي.

دغه تاپری اکثر په هغو کړونو (فعلونو) کې کارېږي چې لېږند یا نالېږند (متعدي & لازمي) وي لکه نیول، کول، خوړل، ویل، لیدل، لمبېدل او داسې نور. که چېرې یو کړ له یو ستاینوم یا کړول (قید) منځ ته راغلی وي لکه سپړول، خفه کول، پورته کول او ورته، بیا د کړ تر سټې مخته و تاپری نه راځي. په لنډو ټکو، اکثر د هغو کړونو په منځ کې راځي چې خپلواک وي او ترکیبي کړونه نه وي.

د اوسمهال په دې لاندېنیو حالتونو لپاره:
لومړی: شرطی جملې په "که" اړیکویکي په مرسته
که دغه وکړې، بیا درسره مرسته کوم.
کله چې دې راته وویل، نو غوښتنه به دې ومنم.

دویم: په پوښتنو کې کله چې باید کړنې یو ځل او په بشپړ ډول ترسره شي:
زه دغه کار وکړم؟
هغه څه درته ووايي؟
درېیم: تر مرستیال کړ (فعل) "باید" وروسته
هغه باید داسې خبرې ونه کړي.

ته باید دغه پوست هغه ته ولپري.
خلورم: يو کس ته د امر لپاره
!دغه تار ونیسه
!ژر ولمبیره

پنځم: ګواښ ورکول
که دغه کار دې وکړ، نو بیا دې له دندې ګوښه کوي.

شپږم: په ساده بشپړ راتلونکي مهال کې تر "به" مرستیال کې
وروسته
زه به دغه ویدیو وګورم.
هغه به پر دې یو څه وليکي.

د تېرمهال په دې لاندېنيو حالتونو کې:
اووم: ساده بشپړ تېرمهال کې چې کله یوه کړنه یا عمل په بشپړ
ډول یا مطلق ترسره شوی وي:
هغې د ننګیال خبرې پورې وخنډل.
مور د یو څو پوښتنې ترې وکړې.

اتم: په پوښتنو کې کله چې باید کړنې یو ځل او په بشپړ ډول ترسره شي:
هغه څه وکړل؟
ما څه درته وویل؟

نهم: تر "غوبنتل" (کړ) وروسته، یا په بله وینا، کله چې یوه غوبنتنه څرګندول غواړو
زه غواړم چې له تا سره وویڼم.
هغه غواړي چې ډوډۍ وخوري.

د ويونو (لغتونو) ډولونه

تړښت (ترکیب):

تړښتي يا تړلي ويیونه هغه ويیونه دي چې له دوو يا ډېرو خپلواکو ګروڼو (مورفيمونو) جوړ وي او يوه نوې مانا پنځوي. په پښتو کې تړلي ويیونه پر تړښتي نومونو، ستاينومونو (صفتوتو)، ګروڼو (فعلونو) او تړښتي ګرولونو وېشل کېږي.

تړښتي نوم:

هغه نوم دی چې له دوو يا ډېرو بېلو ماناوو لرونکو ګروڼو جوړ وي او له وحدت سره يې نوې مانا لرونکی نوم رامنځته کوي.

(۱) نوم + نوم: پيشپرانګ، لاسګاډی، برېښناليک، ليكدود، ښوونځی، ځانمرګی، گلپاڼه ...

(۲) ستاينوم + نوم: سورگل، سپينغر، رنگينتال (بودی تال)...

(۳) نوم + نوم + نوم: کتابپلورنځی

يادونه: ټول تړښتي نومونه يوځای ليکل کېږي، دا چې د يو څيز مفهوم ترې اخيستل کېږي لکه د ليكدود يا ځانمرګی پر ځای ليكدود او ځان مرګی ليکل ناسمه ده.

تړبښتي کړ:

هغه کړ دی چې له دوو یا ډېرو بېلو ماناوو لرونکو گړونو جوړ وي او له وحدت سره يې نوې مانا لرونکی کړ رامنځته کېږي.

(۱) سربل + کړ: پرېښودل، پرېکول، کېناستل . . .

(۲) کړول + کړ: تېرباسل، تېروتل . . .

(۳) نوم + مرستیال کړ 'کېدل': جنګېدل، ژړېدل

(۴) ستاینوم + مرستیال کړ 'کېدل': سرېدل، تودېدل

(۵) تړبښتي کړونه د مرستیال کړونو کول په مرسته

نوم + کول: فکر کول، پرېکړه کول...

ستاینوم + کول: خوشالول، خفه کول...

تړبښتي ستاینوم:

هغه ستاینوم دی چې له دوو یا ډېرو بېلو ماناوو لرونکو گړونو جوړ وي او له وحدت سره يې نوې مانا لرونکی ستاینوم رامنځته کېږي.

(۱) نوم + ستاینوم:

خوابدی، خواخوږی = خوا (نوم) + بد / خوږ (ستاینوم)

(۲) نوم + کړ:

جنګخپلی، زیارکنښ (خپل او کنښل کړونه دي)

۳) ستاینوم + نوم:

پرمخ، بدمرغه، نېکمرغه، سپینسترگی، کمزوری ...

۴) کړول + نوم:

نیمژبی، نیمګړی، ډېرپېښی ...

تړنستي کړول:

هغه کړول دی چې له دوو یا ډېرو بېلو ماناوو لرونکو ګړونو جوړ وي او له وحدت سره یې نوې مانا لرونکی کړول رامنځته کېږي.

۱) نوم + سربل / وستربل:

مخکې، شاته (مخ نوم دی، کې وستربل او همدارنګه شا نوم

او (ته) وستربل دی)

۲) سربل + نوم + وستربل:

په تېزۍ سره، په چټکۍ سره ...

بېلښت (اشتقاق):

بېلښتي وييونه هغه وييونه دي چې له يو خپلواک ګر، کوم چې هممهال د ويي (لفظ) ريښه بلل کېږي، او يو يا ډېرو ناخپلواکو ګرونو رغېدلي وي او يوه نوې مانا پنځوي. خپلواک ګر په يوه غونډله (جمله) کې يواځې (تنها) او له خپلې ځانګړې مانا سره راتلای شي، خو ناخپلواک ګر يواځې نه شي راتلای، که راشي، کومه مانا نه ورکوي. له همدې کبله ناخپلواک ګرونه خپلواکو ګرونو پسې تړل کېږي او يو نوې مانا لرونکي ويي رامنځته کوي. يوه بېلګه د رڼاوي لپاره:

(۱) ناسم: "سم" خپلواک ګر دی او ځانګړې مانا لري او "نا" يو ناخپلواک ګر دی چې يواځې نه شي کارېدای او د "سم" مانا بدلوي.

(۲) کروندګر: "کرونده" خپلواک ګر دی او "ګر" ناخپلواک او په ګډه نوي ويي رامنځته کوي.

ناخپلواک ګرونه په دوو ډلو وېشل کېږي، چې يوه يې مختاړې دي او بله وروستاړې. مختاړې تر يو ويي مخکې راځي لکه په لومړنۍ بېلګه (ناسم) کې "نا" او وروستاړې د ويي په پای کې راځي لکه په دويمه بېلګه (کروندګر) کې دا ګر. د ځينو تارو (مخ او وروستاړې) په مرسته نومونه جوړېږي او

د ځينو په مرسته ګرڼه (فعلونه) او ستاينومونه.

د مختارو بېلګې:

بې: بېشمېره، بېکچه، بېخونده او داسې نور

هم: همغږی، هممهال، همزولی او داسې نور

نا: ناسم، ناخوښ، ناولی او داسې نور

غیر: غیر مستقیم، غیر قانوني

د وروستارو بېلګې:

ونکی: شنونکی، ښوونکی، خوښوونکی او داسې نور

یادونه: ونکې په ې یې بیا ښځینه بڼه ښيي

ګر: بریدګر، ګرڼدګر، زرګر او داسې نور

یادونه: ګره په 'ه' یې بیا ښځینه بڼه ښيي

اند: انځوراند، بهاند، چپاند او داسې نور

یادونه: انده په 'ه' یې بیا ښځینه بڼه ښيي

وال: ولسوال، مینوال، وسلوال او داسې نور

یادونه: واله په 'ه' یې بیا ښځینه بڼه ښيي

دوی: ساتندوی، مندوی، بولندوی (قوماندان) او داسې نور

یادونه: دوی په 'ه' یې بیا ښځینه بڼه ښيي

نه/ونه: بندېدنه، نمانځنه، غوښتنه او داسې نور

تیا: پراختیا، چوپتیا، پیاوړتیا او داسې نور

توب: برياليتوب، ماشومتوب، لپونتوب او داسې نور
تون: پوهنتون، مرستون (قبر)، نندارتون (نمايشگا) او داسې
نور

غالی: لوبغالی (ستېدیم)، اورغالی (د اور بلوولو ځای)
يادونه: د دې اړوند سپړنيز معلومات په مخکېني څپرکي کې
درښودل شوي.

د وینا مهمې برخې

نوم:

نوم هغه کلیمه ده، چې یو وګړی، ځای، خیز او احساس نوموي. وګړی: اتل، ننګیال، ځلاند . . .

ځای: امریکا، لندن، کابل، اسيا، تاپو . . .

خیز: تیره، منه، بکس، کټ . . .

احساس: ډار، خندا، غوسه، ویاړ . . .

یادونه: تړنستي او بېلبنستي نومونه په تېر څپرکي کې راغلي.

د نوم ډولونه:

(۱) ټولنوم (Common Noun):

د نومونو ډلې یا ټولې (کاتېګورۍ) تشریح کوي.

(۲) ځانګړنوم (Proper Noun):

د نومونو په ټوليو (کاتېګوريو) کې ځانګړې بېلګه نوموي.

د رڼاوي لپاره لاندېنۍ بېلګې وګورئ.

ټولنوم ځانګړنوم

انسان سړی، ښځه، هلک، جینی

مېوه منه، هندوانه، کپلا

ژوی اوبښ، غوا، سپی

څپرکی اوړی، ژمی، پسرلی

مياشت غبرگولی، لیندی، وری

(۳) ذات نوم (Concrete Noun):

د هغه څه نوم دی چې سپری یې یا لیدلای، لمسولای، اورېدلای او یا بویولای شي لکه:

انسان، ژوی، ځای، څوکی، او نور هغه څه چې جسمي بڼه لري
(۴) مانا نوم (Abstract Noun):

د هغه څه نوم چې سپری یې نه لیدلای، لمسولای، اورېدلای او نه بویولای شي. په لنډه، ناجسمي شيان لکه:
مینه، ویاړ، وخت، سوله

تمرین:

لاندېني نومونه د نوم ډولونو په کومه کاتېگوري کې راځي؟
لومړی یو ستاسو لپاره حل شوی دی.

۱) منی: هم ځانگړ نوم دی او هم مانا نوم دی

_____ ۲) کتاب:

_____ ۳) اندېښنه:

_____ ۴) پکتیا:

_____ ۵) ولسوالي:

_____ ۶) نارنگ ولسوالي:

_____ ۷) رڼا:

کړ:

د کړ پېژندون:

هغه ويی دی چې کړنه او پېښه څرگندوي. کړ ته مهالويی هم ويل کېږي، دا چې له مهالونو سره اړول کېږي. بېلگې: کول، راوړل، وهل، لمبېدل، رسېدل، خوړل، څښل او داسې نور

د کړ ډولونه:

(۱) لپړند کړ (Transitive Verb) :

هغه کړ دی، چې تل په غونډله يا جمله کې له يو مفعول سره راوړل کېږي. هغه مفعول يو نوم، نومخړی (ضمير) يا يو عبارت کېدای شي. کړونه لکه خوړل، نيول، وهل، څښل لپړند کړونه دي

بېلگې:

(۱) زه اوبه څښم. (دلته کړ څښم دی او مفعول يې اوبه دی)

(۲) هغه کبان نيسي. (دلته کړ نيسي دی او مفعول يې کبان

دی.

(۳) احمد زه ووهلم. (دلته کړ ووهلم دی او مفعول يې زه

دی)

۴) زه ډېرې خبرې نه شم کولای. (دلته کې "نه شم کولای" دی او ډېرې خبرې مفعول دی.)

د مفعول اخیستو تر څنګ د لېږند کې بله ځانګړنه دا ده چې ځینې ځاني نومخري (زه، ته او بنځینه هغه) پر ما، تا او هغې بدلېږي، کله چې د کېند/فاعل یا د مفعول په توګه په غونډله کې راشي

په اوسمهال کې زه او ته پر ما او تا بدلېږي کله چې د یو "مفعول" په توګه راشي.

لومړۍ بېلګه: زما پلار ما نه وهي. (دلته ما د وهل مفعول دی) دویمه بېلګه: هغه جینۍ تا نه ویني. (دلته تا د لیدل مفهوم دی) په تېرمهال کې بیا ما، تا او هغې (بنځینه) د کېند په توګه کارېږي، نه د مفعول په توګه.

که لومړۍ بېلګه راواخلو او ساده بشپړ تېرمهال ته یې واړوو، نو داسې راځي 'زما پلار زه ووهم'. دلته یانې ما پر زه بدل شوی دی.

لومړۍ بېلګه: ما هغه ونه لیده. (دلته ما د لیدل کېند دی او مفعول یې هغه دی)

دویمه بېلګه: تا زه ولې وواهم؟ (دلته تا د وهل کېند دی او مفعول یې زه دی.)

درېبمه بېلګه: هغې ته ونه لیدې. (دلته هغې د لیدل کړند دی او مفعول یې ته دی)
 یادونه: په تېرمهال کې ځاني نومخړي (زه، ته، هغه، مور، تاسو، هغوی) د لېرند کړ مفعول ګرځي او په اوسمهال کې کړند مفعول دوه ډوله دی چې دواړه له لېرند کړ سره په جمله کې راوړل کېږي.

۱) سیده مفعول (Direct Object)

۲) ناسیده مفعول (Indirect Object)

سیده مفعول هغه دی چې ار کړ (اصلي مفعول) یې په مستقیمه توګه اغېزمنوي. په پورتنیو بېلګو کې مفعولونه سیده دي.
 که لومړنۍ بېلګه (زه اوبه څښم) د شنې لپاره بیا راواخلو، نو اوبه سیده مفعول او څښل ار یا ټولیز کړ دی.
 ناسیده مفعول هغه دی چې په جمله کې له سیده مفعول سره اړیکه لري. ځینې ژبپوهان یې د سیده مفعول ترلاسونی (ریسیپینټ) بولي، ځکه سیده مفعول ته رسېږي.
 ځینې لېرند کړونه هم له سیده او هم له ناسیده مفعول سره راوړل کېږي.

ورکول، ښودل، پېرودل، کول او نور هغه کړونه، چې په "ول" پای ته رسېږي.

بېلګې:

(۱) هغه ماته يوه ډالۍ راكړه. (دلته 'ماته' ناسيده مفعول دى او 'يوه ډالۍ سيده مفعول دى؛ او راكړه، چې د ورکولو پرمهالي بڼه ده، اړكړ دى).

(۲) احمد ملګري ته د خپل ټولګي انځو وښود. (دلته 'خپل' "ملګري ته" ناسيده مفعول دى او "د خپل ټولګي انځور" سيده مفعول)

(۲) نالپړند كړ (Intransitive):

هغه كړ دى چې بې له كوم مفعول كارول كېږي، لكه ژړېدل، خندېدل، ولاړېدل، وپړېدل او نور هغه كړونه چې په بدل يا كېدل پاى ته رسېږي. ځينې كم بيا په بدل نه پايږي لكه ژړل، ختل، خندل

بېلګې:

(۱) زه ژاړم.

(۲) هغه پر هره خبره خاندې.

(۳) ننګيال سخت وډار شو.

(۴) هغه له ونې وغورځېد.

لکه څنگه چې مخکې یادونه وشوه، نالپړند کړونه اکثر په "پدل" پای مومي او معتدي کړونه په "ول". په لومړني انځور کې د دواړو بېلگې کتلاى شئ:

لازمې	لپړند
خوښپدل	خوښول
خوړپدل	خوړول
لپزپدل	لپزول
خبرپدل	خبرول
سوځپدل	سوځول
گډپدل	گډول
ډپرپدل	ډپرول
ځورپدل	ځورول

ځينې نالپړند کړونه دي چې له ستاينومونو څخه يې ريښه اخېستې وي، ډېرې ناکره کارول کېږي.

ناکره	کره
سپک کېږي	سپکېږي
مين کېږي	مينېږي
زور کېږي	زورېږي

کلکېږي

کلک کېږي

۳) چارکې:

دا هغه کړ دى چې د نالېږند کړ په څېر کوم مفعول نه اخلي، خو د لېږند کړ غوندې يې کړند (فاعل) په اوبښتي اکر (مغیره حالت) کې راځي، يانې که چېرې کړند يو نوم وي بيا زور پر "ې" اوږي، "ى" او "ي" پر "ى"، او که کړند يې نومخړى وي، بيا زه/ ته/ هغه (بښينه) پر ما/تا/هغې اوږي.

د چارکې بېلگې:

ويل، ژړل، خندل، لمبل

لکه: ما/تا/هغې ولمبل، وويل، وخندل او داسې نور

يا بښينه + ې + چارکې لکه: نجيبې وخندل/وويل دلته

نجيبه پر نجيبې اوبښتي.

مرستیال ګر:

مرستیال ګر هغه ګر دی چې په یوه غونډله کې تل د یو ار ګر (اصلي فعل) بدرګه کوي او د دوی ښکارندويي کوي. دوی ارو ګرونو ته ګرامري او دندیزه (فنکشنل) مانا ورزیاتوي. دوی په جمله کې یواځې نه شي راتلای. که راشي، نو کومه مانا نه ورکوي.

یوه بېلګه:

ما ډوډۍ خوړلې ده. ← دغه غونډله کې ار ګر "خوړلې" دی او مرستیال ګر "ده" دی.
 ما ډوډۍ خوړلې وه. ← وه مرستیال ګر

د پښتو مرستیال ګرونه:

به:

۱. راتلونکي مهال ته اشاره کوي او هوډ او پرېکړو لپاره راځي.

بېلګې:

- * زه به راشم. (راشم ار ګر دی او به مرستیال ګر)
- * زه به ډوډۍ وخورم. (وخورم ار ګر دی)
- * زه به خامخا راځم. (راځم ار ګر دی)

۲. په تېرمهال کې هغو کړنو ته اشاره کوي، چې ناشونتيا نښي.

بېلگې:

- * ما به دا کار کړی وای، خو سترې وم.
- * هغه به درغلی وای، خو تا خوابدی کړی و.

۳. یوگمان یا انګېرنې لپاره راځي.

بېلگې:

- * دا ځمکه لنډه ده. باران به ورېدلی وي.
- * اتل به په کارونو کې بوخت وي، ځکه چې اړیکه کمه نيسي.

ول:

هغه کړ دی چې شتون مانوي. دا له ار کړ سره په تېرمهال او راتلونکي مهال کې مرسته کوي. د تېرمهال په ځینو بڼو کې 'ول' خپل شکل بدلوي.

"ول" (Be) یوازېنی مرستیال کړ دی چې په اوسمهال او ساده تېرمهال کې د ار کړ په توګه هم راځي. لکه "زه خوشاله یم" (اوسمهال) او "زه خوشاله وم" (تېرمهال) ← ار کړ هغه کړ دی چې په غونډله کې یواځې راتلای شي او یوه مانا هم ورکوي.

په تېرمهال کې د "ول" اوږون:
 وم، وي، و، وه، وو، وي، وو (ول)

بېلگې:

- * هغه نه و راغلی. (راغلی ارکړ دی او و مرستیال کړ)
- * هغوی هلته تللي وو. (تللي ارکړ دی او وو مرستیال کړ)
- په ارمني، شرطي، توصيفي يا هم (فرضي) او گوماني تېرمهال کې "ول" خپله بڼه پر "واي" يا پر "وي" بدلوي. "وي" يوازې گماني تېرمهال کې راځي.

بېلگې:

- * کاش زه هلته وای. (ارمني)
- * که زه راغلی وای، بڼه به وای. (شرطي)
- * هغه به درغلی وي، خو تا به نه وي لېدلی. (گوماني)

باید:

- فرض، پياوړی وړاندیځ او پياوړې سپارښتنه څرگندوي.
- * زه باید دغه کار وکړم. (فرض)
- * ته باید راغلی وای. (فرض)
- * ته باید ډېر درس ووايي، گنې ناکامېږي. (پياوړی وړاندیځ)
- * ته باید دغه فلم وگورې. ډېر خوند کوي. (پياوړې سپارښتنه)

شول:

په دې مرستیال کړ مور یو توان یا یوه پېښه څرگندوو او کله نا کله په بشپړتېرمهال کې د "کېدل" پر ځای راځي.

توان په اوسمهال کې:

* زه دغه کار کولای شم.

* هغه لوړ ټوپونه اچولای شي.

جوړښت: کړ + ای + د شول اوړون په اوسمهال کې (شم / شې

/ شي / شو / شئ / شي)

توان په تېرمهال کې:

* ما دغه کار کولای شو.

* هغه لوړ ټوپونه اچولای شول.

جوړښت: کړ + ای + د شول اوړون په نابشپړ تېرمهال کې (

شو / شول / شوه / شوې).

شول په اوسمهال کې پېښه نه شي څرگندولای. هغه د "کېدل"

په مرسته کېږي، لکه:

"یو څه بد پېښېږي". (پېښ + کېدل)

په تېرمهال کې بیا شول پېښه څرگندولای شي.

* پروڼ یوه چاودنه وشوه.

* نن سهار ډېر باران وشو.

شول په بشپړ تېرمهال کې د "کېدل" پر ځای راځي.
 هغو نالپړند کړونو لپاره چې رينبې يې له ستاينومونو يا له ځينو
 نومونو اخيستې وي لکه:

سرېدل، خفه کېدل، پخېدل، ډارېدل، زړېدل او داسې نور
 * هغه وډار شو.

* هغوی ډېر خفه شول.

* اوبې سرې شوې.

جوړښت: نوم / ستاينوم + د شول اوړون په بشپړ تېرمهال
 کې.

يادونه :

که لازمي کړ له بل ويي رينبه نه وي اخيستې لکه:
 لمبېدل، غورځېدل او داسې نور بيا د شول کومه بڼه نه پکې
 راځي لکه

* هغه ولمبېده. (سم) هغه لامبو شو. (ناسم)

* زه وغورځېدم. (سم) زه غورځېد شوم (ناسم)

کېدل:

یوازې په بېچاره (مجهول) جمله کې د مرستیال کړ په توګه کارول کېږي. بېچاره جمله هغه ده چې فاعل پکې سم څرګند نه وي.

جمله کې د مرستیال کړ په توګه:

* هره ورځ انسانان وژل کېږي.

* بریالی کېدل ګرانه نه ده، که کوبښن وکړي.

وي:

یاد کړ په بېلابېلو حالتونو کې کارېږي:

د شونتیا (امکان) څرګندولو لپاره:

بېلګه

که چېرې باران وي، نو بیا بنا رته نه شو تللای.

که داسې وي، نو بیا سمه ده.

که چېرې هغه د ریاضي استاد وي، نو د دې سوال حلول اسان

کار دی.

د يو شرط څرګندولو لپاره:

بېلګه:

که احمد دغه کار کړی وي، نو اړیکې ورسره پرې کړه.

د ګومان څرګندولو لپاره:

بېلګه:

دا ځمکه ډېره لنډه ده. بنایي پرون شپه ډېر باران وربدلی وي.
دا ور خلاص دی. هسې نه چې غله راغلي وي.

د ټینګار څرګندولو لپاره:

بېلګه:

دا دې همدلته وي. مه یې لیرې کوه.
که غریب وي او که خان وي، خو باید وستایل شي.
که هغه هلته هم وي، خو ته به مېلې ته راځې.

د پېرزوینې او هیلې څرګندولو لپاره:

بېلګه:

ژوندی دې وي افغانستان!

د ټولو دې دغه لویه خوشالي مبارک وي!
دا به د خوښۍ وړ خبر وي چې زموږ جرګه ومني. (هیله)
څنګه به نه وي خوشاله چې خدای هر څه ورکړي دي.

د یو وړاندیخ څرګندولو لپاره:

بېلګه:

دا به ښه وي چې ته پخپله ورشې او دا خبره ورسره سپینه
کړې.

هغه کړنې چې په راتلونکي تر یو ټاکلي یا اټکل شوي وخت

پورې بشپړې شي:

بېلګه:

ته چې رارسېږي، ما به دغه کار ختم کړی وي.

طبعي حقایق لپاره:

بېلګه:

اوسپنې په غرونو کې وي.

دلته په اوږي کې ګرمي کمه وي.

دا لچې نه ده. د لچې پانې تر دې لويې وي.
مرګ حق دی، که څوک خوښ وي او که ناخوښ.

تمرین:

په لاندېنيو غونډلو کې ار کړ او مرستيال کړ په نښه کړئ او
دواړو لپاره دوه بېل رنگونه د اسانتيا لپاره وکاروئ.

۱. زه کور ته ځم.
۲. ما لږه ډوډۍ وخوړه.
۳. ما هغه ته وويل چې دلته راشي.
۴. زه ستړی يم، ځکه چې ډېر کار مې کړی دی.
۵. زما ملګري دغه کتاب په يوه اوونۍ کې ولوست.
۶. زه به دغه کار ترسره کړم.
۷. احمد کولای شول چې راشي.
۸. هغه خوشاله و.

ستاینوم

دا هغه کلیمه ده چې د نومونو اکر او څرنگوالي تشریحوي لکه:

بنکلی، کوچنی، نری، ستر، لوی، سور، تور، ناسم، او داسې نور. ستاینوم د "څنگه دی/ده/دي؟" پوښتنه ځوابوي. په پښتو کې ستاینوم د نوم له نوري (جنس) او شمېر (عدد) سره برابرېږي.

بېلګه:

* احمد یو هلک دی. ← که دغه غونډلې ته ستاینوم "بنکلی" ورزیات کړو، نو بیا داسې راځي.
" احمد یو بنکلی هلک دی."

دلته هلک نرینه یوګړی دی، نو بنکلی په نرمه "ی" لیکل کېږي. که د یوې جینې خبره وکړو، بیا بنکلی پر بنکلي بدلېږي لکه:

" موسکا یوه بنکلي جینې ده."

د ستاینوم ډولونه:

د موقیعت له مخې دوه ډوله دی.

۱. برستاینوم - تر نوم مخکې راځي:

* یوه ښکلې ښځه راغله. (ښکلې تر نوم مخکې راغلی)

* دا سور گاډی زما دی.

۲. لرستاینوم - تر نوم وروسته راځي:

* دغه سپری رښتینی دی. (رښتینی تر سپري وروسته راغلی)

* هغه گاډی سور دی. (سور تر گاډي وروسته راغلی)

د نوري (جنس) اوشمیر نوم (عدد) له مخې د ځینو ستاینومونو اوږون.

۱. د هغو ستاینومونو نرینه بڼه چې په یو بېواک غږ پای ته

رسېږي، په یو او ډېرگړي (مفرد+جمع) کې یو ډول پاتې کېږي یا

په بله وینا، نه بدلېږي. خو ښځینه بڼه یې په دواړو حالتونو

کې (یو او ډېرگړی) کې بدلېږي.

د سکالو رڼاوي (وضاحت) لپاره یوه بېلگه، چې څنگه په بېواک

غږ پای ته رسېدونکې ستاینومونه د نرینه بڼې لپاره نه بدلېږي

او ښځینه لپاره بدلېږي.

فرمول:

نرینه یوگړی: ار (اصلي) حالت

نرینه ډېرگړی: ار حالت

ښځینه یوگړی: ار حالت + ه

ښځینه ډېرگړی: ار حالت + ې

که "سم" د بېلگې په توگه راواخلو:

نرینه یوگړی: سم (لکه: سم ځواب)

نرینه ډېرگړی: سم (لکه: سم ځوابونه)

ښځینه یوگړی: سمه (لکه: سمه خبره)

ښځینه ډېرگړی: سمې (لکه: سمې خبرې)

دوي معلومي استناوي:

۱. شين: (نرینه ډېرگړی پر شنه بدلېږي)

۲. تريخ: (نرینه ډېرگړی په تراخه بدلېږي)

نورې بېلگې:

نرینه یو	نرینه ډېر	ښځینه یو	ښځینه ډېر
ستر	ستر	ستره	سترې
خوښ	خوښ	خوښه	خوښې

لوړې	لوړه	لوړ	لوړ
تورې	توره	تور	تور
کلکې	کلکه	کلک	کلک
وینبې	وینبه	وینب	وینب

۲: په زورکي (چې یوازې خپلواک غږ دی) پای ته رسېدونکي ستاینومونه هم په نرینه یو او ډېرگړي کې یو شان پاتې کېږي، لکه:

ښه، ویده، سپېره، تېره داسې نور

نرینه یوگړی: ښه / ویده / سپېره (په پښتونخوا کې ه)

نرینه ډېرگړی: ښه / ویده / سپېره (په پښتونخوا کې ه)

ښځینه یوگړی: ښه / ویده / سپېره

ښځینه ډېرگړی: ښې / ویدې / سپېرې

که چېرې په هغه ستاینوم کې، چې په بهواک غږ پای ته رسېدلی وي، تر بهواک غږ مخکې اوږد یا لنډ "واو" راغلی وي، نو په هغوی کې د یوې ډلې نرینه ډېرگړی (مذکر جمع) بدلېږي او بله ډله یې بیا پورتنۍ (لومړۍ قاعدې) پورې اړه لري. د هغې ډلې، چې نرینه ډېرگړی یې بدلېږي، "و" پکې پر "ا" اوږي او په پای کې یې زورکی "ه" راځي. که د "خوږ (شرین) بېلگه راواخلو:

"ږ" یو بېواک غږ دی او تر "ږ" مخکې اوږد و راغلی. دلته که د خوږ نړینه جمع لیکل وغواړو، نو خواږه راځي. دلته و پر "ا" اوښتی او په پای کې یې زورکی راغلی. ستاینومونه دا لاندېني دي.

نړینه یو	نړینه ډېر	ښځینه یو	ښځینه ډېر
زور	زاړه	زړه	زړې
وور	واړه	وړه	وړې
لوند	لانده	لنده	لندې
کور	کاره	کږه	کږې
موړ	ماړه	مړه	مړې
سوړ	ساړه	سړه	سړې
رون	راڼه	رڼه	رڼې
ړوند	ړانده	ړنده	ړندې
کون	کاڼه	کڼه	کڼې
پوخ	پاڅه	پڅه	پڅې
خور	خواره	خوره	خورې
پروت	پراټه	پرته	پرټې
درون	درانه	درنه	درنې
دروند	درانده	درنده	درندې

دوه ورته ستاینومونه، چې داسې نه اړول کېږي سور (رنگ) او تود (ګرم) دي.

نرینه یو	نرینه ډېر	بښځینه یو	بښځینه ډېر
سور	سره	سره	سرې
تود	تاوده	توده	تودې

دویمه ډله چې لومړنۍ قاعدې پورې اړه لري، یانې نرینه یو او ډېروګړی یې یو شان پاتې کېږي.

نرینه یو	نرینه ډېر	بښځینه یو	بښځینه ډېر
تور	تور	توره	تورې
لوی	لوی	لویه	لوېې
ډوب	ډوب	ډوبه	ډوبې
جوړ	جوړ	جوړه	جوړې
روغ	روغ	روغه	روغې
سمسور	سمسور	سمسوره	سمسورې

بېلېستي ستاینومونه:

۱. له کړونو رغېدلي:

- * دردوونکی (له دردول)
- * خواشینوونکی (له خواشینول)
- * زړه ورونکی (له زړه وړلو څخه)
- * ځلېدونکی (له ځلېدلو څخه)

۲. له نومونو رغېدلي:

- * ستونزمن (ستونزه + من وروستاری)
 - * مانيز: (مانا + يز وروستاری)
 - * بېخونده: (بې مختاری + خوند) او داسې نور
- یادونه: له نومونو رغېدلي ستاینومونه نور د مختارو او وروستارو په برخه کې وګورئ.

د ستاینومونو درجې:

- * ټوليز (عادي) ستاینوم ← یوازې ستاینوم لکه: " دا ښه هلک دی".
- * پرتلیز ستاینوم ← تر..... لا / ډېر + ستاینوم لکه: " دی تر تا لا ښه دی".
- * تفصیلي ستاینوم ← خورا / تر ټولو + ستاینوم

لکه: " دا تر ټولو / خورا ښه فلم دی".

تمرین:

په لا ندېنيو غونډلو کې ستاینوم ه ښه کړئ.

یادونه:

"په یوه غونډله کې تر یو ډېر ستاینومونه راتلای شي".

۱. دا ډېر گلالی ماشوم دی.
۲. سپینغر د وطن یو هسک غر دی.
۳. دا یوه ښکلې جینی ده.
۴. دغه یو ستونزمن کار دی.
۵. دومره زړه رانښکونکې سندره ما تر اوسه نه وه اورېدلې.
۶. هغه تل بېسوله خبرې کوي.
۷. خالد یو غوسناک هلک دی.
۸. الله (ج) ترهر څه ځواکمن دی.
۹. د ده زوی زښت نیازبین دی.
۱۰. احمد شا بابا یو زړور پاچا و.
۱۱. پرون ترغاک (طوفان) یوه نرۍ ونه ماته کړه.
۱۲. مور په یو سولیز او پرمختللي هېواد کې ژوند کول غواړو.
۱۳. مړ هم پښتون دی او پړ هم.
۱۴. ژوندی دې وي افغانستان.

په پښتو کې نابدلېدونکي ستاینومونه (صفتونه):

نابدلېدونکي ستاینوم هغه دی چې د نورو ستاینومونو په څېر د نوم له نورې (جنس) او شمېر سره نه برابرېږي. په لنډه وینا، د دوی بڼه نه بدلېږي.

یاد ستاینومونه په پښتو کې هغه دي چې یا په زور "ه"، په څرگنده یې "ي" او یا په "الف" پایږي.

د زور بېلگې: تکړه، ښایسته، تازه، خفه...

یوه بېلگه د رڼاوي لپاره:

* یو تکړه هلک

* یوه تکړه جینۍ

* ډېر تکړه هلکان

* ډېرې تکړه نجونې

د څرگندې "ي" بېلگې: شمالي، ډولي، برېښنايي، نشيي...

یوه بېلگه د رڼاوي لپاره:

یو ډولي هلک

یوه ډولي جینۍ

ډېر ډولي هلکان

ډېرې ډولي نجونې

د الف بېلګې: بېړا، هوسا، سفا

يوه بېلګه د رڼاوي لپاره:

يو هوسا ځای.

ډېر هوسا ځايونه.

يوه هوسا سيمه.

ډېرې هوسا سيمې.

نومخړی:

نومخړی هغه کلمه ده چې د نومونو استازیتوب کوي، که هغه د انسانانو، ژویو یا شیانو وي. دغه کلیمه په غونډله کې د نوم د تکرار مخه نیسي.

۱. پیاوړی ځاني نومخړی: په جمله کې کړند څرګندوي:

- * لومړی تن یوګړی: زه / زما
- * دویم تن یوګړی: ته / تا
- * درېیم تن یوګړی نرینه: هغه / دی
- * درېیم تن یوګړی ښځینه: هغه / دا
- * لومړی تن ډېرګړی: موږ
- * دویم تن ډېرګړی: تاسو
- * درېیم تن ډېرګړی: هغوی / دوی

۲. کمزوری ځاني نومخړی:

ډېرګړی	یوګړی
مو	مې
مو	دې
یې	یې

دا مې کور دی	(دا زما کور دی)
دا مو کورونه دي	(دا زموږ کورونه دي)
دا دې کور دی؟	(دا ستا کور دی؟)
دا مو کورونه دي؟	(دا ستاسو کورونه دي؟)
دا يې کور دی.	(دا د هغه کور دی)
دا يې کورونه دي.	(دا د هغوی کورونه دي)

يادونه: "دې" په پښتو کې په نورو بېلابېلو حالتونو کې هم کارېږي.

لومړۍ حالت: د "ته/تا" نومخري استازيتوب کوي
 دا کار دې ولې وکړ؟ (يانې "تا" دغه کار ولې وکړ؟)
 دا به دې هسې ويلې وي. (يانې "تا" به دا هسې ويلې وي)

دويم حالت: د تولنومخري "ستا" استازيتوب کوي
 دا دې ورور دی؟ (يانې دا "ستا" ورور دی؟)
 ورور دې رانغی. (يانې "ستا" ورور رانغی)

درېيم حالت: د يوې يادې خبرې/ياد خيز استازيتوب کوي
 په دې کې گوتې مه وهه. (يانې په يو ياد کار يا خبره)
 په دې اړه ستا اند څه دی؟ (د يوې خبرې په اړه اند پوښتل)

څلورم حالت: د نغوټې يا اشارې نومخړي "دغه" استازيتوب کوي

په دې کور کې يوه بوډۍ اوسېږي. (يانې په دغه کور کې ...)
د دې سيمې نوم څه دی؟ (يانې د دغې سيمې نوم..)

پنځم حالت: د بنځينه نومخړي "هغې" په توګه راځي
دې ما ته هېڅ نه دي ويلي. (يانې هغې ما ته هېڅ نه دي ويلي)
ما له نجيبې څه وپوښتل، خو دې ځواب رانکړ. (يانې هغې
ځواب رانکړ)

شپږم حالت: د ټينګار لپاره
هغه دې دلته نه راځي. (يانې بايد لته رانشي)
دغه کار دې وشي. (يانې بايد دغه کار وشي)

اووم حالت: دعايي، غوښتني يا د مبارکۍ په حالتونو کې
:بېلګې
!اختر دې مبارک شه
!خدای دې تا ژوندی لري

۳. د تول يا څښتنوالي نومخړی:

زما، ستا، د هغه،/ دده، د هغې / ددې، زموږ، ستاسې، د هغوی/ د دوی

۴. مفعولي نومخړی:

✓ سیده مفعولي نومخړی (Direct Object) :

ځاني نومخړی هم د سیده مفعول په توگه کارول کېږي. سیده مفعول هغه دی، چې ار کړ (اصلي مفعول) يې په مستقیمه توگه اغېزمنوي.

بېلگې:

* خوشال زه ووهلم. ← خوشال دلته فاعل دی / زه يو سیده مفعول دی، چې ار کړ "ووهلم" يې په مستقیمه توگه اغېزمنوي.

* هغه مور وروسته خبر کړو.

هغه او مور دواړه ځاني نومخړي کېدای شي، نو دې ته به گورو چې کړنه يانې "خبرول" دلته څوک ترسره کوي. دلته هغه فاعل دی، نو ځاني نومخړی دی او مور سیده مفعول، دا چې ار کړ "خبر کړو" يې اغېزمنوي.

✓ ناسیده مفعولي نومخړی (Indirect Object):

ماته، تاته، هغه / ده ته، هغې / دې ته، مور ته، تاسوته، هغوی، دوی ته. چې له ځاني نومخړي سره "ته" سر بل وي، نو ناسیده مفعولي نومخړی ترې جوړوي.

ناسیده مفعول په غونډله کې له سیده مفعول سره اړیکه لري. ځینې ژبپوهان یې د سیده مفعول ترلاسونی بولي، ځکه چې ناسیده مفعول ته رسېږي.

بېلګه:

* هغه ما ته یو کتاب راګر ← "هغه" یو ځاني نومخړی دی او "ماته" ناسیده مفعول. په دغه جمله کې یو کتاب سیده مفعول دی چې ناسیده مفعول "ماته" رسېږي.

۵. پوښتنومخړی: څوک، چا، کوم

درې واړه هم ځاني نومخړي او هم سیده مفعولي نومخړي کېدای شي. همدارنګه ناسیده مفعولي هم کېدای شي، که "ته" سر بل ورزیات شي.

بېلګې:

* څوک راغی؟ ← دلته "څوک" کېند دی.

- * څوک يې وواژه؟ ← دلته "څوک" سيده مفعول دی.
- * چا دغه کار وکړ؟ ← "چا" دلته کړند دی.
- * هغه چا ته وويل؟ ← "چا ته" دلته ناسيده مفعول دی.

۶. د نغوتي (اشارې) نومخړی:

څيزونو، انسانانو، ژويو يا ځايونو ته نغوته کوي.
 دغه (دغې)، دغو (همدا)، همدې، دې، همدوی، دوی، همده او
 داسې نور
 يادونه:

د نغوتي نومخړي د ځاني نومخړو غوندي په اوبستي اکر (مغيره
 حالت) کې بدلېږي. هغه بيا د ژبدو ديزو پېرونو په څپرکي کې
 وگورئ.

۷. اړيکنومخړی:

چې - دغه نومخړی دوې جملې سره تړي.
 بېلگه: دا هغه سپی دی چې ما درته ياداوه.

د "چې" ناسمه کارونه:

په خپلواکو غونډلو کې د "چې" پر ځای د "کوم چې"، "چا /
څوک چې"، چېرته چې، او تر څو کارونه ناسمه ده.

د "کوم چې" پر ځای یوازې "چې" کارول:

ناکره: هغه انځور دې په یاد دی کوم چې ما درته ښوولی و.
کره: هغه انځور دې په یاد دی چې ما درته ښوولی و.

د "چا / څوک چې" پر ځای یوازې "چې" کارول:

ناکره: دا هغه سپری دی چا چې ډېر جرمونه کړي دي.
کره: دا هغه سپری دی چې ډېر جرمونه یې کړي دي.
ناکره: رونالدو هغه لوبغاړی دی څوک چې ټوله نړۍ پېژني.
کره: رونالدو هغه لوبغاړی دی چې ټوله نړۍ یې پېژني.

د "چېرته چې" پر ځای یوازې "چې" کارول:

ناکره: لندن هغه ښار دی، چېرته چې د گنشمېر ملتونو وگړي
اوسېږي.

کره: لنډه هغه ښار دی چې د گنشمېر ملتونو وگړي پکې
اوسېږي.

د "تر خو" ناسمه کارونه:

ډېر پښتانه د "چې" اړیکو یی کي پر ځای "تر خو" لیکي، څه چې ناسمه ده.

دا لاندېنې بېلگې وگورئ.

ناسم: موږ باید مبارزه وکړو تر څو خپل حق ترلاسه کړو.

سم: موږ باید مبارزه وکړو چې خپل حق ترلاسه کړو.

ناسم: ته باید ډېر درس ووایې تر څو بريالی شي.

سم: ته باید ډېر درس ووایې چې بريالی شي.

"ترخو" بلخوا د "تر هغې" په ملتیا د وخت یو ځانگړی پېر (دوره) څرگندوي او هممهال یو شرط هم ښوولای شي. "تر خو" د جملې په دویمه برخه کې راځي، لکه:

• تر څو چې پسرلی راغلی نه وي، تر هغې کلي ته مه راځه.
(د وخت پېر)

• تر څو چې تا دغه منفي دريځ نه وي پرېښی، نو تر هغې ته خپلې موخې ته نه شي رسېدای. (شرط)

کړول:

هغه کلیمه ده چې په یوه غونډله کې د ځای، مهال او د یوې کړنې یا پېښې څرنگوالي اړوند زیات معلومات ورکوي. کړول د څه ډول، کله، چېرې / چېرته پوښتنو ځواب ورکوي.

کړولونه (قیدونه) په څو ډولونو وېشل کېږي.

√ ستاینومیز کړولونه:

په پښتو کې ستاینومونه د کړولونو په توګه کارېدای شي. هغه مهال بیا یو ستاینوم یو کړ (فعل) نژدې تشریحوي.

* دغه ګاډی ډېر چټک ځي. (چټک یو ستاینوم دی، خو دلته یو کړ "ځي" تشریحوي، نو کړول ترې جوړ شو. که چېرې یې ګاډی تشریحولای، بیا به ستاینوم پاتې کېده، لکه:

"دا یو چټک ګاډی دی".

* زرغونې غلي وخنډل. (غلی دلته ستاینوم دی، خو دا چې "خنډل" تشریحوي، نو کړول ترې جوړېږي.

√ مهالي کړولونه:

نن، پرون، سبا ته، اوس، وروسته، بیا، همېشه، پخوا، مخکې، کله نا کله، تل، ناوخته

✓ د خای کړولونه:

هلته، دلته، بر، لر، دېخوا، هاخوا، پورته، بسکته، د باندې، بهر،
دنه، مخ ته، شاته، بسی خوا، کینه خوا، ترڅنګ، په خوا کې،
ترمنځ، په منځ کې ...

✓ د څرنګوالي کړولونه:

ناڅاپه، سخت، ورو ورو، په چټکۍ سره، په اسانۍ سره، په
بېره، په پام سره، په درناوي، په توګه، په مرسته، او داسې نور
ستاينومونه (صفتونه) چې له "په" سره راځي.

✓ د اندازې کړولونه:

ډېر، لږ، زښت، خواره، پرېمانه، بېخي

✓ د نفې کړولونه:

هېڅکله، هېچېرې

✓ د لامل کړولونه:

له کبله، له لامله، يانې

✓ د شونتيا کړولونه:

ښايي، کېدای شي، ګوندي

اړیکووییکی

هغه نیم خپلواک ګر دی چې غونډلې یا د غونډلو برخې سره نښلوي او مفکورې پیاوړې کوي.

تړ اړیکووییکی:

هغه اړیکووییکی دی چې یوه بېواکه غونډله له یوې خپلواکې غونډلې سره نښلوي. خپلواکه غونډله (جمله) هغه ده چې یواځې یا ګوښې درېدای شي او کومو اضافي معلوماتو ته اړتیا نه لري، چې له ژبدودیز پلوه یې بشپړه کړي.

بېلګې:

زه ښار ته ځم. ← دا یوه خپلواکه غونډله ده، چې یو فاعل، ګر او مفعول لري. بېواکه غونډله هغه ده، چې خپلواکې غونډلې پسې د زیاتو معلوماتو په موخه او ډېری د دمکې (کاما) په مرسته نښلول کېږي او یواځې نه شي راتلای. هغه زیات معلومات کېدای شي: مهالي، ځایي، لاملې او اړیکي یا شرطي.

بېلګه: هغه سړی، چې هلته لاړ دی، زما ورور دی.

" هغه سړی زما ورور دی " دلته خپلواکه غونډله ده

او 'چې' هلته ولاړ دی 'زیات اړیکي معلومات دي چې د 'چې'
په مرسته د بېواکې غونډلې په توګه اړیکويکي په
خپلواکې غونډلې پسې تړل شوي.

دا لاندېني د پښتو تر اړیکويکي دي:

څنګه چې	سره له دې چې
چې (اړیکي)	ان دا چې
بیا (شرطي)	کله چې (مهالي)
دا چې (لاملي)	ځکه چې (لاملي)
نو ځکه (لاملي)	نو (لاملي)
تر څو (مهالي / شرطي)	که
که چېرې (شرطي)	چېرته چې (شرطي)
يو ځل چې (شرطي)	بې له دې چې
	مخکې له دې چې (مهالي)

بېلګې:

زه ښوونځي ته لارم، سره له دې چې/ان دا چې ناروغ وم.
ماته زنگ ووهه، کله چې کور ته راغلي.
مخکې له دې چې درباندي ناوخته شي، ته بايد بیره وکړې.
هغسې يې وکړه، څنګه چې ما درته ويلي وو.

هغه ډېره غوره ډوډۍ خوري، نو ځکه يې په وينه کې کلوسترين ډېر پري.

که چېرې بريالی کېدل غواړې، نو له هرې ماتې څخه يو څه زده کوه.

رابطې اړيکوييکي:

هغه اړيکوييکي دی چې ويیونه، څو عبارتونه او يا څو خپلواکې غونډلې سره تړي.

لاندېني اړيکوييکي په پښتو کې د رابطې اړيکوييکي دي. خو، او، بلکې، بيا

* تر "خو" او "بلکې" مخکې يوه دمکې (،) راځي لکه:

(۱) زه راغلم، خو هغه هلته نه و.

(۲) دغه نه، بلکې هغه کتاب يادوم.

(۳) هغه ځان ومينځه، بيا يې ډوډۍ وخوړه.

همکار يا بشپړاند اړيکوييکي:

هغه وييکي دی چې له دوو وييکو جوړ وي او په ګډه همکارۍ

سره د يوې غونډلې برخې له يوې بلې سره په اړيکه کې راولي.

په بله وينا، دوی تل يوه جوړه وي.

لاندېني اړیکويکي په پښتو کې همکار اړیکويکي دي:

يا يا:

يا ته راشه يا به زه درشم.

نه نه:

نه مې دا خوښېږي، نه مې هغه.

نه یوازې بلکې هم:

نه یوازې ته ګرم یې، بلکې زه هم.

هم هم:

هم ته ګرم، هم زه.

سربل او وستربل:

سربل او وستربل نیم خپلواک ګډونه دي، چې په ګډه سره په یوه غونډله کې د یو نوم او نومخري بدرګه کوي او له هغوی سره د یوې ځانګړې ژبډودیزې اړیکې په موخه کارول کېږي. دوی په ټولیز ډول یو ځای، لوری، واټن، مهال، پرتله او تول (ملکیت) څرګندولای شي. په پښتو کې سربل تر یو نوم یا نومخري مخته راځي. سربلونو کې راځي: پر، په، له او تر. وستربل تر یو نوم یا نومخري وروسته راځي او په خپلواکه توګه لکه سربل نه شي کارېدای. په وستربلونو کې راځي:

کې، سره، لپاره، باندې، لاندې، مخکې، او داسې نور.

لاندې یوون ځای څرګندوي:

سربل	وستربل	بېلګه
په	کې	زه په کور کې يم.
پر	سر	هغه د بام پر سر ولاړه ده.
پر	باندې	کتاب پر مېز باندې کېږده.
تر	لاندې	بکس تر مېز لاندې پروت دی.
له	سره	د غر له سره ټول ښار لیدل کېږي.
تر	شا	فابریکه د ودانۍ تر شا ده.
تر	منځ	هلک د دوو ښځو ترمنځ ولاړ دی.

لاندېنې يوون لوري څرګندوي:

سربل	وستربل	بېلګه
له	څخه	هغه له کابل څخه راغی.
تر	پورې	ما تر ښار پورې ورسوه.

لاندېنې يوون مهال څرګندوي:

سربل	وستربل	بېلګه
له/تر	وروسته	هغه تر غرمې وروسته راځي.
له/تر	مخکې	زه تر اختر مخکې راځم.
تر	پورې	احمد تر سبا پورې هلته پاتېږي.

لاندېنې يوون اړیکه څرګندوي:

سربل	وستربل	بېلګه
له	سره	زه له هغه سره کور ته ځم.

لاندېنې يوون پار څرګندوي:

سربل	وستربل	بېلګه
د	لپاره	پاخون د هغه لپاره هر څه کوي.

نرینه او بنځینه نومونه پېژندل:

دا چې په پښتو کې ستاینوم، کړ او کړول د نوم له جنس سره برابرېږي، نو اړینه ده چې د نومونو جنس وپېژنو.

✓ بنځینه نومونه څنگه پېژندل کېږي:

* په زور پایېدونکي نومونه: مڼه، مرسته، هیله او داسې نور

یادونه: که په نوم کې تر زور مخکې ب راغلی وي، نو هغه نرینه وي. یانې په 'به' وروستاړي نومونه نرینه وي او هغه په پښتو کې ډېر کم دي لکه:

لاربه = لارښود

اوبښه = پر اوبښ سپور سپری

کوربه = په انگرېزي کې چې هاسټ ورته وايي

لرگبه = د لرگیو ماتوونکی

* په ي پایېدونکي بېلښتي نومونه: خوشالي، ناروغي، ولسوالي

او داسې نور. چې بېلښتي نومونه نه وي او په ي پایېدلي وي نو

اکثر نرینه وي او هغه په شمېر کې لږ دي لکه

ښکاري، نايي، قاري

* په ې پایېدونکي فاعلي نومونه: زده کوونکې، ښوونکې او نور

* په الف پایېدونکي نومونه: رڼا، ښکلا، دنیا، مانا او داسې نور

یادونه:

* په " الف " پایېدلی نوم که د یوې خپلوی نوم وي لکه
کاکا، ماما، لالا او بابا، نو هغه نرینه وي.

* په اوږد " و " پایېدونکي نومونه :

سکالو، ښارو، بیزو، راډیو او داسې نور

* په " ی " پایېدونکي نومونه:

ډوډی، نړی، زاری، لونگی، نړی او داسې نور

* تړنستي او بېلښتي (ترکیبي او اشقايي) نومونه په تیا، یا ،

واله ، ګره، منه تارو.

چوپتیا، بریا، وسلواله، انځورګره، ډګرمنه او داسې نور

✓ نرينه نومونه څنگه پېژندل کېږي:

* په ی پایېدونکي نومونه: سپری، ننگیالی، پسرلی، منگی،

اوږی او داسې نور

نرينه فاعلي نومونه: زده کوونکی، ښوونکی، خرڅوونکی ...

* په زورکي پایېدونکي نومونه: لېوه، زړه، تره، کارغه، پسه او

داسې نور

← یوه استثنا: "اوبه" ښځینه جنس لري.

* په لنډ و پایېدونکي نومونه: الو، لپرو، مانو، پاږو

* ترېستي او بېلېستي نومونه په تگ، ښت، ننگ، وی، وال، گر،

توب ټاږو: پرمختگ، خوځښت، ننگ، غورځنگ، درناوی،

رڼاوی، بریالیتوب، ماشومتوب، وسله وال، انځورگر، ډگرمن ...

د هغو نومونو نورې يا جنس څنگه معلومو چې دا پورتنۍ ځانگړنې نه لري يا په نورو ټکو، چې په /ه/ و/ی/ ي/ې نه وي پايډلي. هغه نومونه چې شمېرل کېږي، د هغوی نورې د "يو" يا "يوه" شمېرنوم په مرسته معلومولای شئ. که "يو" ورسره جوړ وي، نو نوم نرينه دی او که "يوه" ورسره جوړ وي، بيا بنځينه دی.

نرينه نومونه:

يو توپ، يوکت، يوغر، يوکال، يوهلک او داسې نور
بنځينه نومونه:

يوه پرستن، يوه ورځ، يوه لوبښت، يوه مېرمن، يوه لمن
هغه نومونه چې نه شمېرل کېږي، د هغوی نورې (جنس) د لږ/ ډېر/ زيات/ کم (د انداز کړولونو) په مرسته معلومولېږي.
که لږ / ډېر / زيات/ کم ورسره سمون خوري، بيا نو نوم نرينه جنس لري او که لږې/ ډېرې/ زياتې/ کمې ورسره جوړ راشي، بيا نوم بنځينه نورې لري.

نرينه:

لږ/ډېر/کم/زيات + سابه، وابنه، تېل، بانه، خواره
بنځينه:

لږې/ ډېرې / زياتې / کمې + اوبه

د نړينه او ښځينه نومونو يو او ډېرگړی
 دا چې په پښتو کې ستاینوم، کړ او کړول د نوم له شمېر سره
 برابرېږي، نو اړینه ده چې د نومونو د مفرد او جمع قاعدې
 وپېژنو.

* په نرمه "ی" پایېدلي نومونه په "ي" جمع کېږي.

يو سړی - ډېر سړې

يو منگی - ډېر منگي

يو څاروی - ډېر څاروي

يادونه:

که چېرې په نرمه "ی" پایېدلي نومونه نسبي وي لکه د يو ځای
 اوسېدونکی، نو بيا په "ان" ځایناستي جمع کېږي لکه:

کابلې ← کابليان، پېښورۍ ← پېښوريان، امریکايي ←

امریکايان، سواتی ← سواتيان او داسې نور

* په "ي" پایېدلي بېلښتي نومونه په "ی" جمع کېږي.

يوه ناروغي - ډېرې ناروغۍ

يوه خوشالي - ډېرې خوشالۍ

يوه سيالي - ډېرې سيالۍ

یادونه: که په څرګنده ی پایډونکي نرینه نومونه وي، بیا په ان
تاري جمع کېږي:
بناري - بناریان
بنکاري - بنکاریان
نایي - نایان

* په "ې" پایډلي بنځینه نومونه په "ې" جمع کېږي، یانې یو
شان پاتې کېږي:
یوه زده کوونکې - ډېرې زده کوونکې
یوه ښوونکې - ډېرې ښوونکې

* په زور "ه" پایډلي نومونه په "ې" جمع کېږي.
منه - منې
شېبه - شېبې
ونه - ونې

* په "ی" پاییدلي نومونه هم په "ی" جمع کېږي:

خولی - خولی

خوبانی - خوبانی

ګېږی - ګېږی

یوازې نجلۍ پر نجونې بدلېږي

* په "الف" پاییدلي نومونه په "وې" جمع کېږي:

مانا - ماناوې

رڼا - رڼاوې

دعا - دعاوې

یادونه: که په "الف" پاییدلي د خپلویو یا رشتو نومونه وي، نو

په "ګان" جمع کېږي لکه: \leftarrow ماما \leftarrow ماماګان، \leftarrow کاکا \leftarrow

کاکاګان، \leftarrow لالا \leftarrow لالاګان

* په اوږد "و" پاییدلي نومونه په "ګانې" جمع کېږي:

سکالو (موضوع) - سکالوګانې

راډیو - راډیوګانې

بیزو - بیزوګانې

ښارو - ښاروګانې

زانګو - زانګوګانې

په لنډ واو پایډلي وییونه په "ګان" تاري جمع کېږي:

لپرو (بېنډۍ) - لپروګان

الو - الوګان

تاپو - تاپوګان

کدو - کدوګان (خو نن سبا کدوان دود دی - یانې "ګ" پکې

غورځېدلی)

* د ژونديو يا ساکنبو شيانو نومونه چې په یو بېواک غبر

پایډلي وي په "ان" پای مومي (اکثر) لکه:

هلک - هلکان

ځوان - ځوانان

لیکوال - لیکوالان

یادونه: له /زور(ه) /ې/ي/ او پرته ټول غبرونه بېواک غبرونه دي.

* د ناژونديو او بېسا شيانو نومونه، چې په بېواک غبر پایډلي

وي، په "ونه" پای مومي لکه:

قلم - قلمونه

کور - کورونه

ټوپ - ټوپونه

انځور - انځورونه

تصویر - تصویرونه

* په زورکي پاییدلي نومونه په جمع کې کله "ان" اخلي او کله "ونه":

بېلګه: لېوه – لېوان، زړه – زړونه، تره – ترونه، کارغه – کارغان

د ځینو رشتو نومونه بیا بېقاعدې وي لکه:

یوګړی	ډېرګړی	یوګړی	ډېرګړی
مور	میندې	ورور	ورونه
لور	لونه/لورګانې	زوی	زامن
ترور	تریندې	خور	خویندې
وراره	ورېرونه	خوری	خوریونه

ځینې نور بېقاعدې نومونه چې په زورکي پاییدلي:

یوګړی	ډېرګړی	یوګړی	ډېرګړی
خر	خړه	شکون	شکانه
غل	غله	سکور	سکاره

ژبني سمون:

کله چې يوه ژبه پوروييونه (له بلې ژبې اخيستل شوي ييونه) خپلوي، نو له خپلو ګرامري قاعدو سره يې برابر وي. پښتو ته چې کوم عربي وييونه رادننه شوي، نو موږ يې له خپلو غبرونو او ژبډوډيزو قاعدو سره نه برابر وو.

لکه په محصلين کې ين د عربي وروستاړی دی. په پښتو کې بايد ان وروستاړی ورپسې وټرو، يانې محصلان. همدارنگه د موضوعات پر ځای موضوعگانې ځکه چې ات د عربي وروستاړی دی.

ورته بېلګې:

عربي بڼه	پښتو بڼه	عربي بڼه	پښتو بڼه
شرائط	شرطونه	امکانات	امکانونه
قواعد	قاعدي	حالات	حالتونه
مطالب	مطلبونه	مضامين	مضمونونه
مسولين	مسولان	مقاصد	مقصدونه
لغات	لغتونه	مجرمين	مجرمان
معلمين	معلمان	مبارزين	مبارزان
مخالفين	مخالفان	نقصانات	نقصاونه

سببونه	اسباب	حقونه	حقوق
رابطې	روابط	خیالونه	خیالات

د پښتو يېګانې

په پښتو کې پنځه ډوله يېګانې شته چې هره يوه يې د کارونې بېل او ځنګړي ځايونه لري.

په دې څپرکي کې هره "يې" په سپړنيز ډول تشرېحېږي.

نر مه "ی" - ay

۱. د ځينو نرينه يوګړيزو (مفرد) نومونو لپاره لکه:

سړی، پسرلی، منګی، زمړی، اوړی، لرګی داسې نور

۲. د هغو ستاينومونو لپاره چې د نرينه يوګړيز نومونو لپاره کارول کېږي لکه:

✓ بريالی: احمد بريالی دی.

✓ ننگيالی: خوشال بابا ننگيالی و.

✓ ښکلی: دا يو ښکلی منګی دی.

✓ نری: دا سړی نری دی.

۳. د هغه يوګړيز نرينه نومونو لپاره چې له کړونو (فعلونو)

څخه منع ته راشي لکه:

✓ زده کوونکی => له زده کولو څخه

✓ کارکوونکی => له کار کولو څخه

✓ څېړونکی => له څېړلو څخه

۷ خرڅوونکی = < له خرڅولو څخه

۴. همدارنگه د کړونو په پای کې، چې کړند یا مفعول پورې اړه لري او هغه نرینه یوگړی (مفرد) وي لکه:

- ما کار کړی دی. ("کړی" ټولیز کړ دی او "دی" مرستیال کړ، چې "کار" پورې اړه لري او "کار" نرینه یوگړی دی او مفعول په توګه کارول شوی)

- زه راغلی يم. ("راغلی" عمومي کړ دی، چې "زه" پورې اړه لري او دغه "زه" دلته د فاعل په توګه کارول شوی)

یادونه:

که دغه دویمه غونډله یوې جینۍ ویلې وای، نو بیا به مو د "راغلی" پر ځای "راغلي" لیکل، ځکه چې جینۍ بنځینه وګړی دی. خو ددې اړوند معلومات به تاسو د اوږده "ې" په برخه کې ترلاسه کړئ.

۵. د ځینو عمومي او ډېرو کارېدونکو نرینه نومونو په پای کې راځي لکه: ځای، پای، درناوی، سپیناوی، غبرګاوی، بچی، مخنیوی، لاسنیوی، رڼاوی، زوی، خوی، لوی، بوی، مړی، راتلونکی، وګړی، ژوی، څاروی، اوړی، ژمی، منی، څلی، بناغلی ...

پاملرنه:

په لنډو ټکو، نرمه "ی" د هر هغه ويي لپاره راځي، چې نرينه وي او يوگړی وي.

بېلگې:

• هغه سړی يا وگړی، چې له نورو سره مرسته کوي، به تل بريالی وي.

• د هغه خواپورې څپرکی اوړی دی او د ډېر ساړه له کبله ژمی خوند نه ورکوي.

• زمري داسې يو غښتلی او وېروونکی ژوی دی، چې د ځنگل پاچا يادېږي.

• احمد خپلې مور غره ته لرگیو پسې لېږلی و او ده له ځان سره يو ستر لرگی راوړی دی.

• خوشال بابا داسې يو پياوړی او توريالی جنگيالی و، چې د پښتو په شعرونو کې ډېر يادېږي.

• هغه د مېوو پلورونکی يو رښتینی سړی دی، نو ځکه هر پېرودونکی دده له هتې سودا اخلي.

• اتل د نهم ټولگي يو تکړه زده کوونکی دی.

• ما هغه ته يو ليک لېږلی دی، خو ده لا ځواب نه دی راکړی.

- ما دغه کتاب دوي میاشتي مخکې پېرودلی و او اوس مې بشپړ لوستلی دی.
- دا یو ښکلی ځای دی. هر ډول زرغون نیالګی پکی پیدا کېږي.
- په پای کې هر څه ښه کېږي. که ښه نه شول، نو لا پای نه دی.
- درناوی د هغو لپاره نه دی چې وړ یې نه وي، بلکې د هغو لپاره، چې لیاقت یې لري.
- زموږ ښوونکی ډېر پتمن سپری دی. هر څوک یې درناوی کوي

اوردده "ې"

۱. دغه "ې" د بنځینه نومونو ډېرګري (مونث جمع) لپاره، چې په زور (ه) پای ته رسېدلي وي، راځي لکه:

دېرګري	يوګري
بنځې	بنځه
منې	منه
غونډې	غونډه
بېلګې	بېلګه

۲. د بنځینه نومونو اوبستي پېر (مغیره حالت) لپاره چې سربلونه ورسره وي يا په تېرمهال کې وکارول شي لکه:

بېلګې په توګه:

- ددغه ونې بناخونه
- د منې اوبه ګټورې دي.
- هغې بنځې ته موڅه وويل.
- دغې ونې ته اوبه ورکړه.
- جمیلې وويل چې خوابدې ده. (تېرمهال - جميله پر جمیلې اوبستي)

۳. د هغو ستاینومونو لپاره چې د بنځینه نومونو د ډېرگړي لپاره کارول کېږي لکه:

بنکلې، بنځې، خوږې منې، ژپړې کیلې، سپرې غونډې، بڼې بېلگې، خوندورې شېبې او داسې نور.

۴. د ځینو هغه بنځینه ستاینومونو لپاره، چې نرینه بڼه یې په نرمه "ی" پایېدلي وي لکه:

نرینه	بنځینه
منلی	منلې
کړېدلی	کړېدلې
خوړېدلی	خوړېدلې
پېښېدونکی	پېښېدونکې
زړه وړونکی	زړه وړونکې
سوځېدونکی	سوځېدونکې

۵. د هغه بنځینه فاعلي نومونو لپاره چې له کړونو منځ ته راشي او نرینه بڼه یې په نرمه ی وي لکه:

- یوه زده کوونکې
- یوه څېړونکې
- یوه شنونکې
- یوه خرڅوونکې

۶. همدارنگه د هغه کړونو په پای کې چې کړند (فاعل) یا مفعول پورې اړه لري او هغه بنځینه یوگړی وي لکه:

- ما دغه خبره نه ده کړې.

(دلته "کړې" یو کړ دی، چې په اوږده "ې" لیکل شوی، دا چې "خبره" بنځینه یوگړی دی)

- گلا لى نن بنوونځي ته نه ده راغلې.

(دلته "راغلې" یو کړ دی، چې په اوږده "ې" لیکل شوی، ځکه چې گلا لى بنځینه یوگړی دی)

۷. "دې" نومخري لپاره:

دې یو نومخړی یا ضمیر دی، چې یوې کړنې ته اشاره کوي، چې د دویم کس مفرد "ته" لخوا ترسره شوې وي یا پخپله د "ته" استازیتوب کوي.

همدارنگه "دې" بنځینه ځاني نومخړی دی، چې په تېرمهال کې کارول کېږي.

سربېره پر دې "دې" د اشارې نومخړي په توگه کارول کېږي.

بېلگې:

- دا دې ولې وکړ؟ (ياني تا دا کار ولې وکړ)
- ددې سيمې خلک ښه نه دي. (دلته د اشارې نومخړی)

• دې ماته وويل، چې دې ته ورشم. (دې ياني کوم ښځينه وګړی)

يادونه:

په عمومي ډول "دې" د "مې" او "يې" په څېر يو کمزوری ځاني نومځری دی.

۸. په ځينو نومونو کې د غبر له مخې:

کې	چې	کېناستل
هسې	بېلا بېل	بېل
باندي	وراندي	مخکې
ليرل	داسې / همداسې	
پرې	ولې (Why)	
بېلتون	چېرې / چېرته	
هېواد	يوازې (فقط / Only)	
څپرل	يواځې (تنها / Alone)	
ډېر	در / ور / راپسې	
اغلي	مېله	
ګنې	مېز	
تېز	ليرې (ورايه)	
	لاندي	
	پېښه	
	بلکې	
	کېدل	

دېرش	خلوېښت	شپېته
------	--------	-------

کېږي / لگېږي / کېدل او نور هغه ويیونه چې په پېري پای ته رسېږي، لومړۍ (یا) يې اوږده "ې" وي.

بېلگې:

۱. تاسو ته له خونښۍ ډکې شپې غواړم.
۲. د نيکريزو په شپه ډېرې ښځې زموږ مېلمنې وې.
۳. هغه ماته په دې اړه يو څو بېلگې راکړې، نو بيا پرې ښه پوه شوم.
۴. د دغې سيمې خلک د اوبو له کمي سره مخامخ دي.
۵. ما ته د هغې کور معلوم دی.
۶. دغې خبرې ته بايد د ټولو پام راوگرځول شي.
۷. په بازار کې سمسورې مېوې راغلې دي. لکه: خوږې سرې منې، پخې ژېړلې کيلې، غټې مندې.
۸. ښايسته خلک هغه وي، چې تل ښکلې او اغېزمنې خبرې کوي.
۹. زموږ کمپنۍ د تېرکال په پرتله ډېرې پايښتي گټې وکړې.
۱۰. ملاله يوه خواریکښه زده کوونکې ده.
۱۱. اغلې ملکه د سياسي چارو شنونکې ده.

۱۲. زه په کابل کې اوسېدل غواړم، دا چې کابل زما د خوښې ځای دی.

خرگنده "ي"

۱. د کپرونو په اوږون کې راځي چې په اوسمهال کې وي او کړند / فاعل يې درېيم کس يو/دېرگړی " هغه او هغوی " وي، لکه:

- هغه کار کوي يا هغوی کار کوي.
- احمد دلته نه راځي.
- د هغه پلار چای څښي.

۲. د ځينو نرينه نومونو دېرگړي (جمع) په پای کې راځي، چې يوگړی يې په نرمه "ی" پای ته رسېدلی وي لکه:

دېرگړی	يوگړی
ملگري	ملگري
سپري	سپری
منگي	منگی
زېري	زېری
مزي	مزی

بچي	بچی
-----	-----

۳. د نرينه ستاينومونو ډېرگړي په پای کې:

- زموږ ملگري تل بريالي راځي. (بريالی دلته ستاينوم دی او دا چې ملگري ډېر او نرينه دي، نو "بريالي" ليکلی کېږي)
- زموږ هېوادوال مېرني خلک دي. (مېرني دلته ستاينوم دی او دا چې هېوادوال ډېر او نرينه دي، نو مېرني ليکلی کېږي)

۴. د نرينه يوگړيز نومونو په اوبستي پېر (مغيره حالت) کې راځي

اوبستی اکر	اصلي اکر
ننگيالي ته / د ننگيالي د سپري / سپري ته	ننگيالی سپری
تېرمهال	اوسمهال
توريالي هغه وواژه زمري غرخنی وخوره	توريالی هغه وژني زمری غرخنی خوري

۵. له ستاينومونو څخه منځته راوړل شويو نومونو په پای کې:

نوم	ستاينوم
خوشالي	خوشال

خونبي ناروغي	خونب ناروغ
-----------------	---------------

۶. په ځينو ويونو کې د غبر له مخې:

لیدل	نیول	لیکنه	لیکل	بریدګر	برید
ځیر	سوځېري	لګېري	کېري	لیدنه	لید
مینځل	وینب	اړین	شمالي	سولې	پیشو
خیرن	سوله ییز	شین	تینگ	هیله	مینه
توپیر	سمه ییز	ځیر	پیر	ډولې	تپي

بېلګې:

۱. هر څوک ډېر ملګري لرلای شي، خو یو پکې تر ټولو نژدې وي
۲. ما تاته دوه زېري راوړي دي. یو بد دی او بل ښه.
۳. ده ته خدای دوه ښکلي مشومان ورکړي دي.
۴. بريالي خلک تل له نورو سره مرسته کوي.
۵. د هغه بچي ډېر نازولي دي. په مینه یې لوی کړي دي.
۶. توريالي ننګيالي ته وویل چې هلته ورشي.
۷. هغه ژوند بې مانا دی چې خونبي او خوشالي پکې نه وي.
۸. د هغه ناروغي رنځپوهانو نه شوه معلومولای.

۹. تر هغې وروسته هغوی بیا دلته نه دي راغلي.
۱۰. تر ډوډۍ خوړلو مخکې باید هر انسان لاسونه پاک

بښځینه "ی"

۱. د ځینو بښځینه نومونو یوګړي لپاره:
 ډوډۍ / خولګۍ / نړۍ / لړۍ او داسې نور
۲. د هغو نومونو ډېرګړي لپاره چې یوګړی یې یا په "ی" یا په "ی" پایپدلی وي لکه:

ډېرګړی	یوګړی
خوشالی	خوشالي
ناروغۍ	ناروغي
زاری	زاري
نړۍ	نړۍ
لړۍ	لړۍ

- یوه استثنا: نجلۍ په نجونې اوږي.

همدارنگه د پورتنیو نومونو په اوبستي اکر (مغیره حالت) کې:

اوبستي بڼه	اصلي بڼه
د خوشالی شپې دې په برخه شه.	خوشالي
د دغې ناروغۍ لامل بايد معلوم شي.	ناروغي
ستا د خوښۍ لپاره زه هر څه كوم.	خوښي

۳. هغه ستاینومونه چې په "یالی" وروستاړي پای ته رسېږي، د هغوی بڼه په بڼه "ی" پای ته رسېږي.

نړینه بڼه	بڼه بڼه
بریالی	بریالی
توریالی	توریالی
ننگیالی	ننگیالی
بنيالی (بنايسته)	بنيالی

د هغه ستاینومونو بڼه چې له سربلونو او کړولونو لکه لاندې، باندې، پورته، بهر، برنی او داسې نور څخه منځته راغلي وي، یوازې په "ی" پای مومي. پورته ځینې بېلګې راغلې هم دي.

نړینه بڼه	بڼه بڼه	نړینه بڼه	بڼه بڼه
باندېنی	باندېنی	یوازېنی	یوازېنی
بهرنی	بهرنی	لاندېنی	لاندېنی

پورتنی	پورتنی	منځنی	منځنی
دنننی	دنننی	برنی	برنی
لومړی	لومړی	نننی	نننی

۴. په نورو ښځینه نومونو د غږ له مخې کې:

خولگی	خولی	ځولی/جولی	نجلی
مری	گولی	ډوډی	نړی
سیلی	مانی	خوبانی/مندته	کیردی
گېډی	غالی	هوسی/Deer	هیلی
سپوږمی	مرغی	لکی	بېندی

• د نجونو نومونه لکه:

گلالی، ملالی، خوبانی، اوږی، دورخانی، گلمکی داسې نور

• د یو ځای ښځینه اوسېدونکي لکه:

کابلی، پېښوری، یوسفزی، کندهاری او داسې نور

یادونه:

لکی واله "ی"، او همزواله "ی"، هېڅکله د ویي په منځ یا پیل

کې نه راځي.

بېلګې:

۱. د کرېکټ د سیالیو لړۍ تر راتلونکې میاشتې وغځېده.
۲. په نړۍ کې ډېر هېوادونه شته چې خلکو ته یې هره ورځ ډوډۍ نه رسېږي.
۳. خدای دې زموږ د ملت ډېرې خوښۍ او خوشالی په برخه کړي.
۴. ددغې ناروغۍ لامل نومېرنه ډاکټرانو ته ناشونې برېښي.
۵. اتل هره ورځ سره خولۍ پر سروي.
۶. هغه د ستوني ډاکټر ته لاړ، ځکه چې مری یې خوږېده. ډاکټر ده ته ښې گولۍ ورکړې.
۷. د غره پر سر مې له جانان سره یوه کېږدی جوړه کړه.
۸. ما ډنډ ته یو څو ټوټې وچه ډوډۍ وشپله چې هیلۍ یې وځوري.
۹. ډېرې زارۍ مې ورته وکړې، خو زما خبره یې ونه منله.
۱۰. پر هغه باندي زما گېډۍ گېډۍ سلامونه وایه.
۱۱. په پښتو ژبه کې ډېرې خوږې لنډۍ پیدا کېږي.
۱۲. د میوند ملاله به زموږ په زړونو کې ژوندۍ وي.
۱۳. دومره یوه ښکلې او کوچنۍ نجلۍ ما بل چېرته تر اوسه نه وه لېدلې.

همزواله "ئ"

دا په کړونو کې راځي، چې کړند / فاعل يې دويم کس ډېرگړی
"تاسو" وي او د پوښتنې په بڼه وي، لکه:

• تاسو څه کوئ.

• هلکانو تاسو کله راغلي؟

چې ډېرو همدارنگه همزواله "ئ" په بوليو / امرونو کې راځي
تنو ته وي لکه:

• ماشومانو راځئ، ډوډۍ وخورئ!

• ملگرو دلته راشئ او کېنئ!

يادونه:

همزواله "ئ" هېڅکله د ويي په منځ يا پيل کې نه راځي.

بېلګې:

۱. ګرانو هېوادوالو راځئ، چې په ګډه سره خپل هېواد اباد کړو.
۲. وروڼو! مهرباني وکړئ، څوړ مه کوئ او غلي کېږئ!
۳. تاسو چې کله راوړسېږئ، نو ماته زنگ ووهئ.
۴. ښوونکي خپلو زده کوونکو ته وویل، "غلي شئ او ښه غوږ ونیسئ".
۵. ټول راشئ او له ما سره په دې کار کې مرسته وکړئ.
۶. احمد، اتله او پاڅونه، تاسو چېرې تللي وی؟
۷. هلکانو! تاسو ولې دلته بې له پرېښې (اجازې) راغلي؟ بل ځل ته باید پوښتنه وکړئ او اجازه واخلي.
۸. پلار: "بچو تاسو لږ دلته راشئ، زه څه درته ویل غواړم".

نرمه "ی" او که اوږده "ې":

- ننګيال يو ډاکټر دی او دده ښځه يوه ښوونکې / ښوونکې ده.
- نن له مور ګره پاتې / پاتې شه.
- اباسينه! ژوندی / ژوندې اوسې.
- ته ولې دلته راغلي / راغلي؟
- اجمل دلته نه دی / دې راغلي / راغلي.

- بناغلی / بناغلي ځلاند په ښوونځي کې يو ښوونکی / ښوونکې دی.
- نجیب يو غښتلی / غښتلې سړې / سړی دی.
- هغه ډېرې خبرې / خبرې کړې / کړی دي.
- پسرلې / پسرلی هغه څپرکی دی / دې، چې گلان پکې / پکی راشنه کېږي.

نرمه "ی" او که لکۍ واله "ی":

- ښوونځی / ښوونځۍ د رڼا کور دی.
- هغه ډېر خواشینی / خواشینی شو.
- هغه ډېر خوابدی / خوابدی شو، چې کله یې د خواشینی / خواشینی خبر ترلاسه کړ.
- گلالی / گلالی ښکلې نجلۍ / نجلۍ ده.
- دا یوه سپینه زمړی / زمړی ده.
- پسرلی / پسرلی هغه څپرکی دی چې گلان پکې راشنه کېږي.
- ماته لږه پسرلنۍ / پسرلنۍ مېوه راوړه.
- پورتنی / پورتنی کتاب او پورتنی / پورتنی کتابچه راکړه.

لکۍ واله "ی" او که همزواله "ی"

- راشی / راشی، چې مړی / مړی وخورو.

- تاسو دلته څه کوی / کوی؟
- په نړی / نړی کې ډول ډول پښتونه / نژادونه ژوند کوي.
- زما په بې خبری / خبری کې یې دغه کار وکړ.
- دا لیکنه باید تاسو ټول ولولی / ولولی.
- مهرباني وکړئ / وکړئ دلته کېنئ / کېنئ.
- دده د کور په هره کوټه کې یوه ستره غالی / غالی پرته ده.
- پر دې وړوکي سړک دومره ستره لاری / لاری نه شي تللای.
- د هغه لور لکه چې ناروغه ده. ډېره نری / نری برېښي.

ګرانو لوستونکو! په دې درس کې تاسو ته یو تمرین برابر وو، چې د ټولو یېګانو سمه کارونه زده کړئ. لاندېني متنونه زما لخوا ژباړل شوي کیسې دي، چې ټولې یېګانې پکې کارول شوي دي. تاسو باید هڅه وکړئ، چې په نښه شويو ویونو کې سمه بڼه په ګوته کړئ.

لومړۍ کیسه

یو وخت یو هلک و، چې / چې شپون و او د مېرو رمه یې / یې بووله او څارله. یوه ورځ دغه هلک له ډېرو / ډېرو څارلو سترې / سترې شو او زړه یې / یې تنگ شو. نو یوه مفکوره یې / یې ذهن ته ورغله، چې / چې راځه، دا کلیوال د یوې / یوې ټوکې په موخه په یو چل وغولوم. ده په لوړ غبر دا چيغې/چيغې وهلې: " اې خلکو مرسته وکړئ / وکړئ، لېوه راپسې / راپسې دی، لېوه راپسې/ راپسې دی / دی".

کله چې / چې یې کلیوالو غبر واورېد، نو په بېره یې هلک ته ورمنډه کړې / کړې. کلیوال چې ورورسېدل / ورورسېدل او له ده یې وپوښتل، چې لېوه چیرته / چیرته دی / دی. دی / دې خټ خټ له خندا ورته شین شو او ورته ویې ویل، چې تاسو ټول وغولېدئ / وغولېدئ او ما هسې / هسې تېر / تیراېستلئ. خو ورځې / ورځې وروسته دغه شپون هلک دغه چل بیا تکرار کړ او د مرستې / مرستې غوښتو نارې یې / یې پیل کړې. کله چې کلیوال په چټکۍ / چټکۍ سره ورته راورسېدل او ویې لیدل / لیدل، چې دغه هلک دوی / دوی بیا وغولول، نو ډېر / ډېر ورته په غوسه شول. یو څه وخت وروسته یو لېوه د دغه هلک رمې / رمې ته ورگډ شو او دده پر مېرو یې برید وکړ.

شپون هلک له ډاره د کلي / کلی پر لوري منډې وکړې او د
مرستې / مرستي چيغې يې ووهلي / ووهلې .
دا ځل يې کليوالو داسې انگېرل، دغه هلک به ورسره بيا د تېرو
/ تېرو دوو ځلو په څېر يو چل کوي / کوی، نو ورنغلل. کله چې
هلک کلي / کلی ته راوړسېد او کليوال يې سم خبر کړل، نو د
رمې ژغورلو لپاره يې په گډه ورمندې کړي / کړې. هغوی /
هغوی چې ورسېدل، نو مېرې ټولې / ټولي مړې / مړې پرته /
پرته وې.

دويمه کيسه

يوه ورځ يو ځوان سپری / سپری د ښار په منځ کې / کې ولاړ و او خلکو ته يې ويل، چې / چې دی په هغه سيمه کې / کې تر ټولو ښکلی / ښکلې زړه لري / لری. ډېر خلک ورته راټول شول او د هغه سپری / سپری زړه يې ستايله، ځکه چې بشپړ و. نه پکې / پکې ټکي ول او نه پکې / پکې تپروتنې / تپروتنې برېښېدې. دوی / دوی ټولو دده اند تاييد کړ او دا يې ومنله، چې دومره ښکلی / ښکلې زړه يې تراوسه چېرته / چېرته نه و ليدلی.

نوموړي / نوموړی ځوان په دې / دې شېبه / شېبه ډېر / ډير وياړ وښود او ځان يې له ښايه. په ناڅاپي ډول په دې لارغه يو زوړ سپری / سپری په دې خلکو کې / کې رانښکاره شو او دې / دی ځوان سپری / سپری ته يې وويل، " ستاسو د زړه ښايست دومره نه دی / دي لکه زما د زړه. نوموړي / نوموړی ځوان او هغه نورو خلکو ددغه بوډا سپری زړه ته ځير شول.

هغه، د زوړ سپری زړه، سخت گړبېده، خو له داغونو ډک و، دا چې ځيني / ځينې وړې / وړې برخې / برخې يې ليرې شوې وې / وي او ځينې / ځينې نورې زړې / زړې تشې په نورو نويو پوښول شوي / شوې وې، خو هغوی / هغوی سره سمون نه خوړ او ځينې / ځينې گوټونه يا کونجونه يې شلېدلي / شلېدلی وو. همدا راز يې

زړه ځينې / ځيني دچې يا وړې کندی درلودې. خلکو په ځير ځير ورته کتل او له ځانونو سره يې دا اندل، چې دغه بوډا څنگه داسې انگرېلای شي، چې دده زړه د هغه ځوان سپري تر زړه ډېر ښکلی دی.

زور سپري ځواب ورکړ: هو ستاسو زړه روغ او بشپړ ښکاري، خو هېڅکله / هېڅکله به خپل زړه ستا پر زړه ورنکړم. زما د زړه هر داغ د يو انسان لپاره دی، چا ته چې ما مينه / مېنه ورکړې. زه مې / مې له زړه يوه ټوټه راغوځوم او دوی / دوی ته يې ورکوم او کله نا کله دوی / دوی هم ماته د خپلو زړونو ټوټې / ټوټې راکوي، چې زما د زړه دا تشې ډکې / ډکې کړي. خو دا چې سم نه ورسره جوړېږي / جوړېږي، نو ځينې / ځيني ځنډې يې ځيرې / ځيري وي. زه هغه بيا هم ارزوم، ځکه چې ماته هغه مينه رايادوي، چې مور به له يو بل سره وېشله / وېشله. کله نا کله به مې ځينو ته د زړه ټوټې ورکولې، بې له دې / دي چې دوی يې هم راکړي، نو همدا لامل دی، چې زړه مې / مې لږې / لږي کندی او دچې هم لري. مينه ورکول کله نا کله ځان په خطر کې د اچولو مانا هم وي.

که څه هم دغه پرهارونه لا تازه دي / دی او خوږېږي / خوږېږي، بيا هم ماته خپله مينه / مېنه رايادوي، چې هغو وگړو سره مې /

مي لرله. زه هيله / هېله لرم، چې يوه ورځ به دوى / دوى بېرته راشي / راشي او زما د زړه ټولې تشې ډکې کړي. زاپه ورپسې / ورپسې زياته کړه، بڼه نو اوس پوه شوې / شوى، چې اصلي بڼکلا د يو زړه څه ته وايي / وايي؟

هغه ځوان سپرى غلى ولاړ و او پر مخ يې اوبڼکې رابېږدې / رابېږدې. هغه دې بوډا ته ورنژدې شو او له زړه يې يوه ټوټه راوشکوله او دې بوډا سپري ته يې ورکړه، چې لږ تر لږه يې يوه تشه ورډکه کړي.

یو واو (و) که دوه واوونه (وو)؟

• هغه کړونه (فعلونه) چې "ول" پای ته رسېږي، لکه کول
خوښول، نیول او داسې نور – له هغوی راوتلي فاعلي نومونه په
دوو 'وا' لیکلی کېږي، لکه:

کوونکی، خوښوونکی، نیوونکی او داسې نور

• هغه کړونه، چې یوازې په "ل" پای ته رسېږي (ویل، شنل
لوستل، او داسې نور) له دوی راوتلي فاعلي نومونه په یو "و"
لیکل کېږي لکه:

ویونکی، شنونکی، لوستونکی او داسې نور

تمرین:

سمه بڼه پکې په نښه کړئ.

بنوونکی/ښوونکی	نیوونکی/نیونکی
کوونکی/کونکی	شنوونکی/شنونکی
خپروونکی/خپرونکې	لېروونکی/لېرونکی
هپروونکی/هپرونکی	منونکی/منوونکی
پېروودونکی/پېرودونکی	پلورونکی/پلورونکی
اخیستونکی/اخیستوونکی	لوستونکی/لوستونکی
کتونکی/کتوونکی	ځلونکی/ځلونکی

یخ، یز او ییز وروستاړي

نومونه لکه لنډیخ، بندیخ، وړاندیخ، ختیخ او لوږدیخ په "خ" لیکل کېږي او ډېر خلک یې په "ز" لیکي، څه چې ناسمه ده. په "یز" یا "ییز" یوازې هغه ستاینومونه لیکل کېږي، چې له نومونو رغېدلي وي لکه: ټولنیز (ټولنه + یز)، سوله ییز...

دلته بیا کله "یز" او کله "ییز" کاروو؟

نوم چې په خپلواک غږ (واول) "ه" پای ته رسېدلی وي، نو ستاینوم یې بیا "ییز" لیکل کېږي لکه: سوله ییز، سیمه ییز که نوم په بېواک غږ (کانسونېنټ) پی ته رسېدلی وي، نو بیا یې ستاینوم په "یز" راځي لکه: اړخیز، دودېز، غږیز ...

په دې برخه کې دوه ځانګړي توپيرونه:

نوم	ستاینوم
ختیخ (East)	ختیز (Eastern)
لوږدیخ (West)	لوږدیز (Western)

بېلګې:

• ددې هېواد په ختېځ کې ګرمي ده او په لوېديځ کې يې ساړه دي.

• ددې هېواد ختيزو سيمو کې ګرمي ده او په لوېديزو سيمو کې ساړه دي.

← ستاينوم سره تل نوم وي، چې د هغه حالت او څرنگوالی ټاکي.

← سيمې پورتنی بېلګه کې نوم دی، چې ستاينوم "ختيز" يې ټاکي.

مهالونه

په دې څپرکي کې تاسو ته د پښتو اړين مهالونه (زمانې) درپېژندل کېږي. خو يوه خبره د يادونې وړ ده چې د پښتو پر مهالونو ژوره او پوره بريالۍ څېړنه او شننه لانه ده شوې او لاريات کار ته اړتيا ليدل کېږي، نو له همدې کبله ما دغه تشه تر يو حده پورې ډکه کړې ده. د اوسمهال لپاره دا بسنه کوي چې زده کوونکي د پښتو بېلابېل مهالونه تر يوې اندازې پورې وپېژني او جوړښتونه يې وپېژني او له دې پرته له کړ اوړون سره اشنا شي.

په پښتو کې مهالونه په ټوليز ډول دوې ځانگړنې بنوولای شي چې هغه بشرتيا (مکملتوب) او نابشپرتيا دي.

مهالونه په ټوله کې په درېيو ډلو وېشل کېږي: اوس-، تېر- او راتلونکی مهال.

بشپړ اوس-، تېر- يا راتلونکی مهال يوځلتيا نښي او نابشپړ يې بياځلتيا يا تکرار نښي.

يوځلتيا په دې مانا چې چې کړنې يا پېښې يو ځل شتون مومي او بياځلتيا بلې خوا ته تکرار مومي. په نورو ټکو، کړنې يا پېښې بيا بيا منځته راځي

اوسمهال:

*کله چې زه کار وکړم، نو سترې شم.
يوځلتيا څرګندوي - کله چې يو کار په يو ځانګړي صورت کې
بشپړ کړم، نو سترې شم.

*کله چې زه کار کوم، نو سترې کېږم.
بياځلتيا څرګندوي - هر ځل چې کار کوم، نو سترې یم.
*دغه ډاکټر ته څه.

بياځلتيا نښي - هر کله چې ډاکټر ته ځم، نو دغه ډاکټر ته دې
ورځم يانې سپارښتنه ده.
*دغه ډاکټر ته لار شه.

يوځلتيا نښي - هماغه مهال چې کله ډاکټر ته د تګ هوډ نيسم

تېرمهال:

*تا زما زنگ پورته نه کېږي.

يوځلتيا نښي - ما په يو ځانګړي مهال يو ځل زنگ وهلی
دی، خو نه دی ځواب شوی.
*تا زما زنگ نه پورته کاوه.

بياځلتيا نښي - ما په يو ځانګړي مهال څو ځله د زنگ وهلو
کوښښ کېږی، خو هر ځل نه دی ځواب شوی.

* تا هغه مهال زما خبره ومنله.

يوځلتيا ښيي - ما په يو ځانګړي مهال يوه ځانګړې خبره وکړه
چې ومنل شوه.

* تا هغه مهال زما خبره منله.

بياځلتيا ښيي - ما چې به هغه مهال کله کومه خبره هم ورته
کوله، نو هر ځل به منل کېده.

راتلونکي:

* زه به اړيکه ونيسم.

يوځلتيا ښيي - زه په يو ځانګړي مهال اړيکه ونيسم

* زه به اړيکه نيسم.

بياځلتيا ښيي - زه به راتلونکي کې بيا بيا اړيکې نيسم

* هغه به بيا داسې ونه کړي.

يوځلتيا ښيي - په يو ځانګړي مهال يا ځای کې به داسې کار
هغه ترسره نه کړي. (داسې مفهوم ترې اخيستل کېږي چې دغه

کار يې تر اوسه يو ځل کړی دی)

* هغه به بيا داسې نه کوي. بياځلتيا ښيي

هغه به نور په راتلونکي دغه کار نه تکراروي (داسې مفهوم

ترې اخيستل کېږي چې دغه کار يې مخکې بيا بيا کاوه)

يادونه:

يوځلتيا يا بشپړ مهالونه په دې جوتپړي چې ډېری (اکثر) د کړ (فعل) سته په 'او' ځايناستي (صرف) پيلپړي.

د مهالونو ډولونه او د دوی جوړښتونه

نابشپړ اوسمهال

۱: د حقايقو لپاره يا هغه څه چې رښتيا وي:

- اوبه په ۱۰۰ (خلزيوس) درجه کې اېشپړي.

- يوه اوونۍ اووه ورځې لري.

۲: هغه کړنې / چارې يا حالات چې له عام ژوند (ورځنۍ،

باقاعده ، تکراري) سره تړلي وي.

- زه هره ورځ ښوونځي ته ځم.

- هغه درې ځله په اوونۍ تکرښت (سپورټ) کوي.

- زه هر کهيځ په ۷ بجو پاڅم.

- زه په يو لوی شرکت کې کار کوم.

۳: هغه مهالوېشونه او نېټې چې نژدې راتلونکي ته اشاره کوي.

- زما الوتنه په درې بجو ده.

- سبا ماسپښين زما اورگاډی رارسپړي.

- اورگاډی په اووو بجو روانپړي.

۴: لیدنې یا ملاقتونه په نژدې راتلونکې کې:

- زه سبا له خپل ملګري سره وینم.
- په راتلونکې اوونۍ کې زه له ډاکټر سره یوه لیدنېته لرم.
- ولسمشر په راروانه اوونۍ کې له ترمپ سره ګوري.

۵: هغه کړنو یا پېښو لپاره راځي چې په تېرمهال کې پیل شوې وي او په اوسمهال کې دوام لري.

- زه له دوو ګړيو راهيسې تاته انتظار کوم. (انتظار دوي ګړی مخکې پیل شوی او تر اوسه دوام لري).
- څلور کاله کېږي چې زه په کابل کې ژوند کوم. (په کابل کې ژوند کول څلور کاله مخکې پیل شوی او لا روان دی).
- یوه ګړی کېږي چې باران ورپېږي.

یادونه:

د دا ډول کړنو څرګندولو لپاره باید دوه مهالي کړولونو (قیدونو)

ورسره وي، یا " له راهيسې " او وخت + کېږي چې ".

" له + وخت + راهيسې + د کړ نابشپړ اوسمهالي بڼه یا وخت

+ کېږي چې + د کړ نابشپړ اوسمهالي بڼه ".

د نابشپړ اوسمهال جوړښت:

د کړ (فعل) سټه + م/ي/ې/و/ئ/ي تاپري.

کړ سټه = له کړ وروستی توری (لام) لیرې کول او پورتنی پایونه ورپسې تپل.

زه کوم	لکه	زه = <م
ته کوې	لکه	ته = <ې
هغه کوي	لکه	هغه = <ي
مور کوو	لکه	مور = <و
تاسو کوئ	لکه	تاسو = <ئ
هغوی کوي	لکه	هغوی = <ي

د ډېرو کارېدونکو کړونو سټې:

سټه	کړ	سټه	کړ
کو-	کول	خور-	خوړل
نیس-	نیول	بني-	بنودل
وه-	وهل	وین-	لیدل
ورکو-	ورکول	لپړ-	لپړل
گور-	کتل	من-	منل

اخيستل	اخل-	بلل	بول-
ويل	واي-	خندل	خاند-
غورځېدل	غورځېر-	لمبېدل	لمبېر-
راتلل	راځ-	تلل	ځ-

جاري نابشپړ اوسمهال

۱: هغه کړنې چې سرې يې دمگړۍ کوي او دوام لري، يا هغه پېښې چې دمگړۍ روانې وي.

- زه لگيا يم کار کوم. (همدا شېبه يا دمگړۍ په کار بوخت يم)
- زما مور لگيا ده پخلى کوي. (زما مور همدا گړۍ په پخلي بوخته ده).

- اوس بازار ته مه ځه، بهر واوړه لگيا ده ورپري. (واوړه هغه شېبه، چې ويونکى غبرپري، ورپري)

يادونه:

که وويل شي " دلته واوړه ورپري يا نه ورپري"، نو بيا نابشپړ اوسمهال دى او دا مانا ورکوي چې ياد ځاى کې واوړه په عمومي ډول ورپري يا نه ورپري کله چې موسم يخ وي.

جوړښت:

لگيا + د ول اوسمهالي بڼه + د عمومي کړ نابشپړ اوسمهالي

بڼه:

زه لگيا يم کار کوم ← لگيا + يم (د ول اوسمهالي بڼه) + کوم

(کول اوسمهالي بڼه)

د ول مرستيال کړ اوسمهالي بڼې ټولو کسانو

لپاره:

زه يم - ته يې - هغه دی/ده - مور يو - تاسو يئ - هغوی دي

ساده بشپړ تېرمهال

۱: هغو کړنو او پېښو لپاره چې په تېرمهال کې په يو " ټاکلي

يا معلوم " وخت بشپړې ترسره شوې وي. د ټاکلي وخت

بېلگې:

پرون، مخکې يا وړاندې، اگاهو، تېرکال، تېره اوونۍ، په + شمېره

+ کال کې لکه په ۱۹۶۰م کال کې، په + شمېره + بجو لکه په

۱۲ بجو او په اکثر هغه ناخپلواکو غونډلو کې چې "کله

چې " پکې راغلي وي.

بېلگې:

- پرون زه ښار ته لارم.
- دوه کاله اگاهو مې هغه په پاریس کې ولیده.
- ما خو دقیقې مخکې ډوډۍ وخوړه.
- احمد تېره اوونۍ ومړ.
- لومړۍ نړیواله جگړه په ۱۹۱۴م کال کې پیل شوه.
- زه په دوو بجو کور ته راغلم.
- پرون په ښار کې لویه چاودنه وشوه.
- خو ورځې مخکې ډېره ځمکه وښویده.
- کله چې زنگ راغی، زه ژر راوینښ شوم.

۲: هغه کړنې یا پېښې چې په ټاکلي وخت پرلپسې په تېرمهال

کې ترسره شوې وي:

- پرون چې زه کور ته راغلم، لږه دمه مې وکړه، بیا مې ډوډۍ
وخوړه او ورپسې مې ولمبل.
- په ۲۰۰۲م کال کې هغه له پوهنتونه فارغ شو، بیا یې واده وکړ
خو میاشتې وروسته یې یوه لور وزېږېده. (له پوهنتون او
فارغېدل، واده کول او لور زېږېدل ټول په ۲۰۰۲م کال کې
شوي دي)

- ۳: د وخت هغه پېر يا موده چې په تېرمهال کې پيل شوې وي او په تېرمهال کې پایېدلې هم وي.
- ما په المان کې دوه کاله تېر کړل.
 - هغې پنځه کال په جپانی ژبه کې زدکړې وکړې.
 - مور دېرش دقیقې په تېلفون وغږېدو.

د ساده بشپړ تېرمهال جوړښت:

د یاد مهال کې اوږون اکثر په "و" تارې پیلېږي لکه وکړ، وښود، ورغی، ورسېده او داسې نور

په هر تېرمهال کې کېر د مفعول له جنس او شمېر سره برابرېږي ، نو د نابشپړ اوسمهال غوندې یې پایونه یو شان نه پاتې کېږي.

د لېږند کېرونو اوږون:

که مفعول نرینه یوگړی وي، بیا کېر یا په یو بېواک غږ (لکه وکړ، وښود ، وکوت، وخور) یا په زورکي (وواهه، ونيوه، ولیکه، ورغاوه....) پای ته رسېږي.

بېلګې:

- ما کار وکړ.
 - ما هغه ته یو ځای وښود.
 - ما یو خط ولیکه.
- (کار، ځای او خط نرینه نومونه دي او مفرد)
- ← که مفعول نرینه ډېرګړی وي، بیا کړ تل په "ل" پایپېري.
لکه: وکړل، وښودل، وکتل، وخورل
بېلګه: ما کارونه وکړل.

- ← که مفعول ښځینه یوګړی وي، بیا کړ تل په زور پایپېري
لکه: وکړه، وښوده، وکتله، وخوره...
بېلګه: ما یوه لیکنه وکړه.

- ← که مفعول ښځینه ډېرګړی وي، بیا کړ تل په "ې" پایپېري
لکه:
وکړې، وښودې، وکتلې، وخورې
بېلګه: ما څو لیکنې وکړې.

د تر ټولو ډېرو کارېدونکو لېرنندو کرونو او پرون په ساده بشپړ تېرمهال کې:

نر - يوگړی	نر - ډېرگړی	نښ - يوگړی	نښ - ډېرگړی
وخوړ	وخوړل	وخوړه	وخوړې
ونيوه	ونيول	ونيوله	ونيولې
ونښود	ونښودل	ونښوده	ونښودې
وواهه	ووهل	ووهرله	ووهرلې
وليد	وليدل	وليدله	وليدلې
ورکړ	ورکړل	ورکړه	ورکړې
ولپړه	ولپړل	ولپړله	ولپړلې
وکوت	وکتل	وکتله	وکتلې
ومانه	ومنل	ومنله	ومنلې
وباله	وبلل	وبلله	وبللې
واخيست	واخيستل	واخيسته	واخيستې

ځاني نومخړي د مفعول په توګه:

که مفعول "زه" وي، نو بيا د کړ سته پسې م (ميم) تړل
کېږي، لکه: هغه احمد زه ووهم.

که مفعول "ته" وي، نو بيا د کړ سته پسې ې تړل کېږي، لکه:

احمد ته ووهلې؟

که مفعول "هغه (نړينه)" وي، نو بيا د کړ سته تل مختلفه وي
- يانې کله په زورکي او کله په بېواک غږ، لکه:

احمد هغه وواهه. (ه زورکي)

احمد هغه ونه ليد. (د بېواک غږ)

که مفعول "هغه (بنځينه)" وي، نو بيا د کړ سته پسې ه (زور)
تړل کېږي، لکه: احمد هغه ووهله.

(ه په ووهله کې زور دی)

که مفعول "مور" وي، نو بيا د کړ سته پسې لنډ و تړل کېږي،
لکه: احمد مور ووهلو.

که مفعول "تاسو" وي، نو بيا د کړ سته پسې ی تړل کېږي،
لکه: احمد تاسو ووهلئ.

که مفعول "هغوی (نړينه)" وي، نو بيا د کړ سته پسې ل تړل
کېږي، لکه: احمد هغوی ووهل.

که مفعول "هغوی (بنځينه)" وي، نو بيا د کړ سته پسې ې تړل
کېږي، لکه: احمد هغوی ووهلې

يادونه: داسې جملو کې ته او هغوی (شځينه) يو شان اړول
کېږي.

د نالپړند کړونو اوږون:

کس/نومخړی	سته + تاري	بېلگه
زه:	کړ سته + م	زه وغورځېدم لکه:
ته:	کړ سته + ې	ته وغورځېدې لکه:
هغه (نرینه):	کړ سته + زورکي	هغه وغورځېد لکه:
هغه (ښځينه):	کړ سته + زور	هغه وغورځېده لکه:
مور:	کړ سته + و	مور وغورځېدو لکه:
تاسو:	کړ سته + ي	تاسو وغورځېدئ لکه:
هغوی (نرینه):	کړ سته + ل	وغورځېدل لکه:
هغوی (ښځينه):	کړ سته + ې	وغورځېدې لکه:
هغوی (نرینه يا ښځينه):	کړ سته + ل	وغورځېدل لکه:

ځينې لازمي کړونه:

راتلل-تلل-وتل-لوېدل-شول-لمبېدل

زه، ته، هغه (ښځينه)، مور، تاسو، هغوی، هغوی (ښځينه):

زه: راغلم/لارم/ووتم/ولوېدم/شوم/ولمبېدم

ته: راغلې/لارې/ووتې/ولوېدې/شوې/ولمبېدې

هغه نر: راغی/لار/وووت/ولوېد/شو/ولمبېد

هغه ښځه: راغله/لاره/وووته/ولوېده/شوه/ولمبېده

مور: راغلو/لاړو/ووتو/ولوېدو/شوو/ولمېدو
 تاسو: راغلي/لاړي/ووتی/ولوېدی/شوی/ولمېدی
 هغوی نر: راغلل/لاړل/ووتل/ولوېدل/شول/ولمېدل
 هغوی ښځه: راغلي/لاړي/ووتی/ولوېدی/شوی/ولمېدی

د چارکړ اوړون:

چارکړ بدلون نه مومي لکه: خندل، ژړل، ویل

بېلگې:

- ما/تا/هغه/هغې/مور/تاسو/هغوی و خندل.
- ما/تا/هغه/هغې/مور/تاسو/هغوی وویل.

یادونه:

دا چې چارکړ څه ته وايي، د کړ په برخه کې یې وگورئ!

ځینې چارکړونه:

ما ولمبل	ما و خندل	ما و ژړل
تا ولمبل	تا و خندل	تا و ژړل
هغه ولمبل	هغه و خندل	هغه و ژړل
هغې ولمبل	هغې و خندل	هغې و ژړل
مور ولمبل	مور و خندل	مور و ژړل
تاسو ولمبل	تاسو و خندل	تاسو و ژړل
هغوی ولمبل	هغوی و خندل	هغوی و ژړل

د ډېر کارېدونکو کړونو سټې په ساده بشپړ تېرمهال کې:

کړ	بشپړ تېرمهال سټه
کول	وکړ -
خوړل	وخوړ -
نيول	ونيو -
ښودل	وښود -
وهل	يوازې " نرينه مفعول " لپاره الف پکې راځي ووه -
ليدل	وليد -
ورکول	ورکړ -
لېږل	ولېږ -
کتل	يوازې " نرينه مفعول " لپاره وکوت راځي وکت -
منل	يوازې " نرينه مفعول " لپاره ا ومانه راځي ومن -
بلل	يوازې " نرينه مفعول " لپاره وباله راځي وبلل -
اخيستل	واخيست -
خندل	تولو لپاره يو شان وخندل

ویل	وویل	ټولو لپاره یو شان
لمبېدل	ولمبېد -	
غورځېدل	وغورځېد -	
تلل	لاړ -	
راتلل	راغل -	یوازې "هغه" نر لپاره راغی

نابشپړ تېرمهال:

۱: هغه کړنه یا پېښه څرگندوي چې په تېرمهال کې روانه وي یا په جريان کې وي.

بېلگې:

- زه لگيا وم ليکنه مې کوله.
- زه لگيا وم په بڼ کې مې کار کاوه.

يادونه:

په نابشپړ تېرمهال کې " لگيا + د ول" تېرمهال لوېدای هم شي، خو د جاري کړنې پېژندو لپاره يې پرېښودل اړين دي. لکه مورډ ويلای شو چې " ما ليکنه کوله" د "زه لگيا وم ليکنه مې کوله" پر ځای.

۲: دوې کړنې چې په تېرمهال کې هممهال جاري يا روانې وي:

• پرون غرمه زه لگیا وم کالي مې اوتو کول او مېرمن مې پخلی کاوه. (داسې هم ویلی شو: " پرون غرمه ما کالي اوتو کول او زما مېرمن پخلی کاوه").

۳: یوه په تېرمهال کې روانه کړنه چې د یوې کړنې لخوا په منځ کې غوڅه شوې وي. هغه هم اکثر په هغو غونډلو کې چې " کله چې " پکې راغلی وي.

زه لگیا وم ډوډۍ مې خوړله، کله چې زما د ملگري زنگ راغی (دلته روانه کړنه ډوډۍ خوړل ده او د نوې کړنې " زنگ راغی" لخوا غوڅه شوې ده.)

یادونه:

په داسې حالتونو کې نوې یا لنډې کړنې په ساده بشپړتېرمهال کې راځي او روانې کړنې په نابشپړ تېرمهال کې راځي.

۴: ورځنۍ چار یا روتین په تېرمهال کې:

• پخوا ما په یوه لویه کمپنۍ کې کار کاوه.

۵: یو وضعیت په تېرمهال کې:

• ما مخکې په دې کار کې ستونزې لرلې.

د تر ټولو دېر کارېدونکو لېرنند کړونو اوږون په نابشپړ تېرمهال کې:

نر - یوگړی	نر - ډېرگړی	ښځ - یوگړی	ښځ - ډېرگړی
کاوه	کول	کوله	کولې
خوړ	خوړل	خوړله	خوړلې
نیو	نیول	نیوله	نیولې
ښود	ښودل	ښودله	ښودلې
واهه	وهل	وهله	وهلې
لیده	لیدل	لیدله	لیدلې
ورکاوه	ورکول	ورکوله	ورکولې
لېږه	لېږل	لېږله	لېږلې
کوت	کتل	کتله	کتې
مانه	منل	منله	منلې
باله	بلل	بلله	بللې
اخیست	اخیستل	اخیسته	اخیستې

ځاني نومخړي د مفعول په توګه:

که مفعول "زه" وي، نو بیا د کړ سټه پسې م (میم) تړل
کېږي، لکه: هغه احمد زه وهلم.

که مفعول "ته" وي، نو بیا د کړ سټه پسې ې تړل کېږي، لکه:

احمد ته وهلې؟

که مفعول "هغه (نرینه)" وي، نو بیا د کړ سته تل مختلفه وي
- یانې کله په زورکي او کله په بېواک غبر، لکه:

احمد هغه واهه. (ه زورکی)

احمد هغه نه لید. (د بېواک غبر)

که مفعول "هغه (بښځینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ه (زور)
تړل کېږي، لکه: احمد هغه وهله. (ه په وهله کې زور دی)

که مفعول "مور" وي، نو بیا د کړ سته پسې لنډ و تړل کېږي،
لکه: احمد مور و هلو.

که مفعول "تاسو" وي، نو بیا د کړ سته پسې ی تړل کېږي،
لکه: احمد تاسو وهلی.

که مفعول "هغوی (نرینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ل تړل
کېږي، لکه: احمد هغوی وهل.

که مفعول "هغوی (بښځینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ې تړل
کېږي، لکه: احمد هغوی وهلې

ځینې لا زمي کړونه:

راتلل-تلل-وتل-لوپدل-شول-لمبېدل

زه، ته، هغه (بښځینه)، مور، تاسو، هغوی، هغوی (بښځینه):

زه: راتلم/تلم/وتم/لوپدم/کېدم/لمبېدم

ته: راتلې/تلې/وتې/لوپدې/کېدې/لمبېدې

هغه نر: راته/ته/ووت/لوپده/کېده/لمبېده (پښتونخوا کې په ه)

هغه بښځه: راتله/تله/وتله/لوپدله/کېدله/لمبېدله

مور: راتلو/تلو/وتلو/لوپدو/کېدو/لمبېدو

تاسو: راتلئ/تلئ/وتلئ/لوپدئ/کېدئ/لمبېدئ

هغوی نر: راتلل/تلل/وتل/لوپدل/کېدل/لمبېدل

هغوی بښځه: راتلې/تلې/وتې/لوپدې/کېدې/لمبېدې

ځینې چارکړونه:

ما لمبل	ما خندل	ما ویل
تا لمبل	تا خندل	تا ویل
هغه لمبل	هغه خندل	هغه ویل
هغې لمبل	هغې خندل	هغې ویل
مور لمبل	مور خندل	مور ویل
تاسو لمبل	تاسو خندل	تاسو ویل
هغوی لمبل	هغوی خندل	هغوی ویل

نژدې بشپړ تېرمهال:

(۱) هغه کړنې چې په تېرمهال کې ترسره شوې وي، خو اغېزې يې په اوسمهال کې ليدل کېږي.

* د نغمې پښه شنه ده، ځکه چې له کت څخه غورځېدلې ده. (له غورځدو راپدېخوا ډېر وخت نه دی تېر شوی، ځکه خو يې اغېز (شنه پښه) په اوسمهال کې ليدل کېږي.)

* زما خپته خوږېږي، ځکه چې ډېره ډوډۍ مې خوړلې ده. (ډېر وخت نه کېږي چې ډوډۍ مې وخوړه او د خپتې خوړ يې په اوسمهال کې ليدل کېږي)

(۲) هغه کړنې چې د وخت په هغه دوران کې ترسره شوې وي چې لا ختم نه وي :

* په دې اوونۍ کې هغه دوه ځله سينما ته تللې ده. (اوونۍ لا تېره نه ده)

* سړ کال ډېر باران شوی دی. (کال لا نه دی تېر)

(۳) تکراري کړنې چې د تېر- او اوسمهال تر منځ دوره کې ترسره شوې وي

* موږ درې ځله امريکا ته تللي يو.

* هغه تر اوسه دوه ځله کابل ته تللی دی.

(۴) هغه کړنې چې د ترسره کېدو وخت یې اړین نه وي. یا هغه کړنې چې په یو نامعلوم وخت په تېرمهال کې ترسره شوې وي. * هغه دوه کتابونه لیکلي دي. (دا نه ده مهمه چې کله یې لیکلي دي)

* یو چا د هغه موبایل پټ کړی دی.

جوړښت: څنگه چې په مخکېنيو څپرکیو کې یاده شوې ده، د تېرمهال په هره بڼه کې کړ د نوم (مفعول/فاعل) له جنس او شمېر سره برابرېږي.

د لپړند کړونو او پرون په نژدې بشپړ تېرمهال کې:

=> که مفعول نرینه او یوگړی وي: د کړ (فعل) سټه + ی + دی لکه: ما کار کړی دی.

=> که مفعول نرینه او ډېرگړی وي: د کړ سټه + ی + دي لکه: ما کارونه کړي دي.

=> که مفعول بنځینه او یوگړی وي: د کړ سټه + ې + ده لکه: ما یوه لیکنه کړې ده.

=> که مفعول بنځینه او ډېرگړی وي: د کړ سټه + ې + دي

لکه: ما خو لیکنې کړې دي
(یادونه: د فعل سته په ټولو بېلگو کې "کړ" ده)

ډېر کارېدونکي لېرنډ کړونه:

نر - یوگړی	نر - ډېرگړی	نښ - یوگړی	نښ - ډېرگړی
کړی دی	کړي دي	کړې ده	کړې دي
خوړلی دی	خوړلي دي	خوړلې ده	خوړلې دي
نیولی دی	نیولي دي	نیولې ده	نیولې دي
ښودلی دی	ښودلي دي	ښودلې ده	ښودلې دي
وهلی دی	وهلي دي	وهلې ده	وهلې دي
لیدلی دی	لیدلي دي	لیدلې ده	لیدلې دي
ورکړی دی	ورکړي دي	ورکړې ده	ورکړې دي
لېږلی دی	لېږلي دي	لېږلې ده	لېږلې دي
کتلی دی	کتلي دي	کتلې ده	کتلې دي
منلی دی	منلي دي	منلې ده	منلې دي
بللی دی	بلي دي	بللې ده	بللې دي
اخیستلی دی	اخیستلي دي	اخیستلې ده	اخیستلې دي

ځاني نومخړي د مفعول په توګه:

که مفعول "زه" وي، نو بیا د کړ سته پسې ی او + یم تړل

کېږي، لکه: هغه احمد زه وهلی یم.

که مفعول "ته" وي، نو بیا د کړ سته پسې ی + یې تړل کېږي، لکه: احمد ته وهلی یې؟ (که دغه ته بنځینه کس وي بیا وهلې په یې راځي)

که مفعول "هغه (نرینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ی + دی تړل کېږي لکه: احمد هغه وهلی دی

که مفعول "هغه (بنځینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ې + ده تړل کېږي، لکه: احمد هغه وهلې ده.

که مفعول "مور" وي، نو بیا د کړ سته پسې ي + یو تړل کېږي، لکه: احمد مور وهلي یو.

که مفعول "تاسو" وي، نو بیا د کړ سته پسې ي + یی تړل کېږي، لکه: احمد تاسو وهلي یی.

که مفعول "هغوی (نرینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ي + دي تړل کېږي، لکه: احمد هغوی وهلي دي

که مفعول "هغوی (بنځینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ې + دي تړل کېږي، لکه: احمد هغوی وهلې دي.

د نالپرند ګرو نو اوږون په نژدې بشپړ تېر مهال کې:

زه: ګر سته+ی + یم لکه زه راغلی یم

ته: ګر سته+ی + یې لکه ته راغلی یې

هغه نر: ګر سته+ی + دی لکه هغه راغلی دی

هغه ښځه: ګر سته+ې + ده لکه هغه راغلي ده

مور: ګر سته+ي + یو لکه مور راغلي یو

تاسو: ګر سته+ي + یئ لکه تاسو راغلي یئ

هغوی (نرینه): ګر سته+ي + دي لکه هغوی راغلي دي

هغوی (ښځینه): ګر سته+ې + دي لکه هغوی راغلي دي

ډېر کارېدونکي نالپرند ګرونه:

زه، ته، هغه (ښځینه)، مور، تاسو، هغوی، هغوی (ښځینه):

راتلل-تلل-وتل-لوېدل-شول-لمېدل

زه: راغلی یم / تللی یم / وتلی یم / لوېدلی یم / شوی یم / لمېدلی یم

ته: راغلی یې / تللی یې / وتلی یې / لوېدلی یې / شوی یې / لمېدلی یې

هغه نر: راغلی دی / تللی دی / وتلی دی / لوېدلی دی / شوی دی / لمېدلی دی

لمېدلی دی

هغه ښځه: راغلي ده / تللي ده / وتلي ده / لوېدلي ده / شوي ده / لمېدلي ده

لمېدلي ده

مور: راغلي یو / تللي یو / وتلي یو / لوېدلي یو / شوي یو / لمېدلي یو

تاسو: راغلي يی/تल्ली يی/وتلي يی /لوېدلي يی/شوي يی/لمېدلي
يی

هغوی نر: راغلي دي /تल्ली دي/وتلي دي /لوېدلي دي/شوي دي
/ لمېدلي دي

هغوی ښځ: راغلي دي/تल्ली دي /وتلي دي/لوېدلي دي/شوې
دي/ لمېدلي دي

ځينې چارکړونه:

ما، تا، هغه، هغې، مور، تاسو، هغوی (ويل/خندل/لمبل)

ويل / خندل / لمبل

ما لمبلي دي	ما خندلي دي	ما ويلي دي
تا لمبلي دي	تا خندلي دي	تا ويلي دي
هغه لمبلي دي	هغه خندلي دي	هغه ويلي دي
هغې لمبلي دي	هغې خندلي دي	هغې ويلي دي
مور لمبلي دي	مور خندلي دي	مور ويلي دي
تاسو لمبلي دي	تاسو خندلي دي	تاسو ويلي دي
هغوی لمبلي دي	هغوی خندلي دي	هغوی ويلي دي
دي	دي	دي

لیرې بشپړ تېرمهال:

دغه مهال هغو کړنو یا پېښو لپاره کاروو چې په تېرمهال کې له یو ټاکلي وخت مخکې یا په بله وینا، تر نورو کړنو مخکې په تېرمهال کې بشپړې شوې وي.

بېلګې:

• ما کورنۍ دنده کړې وه چې زه بهر لارم. (کورنۍ دنده کول لومړۍ ترسره شوې کړنه ده، نو په لیرې بشپړتېرمهال کې راځي).

• کله چې زه د اورګاډي اډې ته رسېدم، نو رېلګاډی رانه تللی و. (د اورګاډي تګ زما تر رسېدو مخکې وشو، نو ځکه "تلل" په لیرې بشپړ تېرمهال کې راځي)

• زه دباندې تللی وم، نو ځکه ستا تېلفون رانه تېر شو. (زما د دباندې تګ تر تېلفون زنگ مخکې و)

جوړښت:

د لیرې بشپړ تېرمهال جوړښت نژدې بشپړتېرمهال ته ډېر ورته دی. یوازې مرستیال کړ یې سره توپیر پري.

د لېږند کړونو اوږون:

← که مفعول نرينه او يوگړی وي: د کړ سته + ی + و
لکه: ما کار کړی و.

← که مفعول نرينه او ډېرگړی وي: د کړ سته + ي + ول / وو.
لکه: ما کارونه کړي ول / وو.

← که مفعول بنځينه او يوگړی وي: د کړ سته + ې + وه.
لکه: ما يوه ليکنه کړې وه.

← که مفعول بنځينه او ډېرگړی وي: د کړ سته + ې + وې.
لکه: ما څو ليکنې کړې وې.

د تر ټولو ډېر کارېدونکو لېږند کړونو اوږون په ليرې
تېرمهال کې:

نر - يوگړی	نر - ډېرگړی	بنځ - يوگړی	بنځ - ډېرگړی
کړی و	کړي وو	کړې وه	کړې وې
خوړلی و	خوړلي وو	خوړلې وه	خوړلې وې
نيولی و	نيولي وو	نيولې وه	نيولې وې
بنودلی و	بنودلي وو	بنودلې وه	بنودلې وې
وهلی و	وهلي وو	وهلې وه	وهلې وې

لیدلې وې	لیدلې وه	لیدلي وو	لیدلی و
ورکړې وې	ورکړې وه	ورکړي وو	ورکړی و
لپړلې وې	لپړلې وه	لپړلي وو	لپړلی و
کتلې وې	کتلې وه	کتلي وو	کتلی و
منلې وې	منلې وه	منلي وو	منلی و
بللې وې	بللې وه	بللي وو	بللی و
اخیستلې وې	اخیستلې وه	اخیستلي وو	اخیستلی و

ځاني نومخړي د مفعول په توګه

که مفعول "زه" وي، نو بیا د کړ سته پسې ی او + وم تړل *
کېږي، لکه: هغه احمد زه وهلی وم.

که مفعول "ته" وي، نو بیا د کړ سته پسې ی + وې تړل کېږي،
لکه: احمد ته وهلی وې؟ (که دغه ته بنځینه کس وي بیا وهلې
وې راځي)

که مفعول "هغه (نرینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ی + و
تړل کېږي لکه: احمد هغه وهلی و.

که مفعول "هغه (بنځینه)" وي، نو بیا د کړ سته پسې ی + وه
تړل کېږي، لکه: احمد هغه وهلې وه.

که مفعول "مور" وي، نو بیا د کړ سته پسې ی + وو تړل
کېږي، لکه: احمد مور وهلي وو.

که مفعول "تاسو" وي، نو بيا د کړ سته پسې ي + وئ تړل
 کيږي، لکه: احمد تاسو وهلي وئ.
 که مفعول "هغوی (نرينه)" وي، نو بيا د کړ سته پسې ي + وو
 تړل کيږي، لکه: احمد هغوی وهلي وو.
 که مفعول "هغوی (بنځينه)" وي، نو بيا د کړ سته پسې ې +
 وې تړل کيږي، لکه: احمد هغوی وهلې وې.

د لا زمي کړونو لپاره يې جوړښت داسې دی.
 زه: کړ سته+ی + وم لکه زه راغلی وم
 ته: کړ سته+ی + وې لکه ته راغلی وې
 هغه نر: کړ سته+ی + و لکه هغه راغلی و
 هغه بنځه: کړ سته+ې + وه لکه هغه راغلي وه
 مور: کړ سته+ي + وو لکه مور راغلي وو
 تاسو: کړ سته+ي + وئ لکه تاسو راغلي وئ
 هغوی (نرينه): کړ سته+ي + وو/ول لکه هغوی راغلي وو/ول
 هغوی (بنځينه): کړ سته+ې + وې لکه هغوی راغلي وې

ډېر کارېدونکو نالېرنه کړونو اوږون په ليرې بشپړ تېرمهال کې:

زه، ته، هغه (بښځينه)، مور، تاسو، هغوی، هغوی (بښځينه):

راتلل-تلل-وتل-لوېدل-شول-لمېدل

زه: راغلی وم/تللی وم/وتلی وم /لوېدلی وم/شوی وم/لمېدلی وم

ته: راغلی وې/تللی وې/وتلی وې/لوېدلی وې/شوی وې/لمېدلی

وې

هغه نر: راغلی و /تللی و/وتلی و/لوېدلی و/شوی و /لمېدلی و

هغه بښځه: راغلی وه /تللی وه/وتلی وه/لوېدلی وه/شوی وه

لمېدلی وه

مور: راغلي وو/تللي وو/وتلي وو/لوېدلي وو/شوي وو/لمېدلي وو

تاسو: راغلي وئ/تللي وئ/وتلي وئ/لوېدلي وئ/شوي وئ

لمېدلي وئ

هغوی نر: راغلي وو/تللي وو/وتلي وو /لوېدلي وو/شوي وو /

لمېدلي وو

هغوی بښځه: راغلي وې/تللي وې/وتلي وې/لوېدلي وې/شوي وې

وې/لمېدلي وې

ځینې چارګر ونه:

ما، تا، هغه، هغې، مور، تاسو، هغوی (ویل/خندل/لمبلی):

ما لمبلي وو	ما خندلي وو	ما ويلي وو
تا لمبلي وو	تا خندلي وو	تا ويلي وو
هغه لمبلي وو	هغه خندلي وو	هغه ويلي وو
هغې لمبلي وو	هغې خندلي وو	هغې ويلي وو
مور لمبلي وو	مور خندلي وو	مور ويلي وو
تاسو لمبلي وو	تاسو خندلي وو	تاسو ويلي وو
هغوی لمبلي وو	هغوی خندلي وو	هغوی ويلي وو

روږدنی (اعتیادي) نابشپړ تېرمهال:

۱: هغو روږدتیاوو یا عادتونو لپاره چې په تېرمهال کې په یو ځانګړي دوران کې سپري لړل.

- زه چې کله ماشوم وم، نو ما به ملګرو سره ډېرې لوبې کولې. (یانې د ماشومتوب په دوره کې ډېرې لوبې کول زما یو عادت و)

- څو کاله مخکې به ما لس سیګرټونه په ورځ کې څکول. (د لسو سیګرټو څکولو عادت مې څو کاله مخکې لاره)

- مخکي به خلک ساده وو او پر افسانوي خيزونو به يې باور کاوه.
- پخوا به خلکو له يو بل سره ډېره راشه درشه کوله، خو د انټرنېټ له راتگ سره هر څه بدل شول.

د رورډني نابشپړ تېرمهال جوړښت:

به + نابشپړ تېرمهال ← لکه په لومړۍ بېلگه کې کولې په جاري تېرمهال کې راغلی.

د تر ټولو ډېر کارېدونکو لېرنډ کړونو اوږون په رورډني تېرمهال کې:

نر - يوگړی	نر - ډېرگړی	ښځ - يوگړی	ښځ - ډېرگړی
به کاوه	به کول	به کوله	به کولې
به خوړ	به خوړل	به خوړله	به خوړلې
نه نیو	به نیول	به نیوله	به نیولې
به ښود	به ښودل	به ښوده	به ښودې
به واهه	به وهل	به وهله	به وهلې
به لیده	به لیدل	به لیدله	به لیدلې
به ورکاوه	به ورکول	به ورکوله	به ورکولې
به لېږه	به لېږل	به لېږله	به لېږلې

به کتې	به کته	به کتل	به کوت
به منلې	به منله	به منل	به مانه
به بللې	به بلله	به بلل	به باله
به اخیستې	به اخیسته	به اخیستل	به اخیست

ځینې لا زمي کړونه:

زه، ته، هغه (ښځینه)، مور، تاسو، هغوی، هغوی (ښځینه):
 راتلل-تلل-وتل-لوېدل-شول-لمېدل
 زه: به+ راتلم/تلم/وتم/لوېدم/کېدم/لمېدم
 ته: به+ راتلې/تلې/وتې/لوېدې/کېدې/لمېدې
 هغه نر: به+ راته/ته/ووت/لوېده/کېده/لمېده (پښتونخوا کې په ه)
 هغه ښځه: به+ راتله/تله/وتله/لوېدله/کېدله/لمېدله
 مور: به+ راتلو/تلو/وتلو/لوېدو/کېدو/لمېدو
 تاسو: به+ راتلئ/تلئ/وتلئ/لوېدئ/کېدئ/لمېدئ
 هغوی نر: به+ راتلل/تلل/وتل/لوېدل/کېدل/لمېدل
 هغوی ښځه: + راتلې/تلې/وتې/لوېدې/کېدې/لمېدې

ځينې چارکرونه:

ويل/خندل/لمبل		
ما به لمبل	ما به خندل	ما به ويل
تا به لمبل	تا به خندل	تا به ويل
هغه به لمبل	هغه به خندل	هغه به ويل
هغې به لمبل	هغې به خندل	هغې به ويل
مور به لمبل	مور به خندل	مور به ويل
تاسو به لمبل	تاسو به خندل	تاسو به ويل
هغوی به لمبل	هغوی به خندل	هغوی به ويل

ساده بشپړ راتلونکي مهال:

ياد مهال مور په پښتو کې د راروان وخت بېلابېلو حالتونو لپاره کاروو او تل يې د مرستيال کر "به" په مرسته څرگندوو.

۱: نیتونه يا هوډونه څرگندوي چې راتلونکي کې وي. هغه يوه پرېکړه، ژمنه، وړاندیځ، غوښتنه، نټه (انکار) کېدای. نیت شي

- زه به سبا ښار ته لاړ شم. (پرېکړه، اراده)
- زه به بيا پر چا باور ونه کړم. (ځاني ژمنه)

- زه به بيا ته کله هم خفه نه کړم. (له چا سره ژمنه)
- راځه، زه به درسره په دې کار کې مرسته وکړم. (وړانديځ)
- له ما سره به مرسته وکړې؟ (غوښتنه)
- زه به ستا ونه منم. (نټه)

۲: هغو پرېکړو لپاره چې سم له لاسه يې کوو او ډېر نژدې راتلونکي ته اشاره کوو.

- زما ساړه کيږي، نو دا کړکۍ به بنده کړم.
- څوک ور ټکوي، نو زه به يې وگورم چې څوک دی.

۳: گومان د راتلونکي لپاره:

- دا ټول کار به ته په يوه ورځ کې ختم نه کړې.

۴: وړاندوينې د راتلونکي په اړه:

- په راروان وخت کې به د تېلو بيه ډېره لوړه شي.
- د يوې نوې څېړنې له مخې به په ۲۰۵۰ کال کې د مسلمانانو شمېره تر غير مسلمانانو پورته شي.

۵: د هيلو لپاره په راتلونکي کې:

- هر څه به سم شي، اندېښنه مه کوه.
- هغه به بېرته راشي، خدای خو لوی دی.

۶: شرطونه د راتلونکي مهال لپاره:

- که سبا باران نه وي، نو زه به خپل ملگري ته ورشم. (شرط: که سبا باران نه وي)

جوړښت:

به + و + د اصلي کړ سته + د ساده اوسمهال پایونه
(م/ې/ي/او/ئ/ي)

بېلگه:

- زه به کار وکړم.
- که په غونډله کې اصلي کړ نه وي، خو يو مرستيال کړ وي، نو هغه اکثر د "شول" اوږون اخلي او په همدې پایونو:

شم / شې / شي / شو / شئ / شي	
ته به خوښ شې.	زه به خوښ شم.
مور به خوښ شو.	هغه به خوښ / خوښه شي.
هغوی به خوښ شي.	تاسو به خوښ شئ.

نژدې بشپړ راتلونکی:

د هغو کړونو یا حالتونو لپاره چې په راتلونکي کې تر یو ټاکلي وخت مخکې بشپړې شوي وي.

- ما به دغه کار ستا تر راتلو مخکې ختم کړی وي.
- د اورگاډي له رارسېدو مخکې به زه اډې (سټیشن) ته رسېدلی يم.

- ما به تر ۲۰۱۹ پورې واده کړی وي.
- رښتیا چې راځي نو دروغو به کلي ږنگ کړي وي.

د تر ټولو ډېر کارېدونکو لېرنډ کړونو اوږون په نژدې بشپړ راتلونکي:

نر - یوگړی	نر - ډېرگړی	ښځ - یوگړی	ښځ - ډېرگړی
به کړی وي	به کړي وي	به کړې وي	به کړې وي
به خوړلی وي	به خوړلي وي	به خوړلې وي	به خوړلې وي
به ښودلی وي	به ښودلي وي	به ښودلې وي	به ښودلې وي
به وهلی وي	به وهلي وي	به وهلې وي	به وهلې وي
به لیدلی وي	به لیدلي وي	به لیدلې وي	به لیدلې وي
به ورکړی وي	به ورکړي وي	به ورکړې وي	به ورکړې وي
به لېرلی وي	به لېرلي وي	به لېرلې وي	به لېرلې وي

به کتلی وي	به کتلي وي	به کتلي وي	به کتلي وي
به منلی وي	به منلي وي	به منلي وي	به منلي وي
به بللی وي	به بللي وي	به بللي وي	به بللي وي

د لا زمي کړونو اوپرون په نژدې بشپړ راتلونکی کې :

زه: به کړ سته+ی + یم لکه زه راغلی یم

ته: به کړ سته+ی + یې لکه ته راغلی یې

هغه نر: به کړ سته+ی + دی لکه هغه راغلی دی

هغه ښځه: به کړ سته+ې + ده لکه هغه راغلي ده

مور: به کړ سته+ي + یو لکه مور راغلي یو

تاسو: به کړ سته+ي + یئ لکه تاسو راغلي یئ

هغوی (نرینه): به کړ سته+ي + دي لکه هغوی راغلي دي

ډېر کارېدونکي نالېرند کړونه:

راتلل-تلل-وتل-لوېدل-شول-لمېدل

زه: به + راغلی یم /تلی یم /وتلی یم /لوېدلی یم/شوی یم/لمېدلی

یم

ته: به + راغلی یې/تلی یې/وتلی یې /لوېدلی یې/شوی یې/لمېدلی

یې-

هغه نر: به + راغلی وي/تلی وي/وتلی وي/لوېدلی وي/شوی

وي / لمېدلی وي
 هغه ښځه: به + راغلي وي / تللي وي / وتلي وي / لوېدلي وي / شوې وي
 وي / لمېدلي وي
 مور: به + راغلي يو / تللي يو / وتلي يو / لوېدلي يو / شوي يو
 يو / لمېدلي يو
 تاسو: به + راغلي يئ / تللي يئ / وتلي يئ / لوېدلي يئ / شوي يئ
 يئ / لمېدلي يئ
 هغوی نر: به + راغلي وي / تللي وي / وتلي وي / لوېدلي وي / شوي وي
 وي / لمېدلي وي
 هغوی ښځه: به + راغلي وي / تللي وي / وتلي وي / لوېدلي وي / شوې وي
 وي / لمېدلي وي
 شوي وي / لمېدلي وي
 ځيني چارکړونه: ويل / خندل / لمبل

ما به لمبلي وي	ما به خندلي وي	ما به ويلی وي
تا به لمبلي وي	تا به خندلي وي	تا به ويلی وي
هغه به لمبلي وي	هغه به خندلي وي	هغه به ويلی وي
هغې به لمبلي وي	هغې به خندلي وي	هغې به ويلی وي
مور به لمبلي وي	مور به خندلي وي	مور به ويلی وي
تاسو به لمبلي وي	تاسو به خندلي وي	تاسو به ويلی وي
هغوی به لمبلي وي	هغوی به خندلي وي	هغوی به ويلی وي

نابشپړ راتلونکي مهال:

۱: هغه کړنې چې په راتلونکي کې پیلېږي او تر یو وخته پورې دوام لري.

- تر څو چې رارسېدلې نه وي، ته به هغې ته انتظار کوي.
- سبا دا مهال به زه کار کوم.

۲: د راتلونکي په اړه تصور او اټکل:

- یو وخت به ګاډي د ځمکې پرځای په هوا الوځي.
- یوه ورځ به ته ډېر نوميالی یې او خلک به دې پوښتنو ته راځي.

- یوه ورځ به نه يم او ته به راپسې ژاړې

۳: تکراري کړنې په راتلونکي کې:

- څو کاله وروسته به زه په ښوونځي کې درس ورکوم.
- کله چې مې زوی شپږ کلن شي، نو هره ورځ به یې وړکتون ته بوځم.

ناخبري وجه

يو کړ دى چې په اوس او تېرمهالونو کې ډول ډول حالتونه
 څرگندوي لکه: ارمان، هيله، ولوله، شونتيا، سپارښتنه،
 ليد(نظر)، توان، ټينگار او داسې نور.

په پښتو ژبه کې د ناخبري وجې څرگندولو لپاره کله نا کله د کړ
 سټه پسې " الف " او " ی " تړل کېږي

د ناخبري وجې حالتونه په تېرمهال کې:

ارماني تېر مهال:

دناپوره کېدونکو ارمانونو څرگندولو لپاره ار کړ (اصلي فعل)
 پسې " ای " تړل کېږي.

که چېرې په جمله کې له ار کړ سره مرستيال کړ راشي، نو بيا
 يوازې هغه کې يو زيات " الف " راځي.

بېلگې:

* کاش تا زه نازولای ← نازول ار کړ دى، نو يو " الف " پکې
 زياتېږي.

* کاش ته راغلی وای. ← دلته له ار کړ " راغلی " سره مرستيال
 کړ " وى " ، نو يوازې " وای " الف خپلوي او ار کړه په خپله بڼه

پاتې کيږي. په لنډه، "کاش ته راغلی وای" غونډله ناسمه ده.

شرطي تېرمهال:

دا دارماني تېرمهال غونډې د ناپوره کېدونکو شرطونو څرگندولو لپاره هم کړ (فعل) يو "الف" خپلوي.
بېلگه:

* که ته راغلی وای ... ← يوازې مرستيال کړ "الف" خپلوي.

تينگاري تېرمهال:

د هغو کړنو څرگندولو لپاره چې په تېرمهال کې ترسره کېدای شوي يا پکار وه چې ترسره شوي وای، اړکړ "الف" خپلوي او که مرستيال کړ ورسره وي، بيا يوازې هغه.

بېلگې:

* زه به راغلی وای، خو شونې نه وه.

* ما به درکتلای او تا به راکتلای.

* ته بايد راغلی وای.

* هغه بايد کار کړی وای.

توانې تېرمهال:

د ناپوره کېدونکو کړنو څرگندولو لپاره چې په تېرمهال کې ترسره کېدای شوې.

خو دلته بیا د پورتنیو حالتونو په شان یوازې ار کر "الف" خپلوي او مرستیال کر نه.

په لاندېښو بېلگو کې "شول/شو" مرستیال کړونه دي.

بېلگې:

* هغه وکړای شول چې هلته لاړ شي.

* هغه راتلای شو، خو رانغی.

* هغوی کولای شول چې راشي.

گوماني تېرمهال:

د تېر حالت په اړه گومانونه څرگندوي. دلته بیا د کر په سټه کې "الف" نه ورزیاتېږي. د شونتیا یا امکانې کړولونو

(ښايي، گوندي) او مرستیال کر به په مرسته یې څرگندوو.

* دا ځمکه ډېره لنده ده، د شپې به ډېر باران ورېدلی وي.

* اوس دولس بجې دي. هغه ښايي اوس رارسېدلی وي.

* پر سړک ډېر پولیس ولاړ دي. گوندي کومه ترافيکي پېښه

رامنځته شوې وي.

سپارښتي تېرمهال:

تا باید دغه فلم کتلی وای، ډېر خونډور و.

د ناخبري وجې حالتونه په نابشپړ اوسمهال کې:

دلته اکثر د تېرمهالونو غونډې "ای" په کړ کې نه راځي. یوازې

په تواني او ارمني حالت کې راځي.

اړوتی یا شرطی:

* که ته یې غواړې، نو دروايې خله.

* کله چې تا وینم، نو زړه مې خوشاله وي.

* که ډوډی خورې، نو راشه کېنه.

تواني:

* زه دا کار کولای شم

سپارښتي:

* دغه ډاکټر تل ورځه. ډېر ازمېښت (تجربه) لري.

ټینګاري:

* زه دې خفه یم، خو چې ته خفه نه شې.

دعایي او غوښتي:

* تا دې خدای لري.

امري او جريان نښي:

- * لوبې کوي، خو شور مه کوي.
- * ډوډۍ دې خوره، پورته ښکته مه ګوره.

ارماني:

- * کاشکې چې تا اوس دلته وای.
- * کاش ما ډېره ډوډۍ خوړلای.

يادونه: د دغه مهال کې جوړښت له ارماني نابشپړ تېرمهال سره توپير نه لري.

د ناخبري وجې حالتونه په بشپړ اوسمهال کې: اړوتي يا شرطي:

- * که دا کر ورکړې، بيا به ستا خبره ومنم.
- * که ډېره ډوډۍ وخوړې، بيا دې خپته درد کوي.

تواني:

- * دا کار چې وکړای شې، بيا پر نورو پيل وکړه.

سپارښتي:

- * ته بايد دغه کتاب ولولې. ډېر په زړه پورې دی.

ټينګاري:

- * زه دې خفه شم، خو ته خوشاله اوسه.

امري:

* دلته لوبې ونکړې.

ارماني:

* کاش چې دلته راشې.

په نا بشپړ اوسمهال کې کړنې يا حالتونه بشپړ نه وي او بشپړ

اوسمهال کې بشپړ وي.

دا يو څو بېلګې وګورئ.

بشپړ اوسمهال	نا بشپړ اوسمهال
زه وکړم (که)	زه کوم
زه ووينم	زه وينم
زه وکړای شم	زه کولای شم
زه لار شم	زه ځم
زه راشم	زه راځم
زه واخلم	زه اخلم

يادونه:

په بشپړ اوسمهال کې اکثر تر کړې مخته "و" وي.

بېچار غبر:

بېچار غبر يا مجهول غبر د يوې غونډلې هغه بڼه ده چې مورږ پکې تر کړند (فاعل) کړنې يا مفعول ته ډېر ارزښت ورکوي. په بله مانا، کړند يا هغه څوک، چې کړنه ترسره کوي، دومره اړين نه دی لکه پخپله هغه چار يا کړنه چې دی يې ترسره کوي، يا دا مانا لري چې مورږ کړند بېخي پېژنو هم نه. په بېچار غبر کې د چارندې يا فعالې غونډلې مفعول پر کړند بدلېږي او جملې اصلي کړند "ډېری" غورځېږي. چارنده غونډله هغه جمله ده چې لږ تر لږه يوه فاعل او يو مفعول لري.

يوه بېلګه د رڼاوي لپاره:

• چارنده غونډله:

کارگران يو لوی سړک پخوي.

• بېچاره غونډله:

يو لوی سړک پخېږي. يا يو لوی سړک د کارگرانو لخوا پخېږي دغې بېلګې ته له کتو وروسته دا جوتېږي چې کارگران په بېچاره جمله کې خپل ارزښت له لاسه ورکوي او کړنې "سړک پخول" ته اهميت ورکول کېږي.

په اکثرو مهالونو (اوس، تېر او راتلونکی مهال) کې بېچار کړ د

"شول" يا "کېدل" په مرسته اړول کېږي.

يوه بېلگه:

• چارنده غونډله:

هغوی ډوډی وخوره.

• بېچاره غونډله:

ډوډی وخورل شوه. يا ډوډی د هغوی لخوا وخورل شوه.

له دې بېلگې څرگندېږي چې په بېچاره جمله کې يا فعل له دوو برخو جوړ وي چې يو يې اړ کې (اصلي فعل) دی او يو يې مرستیال کې "شول" دی.

يادونه:

کوم لوستونکی چې د اړ او مرستیال کې توپير نه شي کولای، هغه دې د کې ډولونو مخ وگوري.

اوس دې ته راځو چې په نورو مهالونو کې بېچار کې څنگه گردانېږي. لاندېني جدول په پښتو کې د ډېر کارېدونکو مهالونو يا زمانو بېلگې روښانوي.

چارند نابشپړ اوسمهال: (Active)

• زه يوه ليکنه کوم.

بېچار نابشپړ اوسمهال: (Passive)

- زما لخوا یوه لیکنه کېږي.
- چارند ساده بشپړ تېرمهال: (Active)
- ما یوه لیکنه وکړه.
- بېچار ساده بشپړ تېرمهال: (Passive)
- زما لخوا یوه لیکنه وشوه.
- چارند نابشپړ تېرمهال: (Active)
- ما یوه لیکنه کوله.
- بېچار نابشپړ تېرمهال: (Passive)
- زما لخوا یوه لیکنه کېده.
- چارند نژدې بشپړ تېرمهال: (Active)
- ما یوه لیکنه کړې ده.
- بېچار نژدې بشپړ تېرمهال: (Passive)
- زما لخوا یوه لیکنه شوې ده.
- چارند لیرې بشپړ تېرمهال: (Active)
- ما یوه لیکنه کړې وه.
- بېچار لیرې بشپړ تېرمهال: (Passive)
- زما لخوا یوه لیکنه شوې وه.
- چارند ساده بشپړ راتلونکی مهال: (Active)

• زه به یوه لیکنه وکړم.

بېچار ساده بشپړ راتلونکی مهال: (Passive)

• زما لخوا به یوه لیکنه وشي.

چارند نابشپړ راتلونکی مهال: (Active)

• زه به یوه لیکنه کوم.

بېچار نابشپړ راتلونکی مهال: (Passive)

• زما له خوا به یوه لیکنه کیږي.

چارند نژدې بشپړ راتلونکی: (Active)

• ما به یوه لیکنه کړې وي.

بېچار نژدې بشپړ راتلونکی: (Passive)

• زما لخوا به یوه لیکنه شوې وي.

اړینه یادونه: په نابشپړ مهالونو کې کېدل د مرستیال کړ په توګه

کارېږي او د بشپړو مهالونو کې شول.

کله باید بېچار غږ وکارول شي؟

په لاندېنيو حالتونو کې بېچار یا مجهول غږ کارول غوره ده:

← کله چې کړند یا فاعل څرګند نه وي:

بېلګه: د پلانکي ګاډی پرون غرمه تښتول شوی.

(مور نه پوهېږو چې چا د پلانکي ګاډی تښتولی)

← کله چې ګرند اړین نه وي:

بېلګه: دغه ودانۍ په ۱۹۸۰ کال کې جوړه شوې ده.

(دا نه ده مهمه چې چا دغه ودانۍ جوړه کړې ده)

← کله چې یوه غوښتنه یا اشاره په ناسیده توګه (غیر مستقیم) کول غواړي- هغه هم د دې لپاره چې سیده غوښتنه یا اشاره د مقابل لوري د خوابدۍ لامل ونه ګرځي.

بېلګه: دا کار باید ژر ترسره وشي، احمده.

(که وویل شي چې احمده ته باید دغه کار ژر ترسره کړي، نو بیا ښایي احمد دغه غوښتنه د یو سخت امر په توګه واخلي)

← په ساینسي یا اکاډمیکي مقالو کې کله چې مور ونه غواړو چې له ځانه ارزونې ورکړو. هر څه باید د حقایقو او څېړنو پر بنسټ ولیکل شي.

بېلګې:

ټولیزه بڼه (چارند غبر):

مور باید د "موضوع" ګټې او تاوانونه وتلو چې یوې پایلې ته ورسېږو.

غوره بڼه (بېچار غبر): یوې پایلې ته د رسېدو لپاره باید د "موضوع" ګټې او تاوانونه وتلل شي.

غوره بڼه (بېچار غبر): یوې پایلې ته د رسېدو لپاره باید د

"موضوع" گټې او تاوانونه وتلل شي.

ټوليزه بڼه (چارند غبر):
سړی له دغه لښتيلیکه (ډياگرام) دا معلومات راخيستلای شي
چې ...

غوره بڼه (بېچار غبر):
له دغه لښتيلیکه دا معلومات راخيستل کېدای شي چې

ټوليزه بڼه (چارند غبر):
زه د کتاب په څلورم څپرکي کې د "موضوع" ټولنيز اړخونه
شنم.

غوره بڼه (بېچار غبر):
د کتاب په څلورم څپرکي د "موضوع" ټولنيز اړخونه شنل
کېږي.

ناسیده وینا

پر ناسیده وینا د پوهېدو لپاره مور باید لومړی سیده وینا مانا کړو.

سیده وینا، چې مستقیم بیان هم ورته ویل کېږي، هغه وینا ده چې کله یو لیکوال یا اورېدونکی د بل چا خبره ټکي پر ټکي راولېږدوي. سیده وینا د " " ترمنځ لیکل کېږي. د سیدې وینا بېلگې:

• احمد وویل: " زه پروڼ هلته لارم".

• هغه وویل: " احمد، دلته مه راځه؟"

ناسیده وینا، چې غیرمستقیم بیان هم بلل کېږي، هغه وینا ده چې کله یو لیکوال یا اورېدونکی د بل چا خبره د "چې" اړیکو ییکي په مرسته په خپله وینا بدله کړي، خو مفهوم یې پکې بدل نه شي.

که چېرې لومړنۍ دوی بېلگې ناسیدې وینا ته واړوو، نو په دې بڼه راځي.

• احمد وویل چې دی تېره ورځ هلته تللی و.

• هغه احمد ته وویل چې هغه دې هلته نه ورځي.

که چېرې دغو بېلګو ته وګورو، نو راجوتپېري چې په ناسيده وينا کې ځينې مهالونه، ځينې ځانګړي مهالي او ځايي کړولونه او نومخري بدلېري. لومړۍ بېلګه کې "زه" پر "دی"، "پرون" پر "ورمه ورځ"، "لاړم" پر "تللی و" بدل شوی دی. په بله بېلګه کې "دلته" پر "هلهته" او "مه راځه" پر "دې نه ځي" بدل شوی دی.

کوم مهال پر کوم مهال بدلېري؟

۱: اوسمهال پر بشپړ تېرمهال بدلېري:

- سیده وينا: هغه وويل: "زه دلته يم".
- ناسیدو وينا: هغه وويل چې دی هلهته و.

يادونه:

که چېرې حقايق وي يا عمومي رښتيا وي، نو بيا اوسمهال پر ساده بشپړ تېرمهال نه بدلېري.

بېلګې:

- سیده وينا: هغه وويل: "زه شل کلن يم".
 - ناسیده وينا: هغه وويل چې دی شل کلن دی.
- (ناسم: چې دی شل کلن و، ځکه چې لا هم شل کلن دی)

۲: ساده بشپړ تېرمهال بڼې نه بدلېږي:

- سیده وینا: هغه وویل: " یو سورلنډي زموږ چرگه وخوړه".
- ناسیده وینا: هغه وویل چې یو سورلنډي د هغوی چرگه وخوړه.

۳: نژدې بشپړ تېرمهال بڼې نه بدلېږي:

- سیده وینا: هغه وویل: "له ما بکس ورک شوی دی".
- ناسیده وینا: هغه وویل چې بکس ترې ورک شوی دی.

۴: لیرې بشپړ تېرمهال همدا لیرې بشپړ تېرمهال پاتې کېږي:

- سیده وینا: هغه وویل: " له ما دا خبره هېره شوې وه".
 - ناسیده وینا: هغه وویل چې له ده دا خبره هېره شوې وه.
- د راتلونکو مهالونو بڼې نه بدلېږي:

۵: ساده بشپړ راتلونکی

- سیده وینا: هغه وویل: " زه به ښار ته لاړ شم".
- ناسیده وینا: هغه وویل چې هغه به ښار ته لاړ شي.

۶: نابشپړ راتلونکی:

- سیده وینا: هغه وویل: " زه به کار کوم".
- ناسیده وینا: هغه وویل چې دی به کار کوي. او داسې نور

فرضي او شرطي مهالونه هم نه بدلېږي:

- سیده وینا: هغه وویل: " ته باید دغه فلم وگورې!"
- ناسیده وینا: هغه وویل چې زه باید هاغه فلم وگورم.
- سیده وینا: هغه وویل: " که هغه راغلی وي، نو ماته دې زنگ ووهي".
- ناسیده وینا: هغه وویل چې که هغه راغلی وي، نو زنگ دې ورته ووهي.
- کوم مهالي او ځايي کړولونه او نومخري په ناسیده وینا کې بدلېږي؟

✓ دغه پر هغه بدلېږي

"دغه فلم وگوره" ← چې هغه فلم دې وگورم.

✓ دلته پر هلته بدلېږي.

"دلته راشه" ← چې هلته ورشم.

✓ نن په هغه ورځ بدلېږي.

"زه نن چېرې روان يم" ← چې دی هغه ورځ چېرې روان و.

✓ پرون پر تېره/ورمه ورځ بدلېږي:

"هغه پرون هلته و" ←... چې هغه تېره ورځ هلته و.

✓ تېر (ه) اوونۍ / کال پر یو(ه) اوونۍ / کال مخکې بدلېږي.

"احمد تېره اوونۍ کابل ته لاړ" ← چې احمد یوه اوونۍ کابل

مخکې ته تللی و.

✓ سبا پر راتلونکې يا راروانه ورځ بدلېږي.

"زه سبا ښار ته ځم" ← چې هغه به په راروانه ورځ ښار ته ځي.

د پښتو ژبې دوديز پېرونه (Grammatical Cases of Pashto)

کړندپېر: (Nominative Case)

هغه ژبېدویز حالت دی چې د " څوک یا څه کومه کړنه ترسره کوي؟" پوښتنې ځواب وایي. د کړنې تر سروونکي ته کړند یا فاعل ویل کېږي.

کړند یو نوم، نومخړی یا یو څیز کېدای شي.

بېلگې:

۱: زه ښار ته ځم. ← زه: کړند؛ ځم: کړ

۲: ما ډوډۍ وخوړه. ← ما: کړند؛ وخوړه: کړ

۳: سپي توپ پسې منډه کړه. ← سپي: کړند؛ منډه کړه: کړ

یو کړند یا فاعل یوازې نوم یا نومخړی نه، بلکې یو اوږد هم عبارت کېدای شي.

بېلگې:

۱: د هغه مرگ زه خفه کړم. ← د هغه مرگ: کړند؛ خفه کړم:

کړ (ځکه چې د کړند پوښتنه دا ده چې زه چا خفه کړم)

۲: هغه سپي، چې تورې جامې یې اغوستې، ۵۰ تنه وژلي.

=> هغه سپي چې تورې جامې یې اغوستې: کړند؛ وژلي: کړ

(د کړند پوښتنه دا ده چې چا ۵۰ تنه وژلي)

د دې تر څنګ يو بل ډول کړند هم شته:

دا هغه کړند دی چې کړي په جمله کې بيا نوموي يا نېغه اړيکه ورسره ښيي او د يو ستاينوم غوندې کړند تشریح کوي. دغه کړند د "څوک څه دی؟" يا "څوک يا څه څنګه دی / دې؟

پوښتنې ځوابوي.

هغه کړونه، چې کړند په مستقیم ډول بيا نوموي يا نژدې تشریح کوي، ترکړونه (د روابط کړونه) نومېږي. په پښتو کې تر ټولو ډېر کارېدونکی ترکړ "ول" دی چې يو شتون يا موجودیت څرګندوي. اوسمهالي ښي يې يم / يې / دی / ده / يو / يئ / دي او د تېرمهال ښي يې وم / وي / وه / وو / وئ / وو دي. نور ترکړونه پېښېدل، ښکارېدل، محسوسول، پاتې کېدل، کېدل + شول او داسې نور.

بېلګې:

۱: هغه ښکلې برېښي. (څوک څنګه برېښي؟)

۲: احمد ډاکټر دی. (څوک څه دی؟)

۳: زه خوشاله يم.

۴: دا خبره درسره ښه نه ښکاري.

اوبنتی یا مغیره پېر (Oblique Case):

اوبنتی حالت هغه ژبدودیز حالت دی چې په ی، ی او ه (زور) پاییدلي نومونه په خو حالتونو کې خپله بڼه بدلوي، که هغه یوگړی یا ډېرگړی وي.

یوگړی (مفرد):

"ی" پر "ي" اوږي لکه: سپړی ← سپړي
"ي" پر "ی" اوږي لکه: خوشالي ← خوشالی
"ه" پر "ې" اوږي لکه: ونه ← ونې

یادونه:

په "ې" او "ی" پاییدلي نومونه نه بدلېږي.

ډېرگړی (جمع):

ي، ې او ی پر اوږد "و" اوږي لکه سپړيو، خوشاليو، ونو

لومړی حالت: تولپېر (Genetive)

په پښتو کې "د" ادات تول یا ملکیت څرگندوي چې تر یو نوم مخکې راشي.

بېلگې:

۱: د ژمي ساړه هر څوک نه شي زغملای. (دلته "ژمی" پر

"ژمي" بدل شوی، دا چې "د" ادات يې مخته ولاړ دی)

۲: د دغې ونې پانې لا شنې شوې نه دي. (دلته "ونه" پر "ونې" بدل شوی، دا چې "د" ادات يې مخته ولاړ دی)

۳: د هغې بنايست بېسارې دی. (دلته "هغه"، چې بنځينه نومخړی دی، پر "هغې" بدل شوی، دا چې مخته يې "د" ولاړ دی)

۴: د ډېرو سړيو په اند بنځې کم ارزښته دي. (دلته "سړي"، چې د سړی جمع ده، پر "سړيو" بدل شوی، دا چې "د" ادات يې مخته ولاړ دی)

۵: نن د مورنيو ژبو نړيواله ورځ ده. (دلته "مورنی ژبې" پر "مورنيو ژبو" بدل شوی، دا چې "د" ادات يې مخته ولاړ دی)
همدارنگه کمزوري ځاني نومخړي (مې، يې، دې، مو) هم د تول يا ملکيت نومخړو په توګه کارېدای شي.

د کمزورو ځاني نومخړو بېلګې:

- ۱: هغې مې زړه مات کړ. دلته "مې" زما مانا ورکوي.
 - ۲: زما له ملګري مرسته وغواړه. زه يې تاته شمېره درکوم.
- ← دلته "يې" د ملګري مانا ورکوي، يانې د هغه شمېره.
په پښتو کې ځينې کړونه هم په تولپېر کې راځي.

دغه کړونه د تولنومخړي يا تولنوم (د + نوم) په مرسته کارپري.

بېلگې:

۱: د چا څه زده ول/کېدل:

لکه: زما انگرېزي زده ده / زما انگرېزي نه زده کېږي.

۲: د چا څه ول / شول:

لکه: د هغه تبه ده. / د هغې زوی پیدا شو.

۳: د چا څه يا څوک خوښېدل:

لکه: دا سندره زما نه خوښېږي.

۴: د چا له چا / څه بد راتلل:

لکه: زما له هغه بد راځي.

۵: د چا پر چا څه لورېدل / پېرزو کېدل:

لکه: د پلوشې پر خپل ورور ښه نه لورېږي.

۶: د چا څوک يا څه يادېدل:

لکه: زما وطن ډېر يادېږي.

۷: د چا څه له ياده وتل:

لکه: دا خبره زما له ياده ووته.

۸: د چا څه ته زړه کېدل:

لکه: زما ايس کریمو ته زړه کېږي.

۹: د چا ساړه / ګرمي کېدل:

لکه: د اتل نن ډېر ساړه / ډېره ګرمي کېږي.

۱۰: د چا خوا بدېدل:

په ټوکو کې د احمد خوا بده شوه.

۱۱: د چا له چا / څه زړه تورېدل:

لکه: د توريالي له خپل ملګري نور زړه تور شو.

دويم حالت: سربلپېر (Prepositional Case)

کله چې يو سربل يا وستربل له نوم سره راشي، نو نوم خپله بڼه بدلوي. سربل او وستربل د بېلودونکو ګډونو يا مورفيمونو جوړه ده، چې په ګډه سره په يوه غونډله کې د يو نوم يا نومخري بدرګه کوي او له هغوی سره د يوې ځانګړې ژبډوديزې (ګرامري) اړيکې په موخه کارول کېږي. سربل او وستربل په ټوليز ډول يو ځای، لوری، واټن، مهال او يوه پرتله/مقايسه څرګندولای شي.

بېلګې:

۱: ننګيالي ته مې وويل چې راشي. (دلته ننګيالی پر ننګيالي

بدل شوی، دا چې "ته" وستربل يې شاته ولاړ دی.

۲: پر منګي اوبه تېرې کړه. (دلته منګی پر منګي بدل شوی،

دا چې "پر" سربل يې مخته ولاړ دی.

- ۳: دلته په اوږي کې هم ساړه وي. (دلته اوږی پر اوږي بدل شوی، دا چې سربل په او وستربل کې ترې تاو دي).
- ۴: نجیبه له خانگې سره ښار ته لاړه. (دلته خانگه پر خانگې بدله شوه، دا چې سربل له او وستربل سره ترې تاو دي).

درېم حالت : بلنپېر (Vocative)

په پښتو کې د نرينه او ښځينه وگړو د نومونو ښې بدلېږي، کله چې غږ ورته وکړې يا په نورو ټکو، چې نومونه يې په لوړ غږ د رابللو، پوښتنې کولو او يا څه ته د پام کولو په موخه اخلي. که د نرينه وگړي نوم په يو بېواک غږ (کانسو نښت) پایدلی وي، نو زور (ه) ورپسې د غږ اخیستو پر مهال تړل کېږي.

بېلگې:

احمد احمده لکه: احمده دلته راشه!

اتل اتله لکه: اتله چېرې تللی وي؟

ننگيال ننگياله لکه: ننگياله پام کوه چې ونه غورځېږي!

که چېرې د نرينه وگړي نوم په يو خپلواک غږ (واول) پایدلی وي، نو بيا د نوم اخیستو پر مهال زور (ه) نه ورزياتېږي. لکه ولي، عبدالله يا احمد شا. "ي" په ولي کې، "ه" په الله کې او "ا" په شا کې خپلواک غږونه دي.

د بنځینه وگړي په نوم پسې د نوم اخیستو پرمهال اوږده "ې" تړل کېږي.

بېلگې:

نجیبه نجیبې لکه: نجیبې دلته راشه!

څانگه څانگې لکه: څانگې څه ویل غواړې؟

که چېرې د بنځینه وگړي نوم په "ی" (لکه سپورمۍ)، په "ي" (لکه زوروي، گل بیبي)، په اوږد "و" (لکه ارزو، ښارو) یا په یو بېواک غږ (لکه نارگس) پایدلی وي، نو بیا یې نوم پسې اوږده "ې" نه تړل کېږي.

څلورم حالت: تېرمهال (Past Tense)

په تېرمهال کې هم په ی/ي/ او ه پایدلي نومونه بدلېږي، کله چې په غونډله کې لېږند کړ راشي.

کړونه لکه: خوړل، څښل، نیول، وهل ... لېږند فعلونه دي

زه خوړم، نو دا یوه بې مفهومه غونډله ده، خو "چېرې که ووايم

که چېرې ووايم، نو زه ډوډۍ / منه / ... خوړم، بیا بشپړ مفهوم

ترې اخیستل کېږي، ځکه چې ډوډۍ، منه، ... یې مفعولونه دي

بېلگې:

اوسمهال: زمري غرخنۍ خوري.

تېرمهال: زمري غرخنۍ وخوره.

(دلته زمري په زمري بدل شوی)

اوسمهال: نجیبه کالي مینځي.

تېرمهال: نجیبې کالي ومینځل. (دلته نجیبه پر نجیبې بدل

شوی)

اوسمهال: هغه (بنځینه وگړی) اوبه څښي.

تېرمهال: هغې اوبه وڅښې. (دلته هغه پر هغې بدل شوی)

مفعول پېر – Objective Case:

په پښتو کې لپړند کړ تل په جمله کې له یو مفعول سره راوړل

کېږي. هغه مفعول یو نوم، نومځری یا کوم عبارت کېدای شي.

کړونه لکه خوړل، نیول، وهل، څښل، اغوستل ... لپړند کړونه

دي.

بېلگې:

۱: زه اوبه څښم. (دلته کړ "څښم" دی او مفعول یې "اوبه"

دي).

۲: هغه کبان نیسي. (دلته کړ "نیسي" دی او مفعول یې

"کبان دی)

۳: احمد زه ووهم. (دلته کړ "ووهم" دی او مفعول یې "زه"

دي).

۴: زه ډېرې خبرې نه شم کولای. (دلته کې " نه شم کولای " دی او ډېرې خبرې مفعول).

او مفعول دوه ډوله دی، چې دواړه له لېږند کې سره په جمله کې راوړل کېږي. یو ډول یې سیده (Direct Object) بل یې ناسیده مفعول (Indirect Object) مفعول دی

سیده مفعول هغه دی چې ار کې (اصلي فعل) یې په مستقیمه توګه اغېزمنوي.

که لومړۍ بېلګه (زه اوبه څښم) د شننې لپاره بیا راواخلو، نو اوبه سیده مفعول دی او څښل اریا کې (Main Verb) دی. ناسیده مفعول هغه دی، چې په غونډله کې له سیده مفعول سره اړیکه لري.

بېلګې:

۱: هغه ماته یوه ډالۍ راکړه. (دلته "ماته" ناسیده مفعول دی او

"یوه ډالۍ" سیده مفعول دی؛ او "راکړه" ټولیز کې دی.)

۲: احمد ملګري ته د خپل ټولګي انځور وښود. (دلته "خپل

ملګري ته" ناسیده مفعول دی او " خپل ټولګي انځور" سیده

مفعول).

غونډله او ډولونه يې

د غونډلې پېژندون:

غونډله يا جمله د ويونو (لغتونو) هغه جوړښت دی چې يوه بشپړه وينا، اند يا پوښتنه څرگندوي. يوه مکمله غونډله بايد لږ تر لږه يو کړ او يو کړند ولري، گڼې يوه غونډله نه بلل کېږي.

بېلگه د رڼاوي لپاره:

• هغه ښار ته ځي. ← دلته کړند " هغه " دی او کړ " ځي " دی. که چېرې وليکو چې " ښار ته ځي " يا " هغه ښار ته " نو بشپړ جاج (مفهوم) نه ترې اخیستل کېږي.

ډولونه:

يوه غونډله خپلواکه کېدای شي چې اړه (اصلې) غونډله هم ورته ويل کېږي او ناخپلواکه کېدای شي. اړه غونډله هغه ده چې يواځې درېدای شي او بشپړ مفهوم لري. له همدې کبله ورته خپلواکه غونډله وايي.

ناخپلواکه غونډله، بلې خوا ته، هغه ده چې يواځې نه شي درېدای او نه بشپړ مفهوم ترې اخیستل کېږي چې کله يواځې راشي. پوهاند دوکتور زيار دغه غونډله پر څېرمه غونډله نوموي؛ په انگرېزي کې ورته Subordinate Clause وايي.

په ټوليز ډول يوه غونډله له يوې ارې او له ټولو څېرمې غونډلې جوړه وي. ډېری يوه څېرمه غونډله د يو اړيکوييکي (ادات) په مرسته ارې غونډلې پسې تړل کېږي.

په پښتو ژبه کې د اړيکتورو بېلگې چې ، نو، کله چې، ځکه چې، چېرته چې، سره له دې چې او داسې نور دي.

د ارو (اصلي) او څېرمو جملو بېلگې:

۱: ما يو سپری وليد چې کور ته ننوت.

" ما يو سپری وليد " اړه غونډله ده او يواځې درېدای شي. " چې کور ته ننوت " څېرمه غونډله ده او يواځې نه شې درېدای.

۲: کله چې ډوډی وخورم، زه بهر ځم.

"کله چې ډوډی وخورم" څېرمه او " زه بهر ځم " اړه غونډله ده.

۳: هغه خفه دی، ځکه چې له خپل ملگري سره يې جنگ کړی دی.

" هغه خفه دی " اړه او " ځکه چې هغه " څېرمه غونډله ده.

۴: احمد هغه ځای ته لاړ چې د ده ژوند په خطر کې دی.

"احمد هغه ځای ته لاړ" اړه او " چې د ده..... " څېرمه غونډله

ده.

۵: هغه سپری، چې هلته ولاړ دی، زما تره دی.
دلته "هغه سپری زما تره دی" اړه غونډله ده چې یوې څپرې غونډلې (چې هلته ولاړ دی) وپشلې ده. په دې ډول جملو کې باید څپرې غونډله له اړې غونډلې دیوې دمکې (کامې،) په مرسته بېله شي چې اړه غونډله سمه معلومه شي.

څپرې غونډله په څو ډلو وپشل کېږي چې په هغو کې نومغونډله ستاینوم یا اړیکغونډله او کړولغونډله راځي.
نومغونډله هغه ناخپلواکه غونډله ده چې د یو نوم په توګه کوم کار ادا کوي. هغه نوم یا یو کړند کېدای شي (کړندغونډله) یا مفعول (مفعولغونډله).

په یوه کړندغونډله کې ټوله جمله د یو فاعل ځای نیسي.

بېلګې:

۱: له هغه سره ستا بد چلند زه خواشینی کړم.
دلته " له هغه سره ستا بد چلند" کړند یا فاعل دی چې کړنه یې "خواشینی کړم" ده.

۲: څوک چې زیار باسي بریالی کېږي.
دلته " څوک چې زیار باسي" کړند (فاعل) دی او کړنه یې "بريالی کېږي" ده.

په يوه مفعولغونډله کې ټوله جمله د يو مفعول ځای نيسي.

بېلگې:

۱: زه د بل چا زړه خفه کول نه غواړم.

دلته "زه" فاعل دی، "نه غواړم" کړ او "د بل چا زړه خفه کول" مفعول دی. غوښتل یو لېږند "کړ" دی او سیده مفعول

ورسره راځي.

۲: زه نه پوهېږم چې ته څه غواړې.

دلته "زه" کړند دی، "پوهېږم" کړ دی او "چې ته څه غواړې" مفعول دی. پوښتنه دا ده چې زه په څه نه پوهېږم؟

ځواب: چې ته څه غواړې.

ستاینومغونډله:

ستاینومغونډله، چې اړیکغونډله هم بلل کېږي، هغه ناخپلواکه غونډله ده چې د یو ستاینوم غونډې یو نوم یا نومخړی نژدې تشریحوي یا په اړه یې زیات معلومات ورکوي.

اړیکغونډله په یو اړیکنومخړي پیلېږي.

اړیکغونډله له اړیکنومخړو سره:

۱: دا هغه کتاب دی چې ما تاته هر وخت یاداوه.

"چې" دلته اړیکنومخړی دی چې کتاب نژدې تشریح کوي.

۲: زه هغو خلکو لپاره نه ژاړم چې زما اوبښکې ورته ارزښت نه لري. دلته " چې " اړيکنومخړی دی چې " هغه خلک " نژدې تشریح کوي.

۳: د هغو ماشومانو لاسنیوی وکړئ چې مور او پلار یې نه وي. دلته " چې " اړيکنومخړی دی چې " هغه ماشومان " نژدې تشریح کوي.

کړولغونډله:

کړولغونډله هغه ناخپلواکه غونډله ده چې دکله، چپرته، ولې، په کوم شرط، ځنګه پوښتنو ځوابونه وایي. کړولغونډله د یو کړول (قید) په مرسته معلومېږي. هغه کړول ځایي، مهالي، لاملي، شرطي، هدفی، پایلیز او د څرنګوالي کړول کېدای شي. " چې " په پښتو ژبه کې نه یوازې د یو اړيکنومخړي په توګه کارېدای شي بلکې د یوې موخې او یوې پایلې لپاره هم راتلای شي.

* "چپرته چې" یو ځایي کړول هم کېدای شي.

* کله چې، مخکې له دې چې "یا" وروسته له دې چې " مهالي کړولونه دي.

* لاملي کړول "دا چې" او "ځکه چې" دي.

* شرطي کړول "که یا که چېرې" دي.

* ځانگړي کړولونه: سره له دې چې، ان دا چې، که څه هم ...
 ← دا کړولونه هغه پایلې ښيي چې تمه یې نه کېږي.

د پایلې کړول (چې):

- هغه دومره ډېره ډوډۍ وخوړه چې اوس یې خپته خوږېږي.
- د موخې یا هدف کړول (چې):
- هغه ته غوږ ونیسه چې په ټولو خبرو پوه شې.
- ځایي کړول (چېرته چې):
- چېرته چې خوښ وي هلته پاتې شه.
- مهالي کړول (کله چې، مخکې له دې چې):
- کله چې دې زړه وغواړي، نو راشه.
- مخکې له دې چې نیوکه وکړې، فکر کوه.
- لاملي کړول (دا / ځکه چې):
- دا ماشوم خفه دی، ځکه چې لوبتکه ترې ورکه ده.
- شرطي کړول (که / که چېرې):
- که دغه پتلون دې خوښېږي، وایېخله.
- ځانگړي کړولونه (سره له دې چې / ان دا چې):
- هغه ښوونځي ته ځي، سره له دې چې ناروغ دی.
- هغه په ازموینه کې بريالی نه شو، ان دا چې ډېر درس یې ورته ویلی و.

مهم لیکدودیز توپیرونه

په دې څپرکي کې تاسو ته مهم لیکدودیز توپیرونه درپېژندل کېږي.

زدکړه او زده کړه توپیر:

زدکړه: دا د نوم په توګه کارول کېږي او د تعلیم مانا ورکوي.
زده کړه: دا د زده کولو، چې کړ دی، امری بڼه ده او هم یو تن ته د امر کولو مانا لري.

یوازې - یواځې:

یوازې: فقط / صرف Only

یواځې:

تنها/ګوښی

کلیځه - کالیځه:

کلیځه: جنتری/Calendar

کالیځه: سالروز Anniversary

پیل - پېل:

پیل: شروع/Start

پیل: دقیقه/Minute

ښيي - ښايي:

ښيي: د ښوولو اوږون دی په اوسمهال کې د درېيم کس لپاره (هغه ښيي).

ښايي: يول کړول (قيد) دی، چې د "کېدای شي" يا گوندې مانا ورکوي (ښايي زه دا کار وکړم).

اوس - وس:

اوس: همدا مهال/Now

اوس: توان/Ability

زه - څه:

زه: لومړی تن يوگړی/I, me

څه: د "تلل" امری بڼه ده يوه کس ته (څه، هلته لار شه)

پرڅه - پرښه:

پرڅه: شبنم / Dew

پرښه: خورا لويه ډبره

پښه - پڅه:

پښه: د بدن هغه لاندېنۍ برخه چې ورون پرې ولاړ وي او پښه

گوتې لري.

پڅه: د پوخ ښځينه بڼه

ورونه - ورونه:

ورونه: د ور ډېرگړی (دروازې)

ورونه: د ورور ډېرگړی

پر او په توپیر:

دا دواړه سربلونه (حرف پشین/Prepositions) دي، چې بېلو
ځایونو کې له بېلو ماناوو سره کارول کېږي.

د 'پر' د کارونې حالتونه:

* لومړی حالت: یو سرمخ څرگندوي

بېلگې:

زما کتاب پر میز (باندي) پروت دی.

هغه خپل شخولی (بکس) د تونۍ پر سر اېښی دی.

* دویم حالت: د نېټو څرگندولو لپاره راځي.

بېلگه: هغه د کب میاشتي پر ۱۸ مه زیږېدلی دی.

* درېیم حالت: لاملونو څرگندولو لپاره راځي.

بېلگه: احمد یې پر څه وواهه؟

* څلورم حالت: تړاو یا اړوندتوب څرگندوي

بېلگه: زه د پښتو پر پنځه بېگانو یوه لیکنه کوم.

"پر" په ځينو لنډو ويناګيو کې راځي لکه:
 د پر بنسټ، پر مهال، ورځ پر ورځ، ګام پر ګام، پر چا
 وياړل، پر چا مينډل/ ګرانډل، پرڅه بوختېدل، پر څه اخته
 کېدل.

د 'په' د کارونې حالتونه:
 لومړی حالت: د "کې" وستړل په ملتيا ځای څرګندوي.
 بېلګې:

زه په کور کې يم.
 ننګيال په ښار کې اوسېږي.

دویم حالت: مهال يا وخت څرګندوي
 بېلګې:

* زه په ۲۰۰۲ کال کې کابل ته راغلم.
 * په تېره مياشت کې هغه کور ته لاړ.
 * زه په درې بجو کور ته ځم.

درېيم حالت: له "کې" وستړل " سره د يو کتاب ، ليکنې،
 ورځپاڼې، خبرونو، لوست، سکالو يا منځپانګې لپاره
 بېلګې:

* ما په دې کتاب کې ډېر انځورونه وليدل.
 * په دې ليکنه کې ډېر نومونه راغلي.

په خبرونو کې مې واورېدل چې د بهرنیو چارو وزیر له دندې
ګوښه شوی دی.

خلورم حالت: وسیله څرګندوي که تر څیزنومونو مخکې
راشي.

بېلګې:

زه په بایسکل کور ته ځم.

دا سړی د ونې بېخ په برېښنایي اړه وهي.

پنځم حالت: څرنگوالي کړول (قید) په توګه کارېږي.

بېلګې:

* په تېزۍ سره

* په نرمه

* په سره سینه

* په خوښۍ / خواشینۍ سره

"په" په ځینو لنډو ویناګیو کې راځي لکه:

په دې اړه، په دې ډول، د چا په اند/نظر

"پر" او "په" تمرین: سمه بڼه په نښه کړئ

۱: د بام په / پر سر یې کاشمالي کرلي دي.

۲: هغه په / پر دې اړه له چا سره نه غبرېږي.

- ۳: په/پر دې موضوع ستا اند څه دي؟
- ۴: په / پر راتلونکي اوونۍ کې راشه.
- ۵: د راروانې مياشت په / پر ۲۶ مه به درشم.
- ۶: تاسو په / پر څه له ما خوابدي ياست؟
- ۷: خپل شخولۍ (بکس) دې په / پر ځمکه باندې مه پرېږده.
- ۸: زه د لغمان په / پر لوري ځمه.

په کې / پکې توپير:

په ... کې:

په کې وحدت يو ځای څرگندوي، چې د "چېرته" پوښتنې ځواب " ځواب وايي. په سربل دی او کې وستربل دی چې بېلېدونکي گډونه دي.

بېلکې:

- زه په کور کې يم.
- احمد په ښوونځي کې دی.
- ننګيال په ښار کې ژوند کوي.

پکې:

"پکې" يو ځايي کړول دی، چې درې بېلابېلو حالتونو کې راځي. ۱: يو ځای څرگندوي او له يو ځای سره د اړيکې په توگه کارول کېږي. دغه ويی د انگرېزي له inside سره سمون خوري.

بېلګې:

- ماته هغه کلی خوند راکوي، ځکه چې جانان مې پکې اوسېږي.

- هغه کوټه، چې زه پکې ناست وم، ډېره لويه وه.

۲: پکې يوې کړنې ته د نغوټې (اشارې) کړول په توګه کارول کېږي.

بېلګې:

- احمد په انګرېزۍ کې تکړه دی، خو ورور يې پکې ستونزې لري.

- هغه څه، چې زه پکې کمزوری يم، سوکوهنه ده.

۳: پکې کله نا کله د "په اړه" مانا ورکوي.

په خپله / پخپله توپير:

په خپله يو نومخړی دی چې څښتنوالی / تول څرګندوي او د

څيز / شي ښځينه بڼې لپاره راځي لکه:

- په خپله خاوره سوله غواړم.

- احمد په خپله کوټه کې ناست دی.

پخپله هم يو نومخړی دی، چې د يو کړند / فاعل په توګه سره

کارول کېږي. دغه ویی د انگرېزی له **oneself** سمون خوري.

بېلگې:

- زه دغه کار پخپله کوم.
- احمد پخپله دلته راغی.

تمرین:

- په خپله / پخپله مورنۍ ژبه کې زدکړه کول د هر وگړي حق او رښته ده.
- هغه له ما ځکه غوښتنه وکړه، دا چې په خپله / پخپله یې نه غوښتل.
- هغه په خپله / پخپله کورنۍ کې له خپلې مور او خور سره ډېره مینه کوي.
- په خپله / پخپله خوله دې وویل، بل چا نه.
- په خپله / پخپله یې دغه کار هم کولای شو، خو د لټوالي له کبله یې په خپل ورور وکړ.
- دغه ستونزه یوازې ته په خپله / پخپله حلولای شې.
- که په خپله / پخپله خوښه دلته راشې، نو غوره به وي.
- څوک چې په خپله / پخپله ژبه نه شي غږېدای، نو داسې دی لکه یو بې اروا بدن.

- لومړۍ یې څه نه ویل، خو بیا یې پخپله / په خپله اقرار وکړ، چې دا کار ده کړی دی.
- هغه ماته وویل، چې زه درپسې درځم، خو زه پخپله / په خپله ورغلم.

په خوا / پخوا توپیر:

په خوا یو ځایي کړول دی، چې یو لوری یا ځای څرگندوي.
• زه د خپل ملگري په خوا کې ناست یم.

• که په دې خوا راغلي، نو ښه به وي.

پخوا یو مهالیز کړول دی، چې تېر شوی وخت څرگندوي د پارسي "قبلا" او د انگریزي له In the back days سره

سمون خوري.

• پخوا به خلکو دغه کار نه کاوه.

• د پخوا په څېر ښه کار نه کوي.

تمرین:

• دا خبره یې ماته پخوا / په خوا کړې وه.

• زه د خپل ملگري په خوا / پخوا کې کېناستم.

• پخوا / په خوا به خلکو داسې کول، خو اوس یې دغه کار

پرېښی دی.

• هغه تل د خپلې مینې په خوا / پخوا کې اوسېدل غواړي.

- که په خوا / پخوا دې ویلي وای، نو وژلی به یې وای.
- دا ښار ډېر بدل شوی دی، د په خوا / پخوا په څېر نه دی پاتې شوی.

له خوا / لخوا توپیر:

د ډېرو په اند خو به دواړه کوم مانيز توپير ونه لري، خو د ژبډوديز / ګرامري لیدلوري له پلوه دواړه بېلې ماناوې لري. له خوا: "له" سربل د خوا / لوري بدرګه کوي. یاد سربل لوری څرګندوي، نو له دې جوتپري، چې " له خوا" د لاندېنيو ويونو هممانيزونه دي.

له اړخه / له پلوه / له لوري

بېلګې:

له دغې خوا ډېر باد راځي.

زما له خوا ورته مبارکي ووايه.

يادونه: له .. خوا بېلپري او تر نومونو چاپېرپري.

لخوا: دا يو سربل دی، چې په مجهوله بڼه کې راځي او د يوې

ترسره شوې کړنې کړند / فاعل څرګندوي،

چې په انگليسي کې ورته by وایي.

بېلګې:

ګڼ شمېر ګټورې پروژې د نوي وزير لخوا لګيا دي تر سره

کېږي.

* دا کار د هغه لخوا وشو.

تمرین:

- ۱: که زما له خوا / لخوا مرستې ته اړتیا وي، نو چمتو یم.
- ۲: زما له خوا / لخوا دې تاسې ټولو ته مبارک وي.
- ۳: دا زما له خوا / لخوا یوه تېروتنه شوې وه.
- ۴: دا پرېکړه د ولسمشر له خوا / لخوا شوې وه.
- ۵: په ښوونځي کې د مدیر له خوا / لخوا د موبایل بندیک یوه اندپوښتنه تر سره شوه.
- ۶: باد له دغې خوا / دغې لخوا راغی.
- ۷: دا له یوې خوا / یوې لخوا ډېرې ګټې لري.
- ۸: دا زما له خوا / لخوا تاته ډالۍ.

هم داسې / همداسې توپیر:

همداسې:

یو کړولیز عبارت دی چې د یو حالت یا کړنې د څرنګوالي په پار کارول کېږي. کېدای شي په هره غونډله کې یوه ځانګړې مانا رامنځ ته کړي.

- ته همداسې ښه یې.

- دا همداسې سم دی.
 - هغه همداسې لگيا و کار يې کاوه.
 - هو، همداسې ده.
- له دغه غونډلو دې پايلې ته رسېږو “The way it is/ was”
چې د همداسې ژباړه ده.

You are good the way you are.

It is correct / right the way it is.

He was working the way he was.

Yes, it's so / indeed!

هم داسې:

هم يو کړوليز عبارت دی چې د همغږۍ په خاطر کارول کېږي
بېلگې:

- ما ته هم داسې ښکاري چې هغه ښه سپری دی.
 - ته هم داسې نااشنا خبرې کوې سپری پرې نه پوهېږي.
- له دغو غونډلو دې پايلې ته رسېږو چې د هم داسې As well
too / ژباړه ده.

هم داسې او همداسې تمرین:

- ماته يې هم داسې / همداسې يوه خبره وکړه.
- هغه ته يې هم داسې / همداسې يو کارت ورکړ.

• همداسې / هم داسې نه ده. تاته چا ناسم معلومات درکړي دي.

• ما لومړی هم داسې / همداسې فکر کاوه.

• ما چې کله خپل اند ورسره ګډ کړ، نو ده وویل، چې بلکل همداسې / هم داسې ده.

• دا ته هم داسې / همداسې غږېږي، شرمېږي نه؟

• همداسې / هم داسې تبا ښه دی، چې موږ ته غوږ نه نیسي.

که نه او کنه توپیر:

که نه:

که نه د هغو پښتنو په پای کې راځي، چې ځوابونه یې څرګند، یانې هو/ نه وي.

دا د انګرېزي له Whether ... or not سره سمون خوري.

• ته زما خبره منې او که نه؟

• هغه کار دې وکړ او که نه؟

• هغه راغلی و او که نه؟

کنه:

دغه د تاکید یا ټینګار ویی دی چې په لاندېنيو حالتونو کې

کارول کېږي:

۱: د همغږۍ او تاییدولو لپاره لکه:

• هو کنه! ته رښتیا وایې.

۲: د یوې وینا موخه او مفهوم غښتلی او پیاوړی کوي:

• همدا خو غم دی کنه!

• ما خو درته ویلي وو کنه!

۳: د مقابل لوري موافقې او د ځان ډاډمنولو په پار کارول

کېږي.

لکه:

• همداسې ده، کنه؟

• ورځو به، کنه؟

• دا ګرانه ده، کنه؟

۴: پوښتنو او مثبت غونډلو کې:

• ته به ما ته ووايې چې ویې کړم، کنه.

تړوييونه او د دوی ارزښت په ليکنه کې:

د يوې اغېزمنې منځپانگې (محتوی) لپاره په يوه ليکنه يا مقاله کې له تړوييونو گټه اخيستل دا جوتوي چې ليکوال يا ليکواله يوه/لوستی /ې کس دی.

تړوييونه، چې په انگرېزی کې ورته لينکينگ وورډ وايي، هغو ويونو يا لفظونو ته ويل کېږي چې په يوه دليلي مقاله کې مفکورې سره تړي او ووبونه (کانټکستونه) ځلوي چې لوستونکي يې په اسانۍ سره ولوستلای شي چې موضوع څه ده او کومه خبره له کومې سره تړلې ده.

مهم ټکي روښانول:

It's an undeniable fact that	دا يو ناردوونکی حقيقت دی چې
بېلگه: دا يو ناردوونکی حقيقت دی چې ترهگري کوم مذهب نه لري.	
it's without doubt that	دا بې اړنگه خبره ده چې
بېلگه: دا بې اړنگه خبره ده چې ننګيال يو ډېر رښتيني سپری دی.	

Obviously	په څرگند ډول
	بېلگه: دی په څرگند ډول نه پوهېږي چې په چاپېریال کې یې څه روان دي.
Especially	په ځانگړې توگه / په ځانگړي ډول
	بېلگه: ماته مرغی ډېر خوند راکوي، په ځانگړې توگه/په ځانگړي ډول کونگ.
more importantly	لا اړینه دا ده چې
	بېلگه: لا اړینه دا ده، چې مور تر پېښېدو مخکې د دې مخنیوی وکړو.
It has to be mentioned	دا باید یاده شي چې
	بېلگه: دا باید یاده شي چې په پای کې دا مور پورې اړه لري چې له ټولنیزو رسنیو څه ډول گټه پورته کوو.
It's worth mentioning	دا د یادونې وړ خبره / دا یادونې خبره ده چې
	بېلگه: دا یادونې خبره ده چې د تېر کال په پرتله په ښوونیز سیستم کې ډېر مثبت بدلون راغلی دی.
The point is worth to be mentioned and shouldn't be forgotten	یو یادونې ټکی چې باید هېر نه شي دا دی چې

بېلګه: یو یادنور ټکی چې باید هېر نه شي دا دی چې ښځو ته دې په دغه ډګر کې حق ورکړل شي	
It has to be taken into account.	دا باید په غور/پام کې ونیول شي
بېلګه: دا باید په غور/پام کې ونیول شي چې د زده کوونکي د کورنۍ مالي وس څومره قوي دی.	
More essential is that	خورا اړینه دا ده چې
بېلګه: خورا اړینه دا ده، چې د دې ستونزې حلولو لپاره باید یو پلان په مخکيا کې طرحه کړو	

زیات معلومات یا دلیلونه ورکول یا زیاتې بېلګې راوړل:

Another significant point is	یو بل د پام وړ ټکی
بېلګه: یو بل د پام وړ ټکی دا دی چې په ټولنیزو رسنیو کې ستا ځاني معلومات ناخوندي دي.	
Another important aspect that has to be mentioned	بل اړین اړخ چې باید یاد شي

<p>بېلگه: د یوتوب یو بل اړین اړخ چې باید یاد شي دا دی چې سړی پکې پیسې گټلای شي.</p>	
<p>additionally /furthermore</p>	<p>سربېره پر دې</p>
<p>بېلگه: مور ته پکار ده چې پښتانه د مورنۍ ژبې پر ارزښت وپوهوو. سربېره پر دې، باید د ماشومانو لپاره په مورنۍ ژبه کې د زدکړې زمينه برابره شي.</p>	
<p>in addition to that</p>	<p>دې ته په زیاتو (باید وویل شي)</p>
<p>بېلگه: په اسلام کې د ښځو پر تعلیم ټینګار کېږي. دې ته په زیاتو باید وویل چې ښځینه وګړي د ټولني نیمه برخه جوړوي.</p>	
<p>besides</p>	<p>له دې پرته</p>
<p>بېلگه: د ټولنیزو رسنیو یوه ګټه دا ده چې د نړۍ خلک یو بل ته نژدې کوي. له دې پرته، د فېسبوک کاروونکي هر ډول معلومات ترلاسه کولای شي.</p>	
<p>likewise</p>	<p>همداراز/همدارنگه</p>
<p>بېلگه: له ټولنیزو رسنیو سړی ښوونیز، کلتوري او پوهنیز معلومات بودلای (حاصلولای) شي. همداراز/همدارنگه خلک پخپله پانې او ډلې د بېلابېلو موخو لپاره جوړولای شي.</p>	
<p>what's more</p>	<p>بله دا چې</p>

بېلگه: ډېر انټرنېټ کارول سړی له ټولنيز ژوند ليرې ساتي. بله دا چې، انسان لټ کوي.	
furthermore	له دې نه علاوه
بېلگه: ډېر انټرنېټ کارول سړی له ټولنيز ژوند ليرې ساتي. له دې نه علاوه، انسان لټ کوي.	
Another positive / negative aspect	يو بل مثبت/منفي اړخ دا دی
بېلگه: د ټولنيزو رسنيو يو بل منفي اړخ دا دی چې سړی د خپل چاپيريال له خلکو ليرې ساتي.	

کله چې د يو څه منفي او مثبت اړخونه هممهال رڼول غواړو:

on the one hand ... on the other hand	له يوې خوا ... له بلې خوا
بېلگه: له يوې خوا فېسبوک ډېرې گټې لري، له بلې خوا ډېر تاوانونه هم.	
on the one hand .. on the other hand	له يو پلوه ... له بل پلوه
بېلگه: له يو پلوه فېسبوک ډېرې گټې لري، له بل پلوه ډېر تاوانونه هم.	

on the one hand .. on the other hand	يوخوا ... بلخوا
بېلگه: يوخوا فېسبوک ډېرې گټې لري، بلخوا ډېر تاوانونه هم.	

بېلگې ورکول :

Like / such as	لکه
بېلگه: ډېرې بررگرې خوړل ډول ډول ناروغۍ زېږوي لکه ډيابېټ.	
for example / instance	د بېلگې/ساري/مثال په توگه
بېلگه: ډېرې بررگرې خوړل ډول ډول ناروغۍ زېږوي د بېلگې/ساري په توگه ډيابېټ.	
on the basis of an example	د يوې بېلگې پر بنسټ
بېلگه: ښوونکي زده کوونکي ته دغه فارمول د يوې بېلگې پر بنسټ توضیح کړ.	

لاملونه او پایلي څرگندول:

thus/hence	نو
بېلگه: که چېرې داسې وي، نو غواړم يې.	
that's why	نو ځکه
بېلگه: هغه ناجوړ و، نو ځکه ډاکټر ته لاړ.	
for this reason / due to	له همدې کبله/لامله
بېلگه: خوشال له احمد سره ډېر بد چلند کاوه. له همدې کبله/لامله احمد له هغه سره ټولې اړیکې پرې کړې.	
as a result of this	د دې په پایله کې
بېلگه: باتور په ښوونيز ډگر کې سپېڅلې مبارزه کوي. د دې زيار په پایله کې دولت هغه ته يو ستاينليک ورکړ.	
the reason of .. is	د ... لامل /کبل دا دی
بېلگه: له خوشال سره د احمد د اړیکو پرېکولو لامل/کبل دا دی چې هغه به ورسره بد چلند کاوه.	
because	دا/ځکه چې
بېلگه: هغه وختي ډاکټر ته لاړ، دا/ځکه چې ډېر ناجوړ و.	

د شته حقيقتونو په شتون مخالف حالتونه روښانول:

Although	سره له دې چې
----------	--------------

بېلگه: اباسين نن ښوونځي ته ځي، سره له دې چې ناروغ دی.	
even though	ان دا چې
بېلگه: پاڅون هره ورځ کار ته ځي، ان دا چې يوه پښه يې ماته ده.	
even if	که څه هم
بېلگه: که څه هم رښتین ډېرې رېرې او ستونزې لري، دی تل له نورو سره مرسته کوي.	
despite the fact	په داسې حال کې چې
بېلگه: رښتین تل له نورو سره مرسته کوي، په داسې حال کې چې پخپله ډېرې رېرې او ستونزې لري	

بډ (مخالف) دلیلونه راوړل:

but	خو/مگر
بېلگه: بهاند ډېر ځله نکام شوی دی، خو بیا هم تل هڅه کوي	
inversely	په اوښتې توگه (برعکس)
بېلگه: اتل ډېر سست او لټ زده کوونکی. د ده ورور په اوښتې توگه ډېر تکړه دی.	
in contrast to that	د دې پر خلاف
بېلگه: د زوړ سیستم پر خلاف، دغه نوی سیستم ډېر پرمختگ کړی دی.	

وړاندې شوي ټکي يا دليلونه په بدله بڼه د ژر پوهېدنې لپاره بيا تکرارول:

in other words	په بله وينا
بېلگه: مخالفې لوبېلې هېڅ ګول نه شو ویشتلای. په بله وينا، مورږ سخته ماتې ورکړه.	
in other words	په نورو ټکو
بېلگه: مخالفې لوبېلې هېڅ ګول نه شو ویشتلای. په نورو ټکو، مورږ سخته ماتې ورکړه.	
namely	يانې
بېلگه: مخالفې لوبېلې هېڅ ګول نه شو ویشتلای. يانې، مورږ سخته ماتې ورکړه.	

په پای کې تر ټولو مهم ټکي بيا راغونډول:

in general it has to be said	په ټوله کې بايد وويل شي
بېلگه: په ټوله کې بايد وويل چې دا مورږ پورې اړه لري چې د رسنيو پر خبرونو څومره باور کوو.	

The examples / arguments given above make it clear that	له پورتنیو دلیلونو / بېلگو دا روښانېږي چې
	بېلگه: له پورتنیو دلیلونو دا روښانېږي چې په علمي ډگر کې باید لا ډېرې څېړنې وشي
eventually we can say	په پای کې دا ویلای شو چې
	بېلگه: په پای کې دا ویلای شو چې له دغو ستونزو سره سره باید سپری همت له لاسه ورنکړي.
in brief	په لنډو ټکو
	بېلگه: کله مور قانون ته درناوی کوو، ځینې نور ترې سرغړونه کوي. په لنډو ټکو، مور قانون جوړوو او نور یې ماتول غواړي څه چې زموږ راتلونکي گواښناک پرېوتلای شي.

all things considered	له هر څه په پام/غور کې نیولو سره
	بېلگه: له هر څه په پام/غور کې نیولو سره باید وویل شي چې د ځینو رېږو په شتون باید مور همت له لاسه ورنکړو.

کله چې په لیکنه یا مقاله کې د بل چا لید ته اخځ ورکول غواړو

in X opinion	د پلانکي په اند
بېلگه: د انديال په اند تاريخ تر جغرافيهې ډېر غوره مضمون دی.	
X opines	پلانکي په دې/بل اند دی
بېلگه: لوراند په دې اند دی چې امريکا پر ايران برید نه شي کولای.	
in X view	د پلانکي د نېز/اند/لید له مخې
بېلگه: د زړلښتې د نېز/اند/لید له مخې د تېر کال په پرتله سېر کال په خلکو کې ډېر شعور راغلی دی.	
from x perspective	د پلانکي د لیدلوري له پلوه
بېلگه: د گلخانگې د لیدلوري له پلوه منظور پښتین کولای شي چې خلک سره یو کړي.	
X has different opinion about that	په دې اړه پلانکي یو بدل لید لري
بېلگه: په دې اړه پتیال یو بدل لید لري او وایي چې په دې کې باید موږ د یو بل ملاتړ وکړو او یواځې یې نه شو ترسره کولای.	

According to X's recent analysis/researches	د پلانکي د وروستيو شننو /خپرنې له مخې
بېلگه: د زلمي وروستيو شننو له مخې افغانستان په راتلونکي کال کې د ملي پانگې د زياتولو توان لري	
After his research, X has come to the conclusion that	- پلانکي له خپرنې وروسته دې پايلې ته راورسېد
بېلگه: ډاکټر بېگ له خپرنو وروسته دې پايلې ته راورسېد چې د سراطان ناروغۍ رغېدنې لپاره نورې اسانې لارې هم شته.	

X supposes that	پلانکي داسې انگېري/داسې گومان کوي
بېلگه: ميرزا داسې انگېري چې داوود خان د افغانستان لومړنی ولسمشر و.	
X claims that	پلانکي دا ادعا کوي
بېلگه: ځلا دا ادعا کوي چې ورور يې خپل حق نه ورکوي.	

X brings his suggestion forward as followed	پلانکی خپل وړاندیځ په لاندېني شکل رامخته کوي
بېلگه: لونگ خپل وړاندیځ په لاندېني شکل رامخته کوي: تر هر څه لومړی باید یوه فابریکه جوړه شي او بیا یو مارکېټ جوړ شي.	
X emphasizes that	پلانکی دا روښانوي / څرگندوي
بېلگه: میرویس دا روښانوي / څرگندوي چې د هلمند سنند اوبه راگرځول به د هېواد کرنیزه وده لا زیاته کړي.	
X necessitate that	پلانکی دا اړینوي چې
بېلگه: امېد دا اړینوي چې د جرگې لخوا دې پر ولور بنديځ ولگول شي.	

X makes it clear	پلانکی دا اوڅاروي چې
بېلگه: زرغون دا اوڅاروي چې په ښوونیز سیستم کې دغه بدلنونه ولې اړین دي.	
X shows the importance of ... in the following manner	پلانکی د ... ارزښت په لاندېني بڼه ځلوي

بېلګه: باچا خان بابا مورنيو ژبو کې د زدکړې ارزښت په
لاندېنۍ بڼه ځلوي: "کوم قام ته چې خپله ژبه سپکه شي، نو
هغه قام سپک شي، او له کوم قامه چې خپله ژبه ورکه شي، نو
هغه قام ورک شي".

د تمرین سم ځوابونه

نرمه "ی" او که اوږده "ې":

۱: ننګیال یو ډاکټر دی او دده بڼه یوه "ښوونکې" ده.

۲: نن له زموږ کره "پاتې" شه.

۳: اباسینه "ژوندی اوسې".

۴: ته ولې دلته "راغلي"؟

۵: اجمل دلته نه "دی راغلی".

۶: "ښاغلی" ځلاند په ښوونځي کې یو "ښوونکی" دی.

۷: نجیب یو غښتلی سړی "دی".

۸: هغه ډېرې "خبرې" کړې دي.

۹: اوږده "ې" هغه یا ده، چې "لاندې باندې" ټکي لري.

۱۰: هغه مور ته غوږ نه و "نیولی".

۱۱: "پسرلی" هغه خپرکی "دی"، چې گلان "پکې" راشنه

کېږي.

۱۲: زرین په روژه کې ډېر "تږی" کېږي او خور یې ډېره

"وږې" کېږي.

نرمه "ی" او که لکۍ واله "ی":

- ۱: "ښوونځی" د رڼا کور دی.
 - ۲: هغه "لومړی" خبره بیا تکرار کړه!
 - ۳: تا د لوړو زدکړو لپاره کوم "پوهنځی" غوره "کړی" دی.
 - ۴: راجی، چې "ډوډی" وخورو!
 - ۵: هغه ډېر "خواشیني" شو.
 - ۶: هغه ډېر خوابدی شو، چې کله یې د "خواشیني" خبر ترلاسه کړ.
 - ۷: "گلالی" ښکلې "نجلی" ده.
 - ۸: دا یوه سپینه "زمری" ده. (یوه او ده ښځینه نومونو ته اشاره کوي).
 - ۹: پسرلی "هغه خپرکی دی چې گلان پکې راشنه کپړي.
 - ۱۰: ما ته لږه "پسرلنۍ" مپوه راوړه. (مپوه ښځینه نوم دی).
 - ۱۱: "پورتنی" کتاب او "پورتنی" کتابچه راکړه.
- * (کتاب نرینه او کتابچه ښځینه نوم دی)

اوږده "ې" او که لکۍ واله "ی":

- ۱: نغمه ډېره "خواشینې" له بنوونځي راغله.
- ۲: د "خواشینۍ" پرمهال د قرآن تلاوت کول زړه ته سکون ورکوي.
- ۳: هغه "وروستۍ" خبره بیا تکرار کړه.
- ۴: هغه ماته "درې" منې راکړې.
- ۵: "بريالی" بنځې تل د خپلو بچو په روزنه کې پراخه ونډه اخلي.
- ۶: په "پورتنۍ" غونډله کې یوه تېروتنه ده. هغه باید سمه "کړې".
- ۷: "ملالی" دلته "راغلي" ده.
- ۸: د هغې "جینۍ" سترگې ډېرې "غلچکۍ" دي.
- ۹: راحۍ، چې "ډوډۍ" وخورو!
- ۱۰: په عراق کې داعش ډلې یوه بنځینه "جنگیالی" نیول شوي.

لکۍ واله "ی" او که همزواله "ی":

- ۱: "راشئ"، چې "مړئ" وخورو.
- ۲: تاسو دلته څه "کوی"؟
- ۳: په "نړئ" کې ډول ډول پښتونه (نژادونه) ژوند کوي.
- ۴: زما په "بېخبرئ" کې یې دغه کار وکړ.
- ۵: دا لیکنه باید تاسو ټول "ولولئ"!
- ۶: مهرباني "وکړئ"، دلته "کېنئ"!
- ۷: د ده د کور په هره کوټه کې یوه ستره "غالی" پرته ده.
- ۸: پر دې وړوکي سپک دومره ستره "لاری" نه شي تللای.
- ۹: د هغه لور لکه چې ناروغه ده. ډېره "نړئ" برېښي.
- ۱۰: د هغې کشره خور کله هم په ازموینو کې نه "پاتیلای" کېږي.

لومړۍ کیسه

يو وخت يو هلک و، چې شپون و او د مېړو رمه يې بووله او څارله. يوه ورځ دغه هلک له ډېرو څارلو سترې شو او زړه يې تنگ شو. نو يوه انده يې ذهن ته ورغله، چې راځه، دا کليوال د يوې ټوکې په موخه په يو چل وغولوم. ده په لوړ غبر دا چيغې وهلې: " اې خلکو مرسته " وکړئ"، لېوه "راپسې" دی، لېوه راپسې دی". کله چې يې کليوالو غبر واورېد، نو په بېره يې هلک ته ورمندې کړې. کليوال چې ورورسېدل او له ده يې وپوښتل، چې لېوه چېرته دی. دی خټ خټ له خدا ورته شين شو او ورته ويې ويل، چې تاسو ټول وغولېدئ او ما هسې تېراپستلئ.

خو ورځې وروسته دغه شپون هلک دغه چل بيا تکرار کړ او د مرستې غوښتو نارې يې پيل کړې. کله چې کليوال په چټکۍ سره ورته راورسېدل او ويې ليدل، چې دغه هلک دوی بيا وغولول، نو ډېر ورته په غوسه شول. يو څو وخت وروسته يو لېوه ددغه هلک رمې ته راگډ شو او دده پر مېړو يې بريد وکړ. شپون هلک له ډاره د کلي پر لوري مندې وکړې او د مرستې چيغې يې ووهلې.

دا ځل يې کليوالو داسې انگېرل، دغه هلک به ورسره بيا د تېرو دوو ځلو په څېر يو چل کوي، نو ورنغلل. کله چې هلک کلي ته راوړسېد او کليوال يې سم خبر کړل، نو د رمې ژغورلو لپاره يې په گډه ورمندې "کړې. هغوی چې ورسېدل، نو مېرې ټولې مړې پرته وې.

دويمه کيسه

يوه ورځ يو ځوان سړی د ښار په منځ کې ولاړ و او خلکو ته يې ويل، چې دی په دغه سيمه کې تر ټولو ښکلی زړه لري ډېر خلک ورته راټول شول او ددغه سړي زړه يې ستاينه، ځکه چې بشپړ و. نه پکې ټکي وو او نه پکې تېروتنې برېښېدې. دوی ټولو دده اند تاييد کړ او دا يې ومنله، چې دومره ښکلی زړه يې تراوسه چېرته نه و ليدلی. نوموړي ځوان په دې شېبه ډېر وياړ وښود او ځان يې لا ښايه.

په ناڅاپه ډول په دې لارغه يو زوړ سړی په دې خلکو کې رانښکاره شو او دې ځوان سړي ته يې وويل، " ستاسو د زړه ښايست دومره نه دی لکه زما د زړه چې څومره دی". نوموړي ځوان او هغه نورو خلکو ددغه بوډا سړي زړه ته ځير شول.

هغه (د زوړ سړي زړه) سخت گړبېده، خو له داغونو ډک و، دا چې ځينې وړې برخې يې ليرې شوې وې او ځينې نورې زړې

تشې په نورو نويو پوښول شوې وې. خو هغوی سره سمون نه خوړ او ځينې گوتونه (کونجونه) يې شلېدلي وو. همدا راز يې زړه ځينې دچې (وړې کندی) درلودې. خلکو په ځير ځير ورته کتل او له ځانونو سره يې دا اندل چې دغه بوډا څنگه داسې انگېرلای شي، چې دده زړه د هغه ځوان سپرې تر زړه ډېر ښکلی دی.

زړه سپرې ځواب ورکړ: هو ستاسو زړه روغ او بشپړ ښکاري، خو هېڅکله به خپل زړه ستا پر زړه ورنکړم. زما د زړه هر داغ د يوه انسان لپاره دی، چا ته چې ما مينه ورکړې. زه مې له زړه يوه توتې راغوځوم او دوی ته يې ورکوم او کله نا کله دوی هم ماته د خپلو زړونو توتې راکوي، چې زما د زړه دا تشې ډکې کړي. خو دا چې سم نه ورسره "جوړپېري"، نو ځينې څنډې يې ځيرې وي. زه هغه بيا هم ارزوم. ځکه چې ماته هغه مينه رايادوي، چې مورډ به له يو بل سره وېشله. کله نا کله مې ځينو ته د زړه توتې ورکولې، بې له دې چې دوی يې هم راکړي، نو همدا لامل دی، چې زړه مې لږې کندی او دچې هم لري. مينه ورکول کله نا کله ځان په خطر کې د اچولو مانا هم وي. که څه هم دغه پرهارونه لا تازه دي او خوړپېري، بيا هم ماته خپله مينه رايادوي، چې هغو وگړو سره مې لرله. زه هيله لرم، چې يوه ورځ به دوی بېرته راشي" د او زما د

زړه ټولې تشې ډکې کړي. زاړه ورپسې زیاته کړه، ښه نو اوس پوه شوي، چې اصلي ښکلا د یو

زړه څه ته وایي؟

هغه ځوان سړی غلی ولاړ و او پر مخ یې اوبنکې رابهبډې. هغه دې بودا ته ورنژدې شو او له زړه یې یوه ټوټه راوشکوله او دې بودا سړي ته یې ورکړه، چې لږ تر لږه یې یوه تشه ورډکه کړي.

کړ اوږون تمرین:

کول		
هغه کوي	ته کوې	زه کوم
هغوی کوي	تاسو کوئ	موږ کوو
نيول		
هغه نيسي	ته نيسي	زه نيسم
هغوی نيسي	تاسو نيسئ	موږ نيسو
تلل		
هغه ځي	ته ځې	زه ځم
هغوی ځي	تاسو ځئ	موږ ځو
رسېدل		
هغه رسېږي	ته رسېږې	زه رسېږم
هغوی رسېږي	تاسو رسېږئ	موږ رسېږو
مينځل		
هغه مينځي	ته مينځې	زه مينځم
هغوی مينځي	تاسو مينځئ	موږ مينځو
لرل		
هغه لري	ته لرې	زه لرم

مور لرو	تاسو لری	هغوی لري
---------	----------	----------

د یو واو او دوو واوونو تمرین:

کوونکی	نبوونکی	خپرونکی	منونکی
لپرونکی	شنونکی	نیوونکی	پلورونکی
لوستونکی	اورېدونکی	پېرودونکی	هېروونکی

لاندېني کړونه نومونو ته واړوی:

پر او په تمرین:

- ۱: د بام پر سر یې کاشمالي کرلي دي.
- ۳: هغه په دې اړه له چا سره نه غبرېږي.
- ۴: پر دې موضوع ستا اند څه دی؟
- ۵: په راتلونکې اوونۍ کې راشه.
- ۶: د راروانې میاشت پر ۲۶ یمه به درشم.
- ۷: تاسو پر څه له ما خوابدي یاست؟
- ۸: خپل بکس دې پر ځمکه باندې مه پرېږده.
- ۹: زه د لغمان پر لوري ځمه.

په خپله او پخپله تمرین:

۱: په خپله مورنۍ ژبه کې زدکړه کول د هر وګړي حق او رښته ده.

۲: هغه له ما ځکه غوښتنه وکړه، دا چې پخپله یې نه غوښتل.

۳: هغه په خپله کورنۍ کې له خپلې مور او خور سره ډېره مینه کوي.

۴: په خپله خوله دې وویل، بل چا نه.

۵: پخپله یې دغه کار هم کولی شو، خو د لټوالي له کبله یې پر خپل ورور وکړ.

۶: دغه ستونزه یوازې ته پخپله حلولای شې.

۷: که په خپله خوښه دلته راشې، نو غوره به وي.

۸: څوک چې په خپله ژبه نه شې غږېدای، نو داسې دی لکه یو بې اروا بدن.

۹: لومړی یې څه نه ویل، خو بیا یې پخپله اقرار وکړ، چې دا

کار ده کړی دی.

۱۰: هغه ماته وویل، چې زه درېسې درځم، خو زه پخپله ورغلم

په خوا او پخوا تمرین:

- ۱: دا خبره یې ماته پخوا کړې وه.
- ۲: زه د خپل ملګري په خوا کې کېناستم.
- ۳: پخوا به خلکو داسې کول، خو اوس یې دغه کار پرېښی دی.
- ۴: دا ډېر پخوانی انځور دی.
- ۵: هغه تل د خپلې مینې په خوا کې اوسېدل غواړي.
- ۶: که پخوا دې ویله وای، نو وژلی به یې وای.
- ۷: دا ښار ډېر بدل شوی دی. د پخوا په څېر نه دی پاتې شوی.
- ۹: که زموږ په خوا راغلې، نو د یو سلام لپاره راشه.
- ۱۰: پخوانۍ کیسې پرېږده. نوې خبرې وکړه!
- ۱۱: دا کار یې پخوا کړی که اوس؟

له خوا او لخوا تمرین:

- ۱: که زما له خوا څه مرستې ته اړتیا وي، نو چمتو یم.
- ۲: زما له خوا دې تاسو ټولو ته اختر مبارک وي،
- ۳: دا پرېکړه د ولسمشر لخوا وشوه.
- ۴: زما لخوا یوه تېروتنه شوې ده.
- ۵: په ښوونځي کې د مدیر لخوا د موبایل بندیک یوه اندیوښتنه ترسره شوه.
- ۶: باد له دغې خوا راغی.

۷: له یوې خوا ډېرې ګټې لري او له بلې خوا زیانونه هم.

چېرې او چېرته تمرین:

۱: بلاله ته اوس چېرته اوسېږې؟

۲: ته چېرې تللی وې، زه درپسې ګرځېدم.

۳: چېرې روان یې؟ که ښار ته ځې، نو زه هم درسره ځم.

۴: هر چېرته چې وې، خوشاله اوسې.

۵: زه چې هر چېرې تلل وغواړم، نو ځم.

۶: زویه وګوره، چې ستا پنډوسکی چېرته پروت دی. څو به یې

درنه پټ کړي.

۸: زه په کټ کې څملم او ته چېرته څملې، په کټ کې یا پر

ځمکه.

۹: هغه چېرې لار؟ ماته یې هېڅ ونه ویل.

۱۰: تاسو چېرته پاتې کېږئ؟

۱۱: خدای خبر، چې هغه به چېرته پټ وي. هېڅ یې نه شم

پیدا کولی.

-
- هم داسې او همداسې توپيرونه:
- ۱: ماته يې هم داسې يوه خبره وکړه.
 - ۲: هغه ته يې هم داسې يو کارت ورکړ.
 - ۳: همداسې نه ده. تاته چا ناسم معلومات درکړي دي.
 - ۴: ما لومړی هم داسې فکر کاوه.
 - ۵: ما چې کله خپل اند ورسره گډ کړ، نو ده وويل، چې بلکل همداسې ده.
 - ۶: دا ته هم داسې غبرېږې، شرمېږې نه؟
 - ۷: همداسې تبا بڼه دی، چې مور ته غور نه نيسي.

ويپانگه

- Word: وی wajai
words: ويونه wajuna
sentence: غونډله ḡwandəla
language: ژبه zəba
singular: يوگړی jawgəɽai
plural: ډېرگړی ɖərgəɽai
gender: نورى noɽai
male: نرينه narina
female: بنځينه ɓəɓzina
letter: تورى torai
letters: توري tori
obejct: مفعول maf'u:l
subject: کړند ka.ɽənd
end: پای pai
ebdings: پايونه pa:juna
form/shape: بڼه baŋa
prevention: مخنيوى məxniwai
week: اوونى ownəi

-
- example: بېلگه belga
use: کارول ka:rawəl
usage: کارونه ka:rawəna
representation: استازیتوب a:sta:zitob
contents: منځپانگه məndzpa:nga
training: تمرین tamrin
relation or contact: اړیکه a:ɽika
except: پرته له...
reason: لامل / کبل la:mel/ kabəl
difference: توپیر tawpir
translation: ژباړه ʒba:ɽa
agreement: همغږي həmyəɽai
rule: قاعده ka:ida
obvious: څرگند / جوت dzawət/ tsargənd
dependant: خپلواک xpəlwa:k
independant: ناخپلواک na:xpəlwa:k
modus: څرنګوالی tsarəngwa:ɽai
reference: اخځ a:xədz
derivation: بېلښت beləçt

-
- compound: تړنېست taɭəɕt
subordinate clause: څېرمه غونډله tserma
ɣwandəla
main clause: اړه غونډله a:ra ɣwandəla
adverbial clause: کړولغونډله laɪwəɭwandəla
particle : وييکي wajikai
morphology: گړپوهنه gəɭpohəna
phonology: غړپوهنه ɣəɭpohəna
adjective clause: ستاينومغونډله sta:inom
ɣwandəla
noun clause: نومغونډله nom ɣwandəla
object clause: مفعولغونډله maf'u:l ɣwandəla
subject clause: کړندغونډله kəɭ ɣwandəla
relative clause: اړيکغونډله a:ɭik ɣwandəla
grammatical case: ژبدوديز پېر ʒabdodiz per
passive voice: بېچار غبر betʃa:r ɣəɭ
active voice: چازند غبر tʃa:rənd ɣəɭ
subjunctive: ناخبري وجه na:xabri wədʒa
morpheme: گړ gəɭ

bound morpheme: ناخپلواک گډر na:xpəlwa:k gəɭ

free morpheme: خپلواک گډر xpəlwa:k gəɭ

nominativ: کړندپېر kaɭəndper]

genetiv: تولپېر tolper

dativ: ناسيده مفعولپېر na:sida maf'u:lper

accusative: سیده مفعولپېر sida maf'u:lper

oblique case: اوښتی پېر a:wəçtai per

local: ځایي dza:zi

temporal: مهالي məha:li

causal: لاملې la:meli

اخځلیکونه

- * پښتو پښویه - پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار - ۲۰۰۵
- * پښتو لیکنی سمون - پوهاند اسمعیل یون
- * پښتو وییپوهنې او غږپوهنې - پوهنوال محمد صابر
خویشکي - ۲۰۰۱

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**